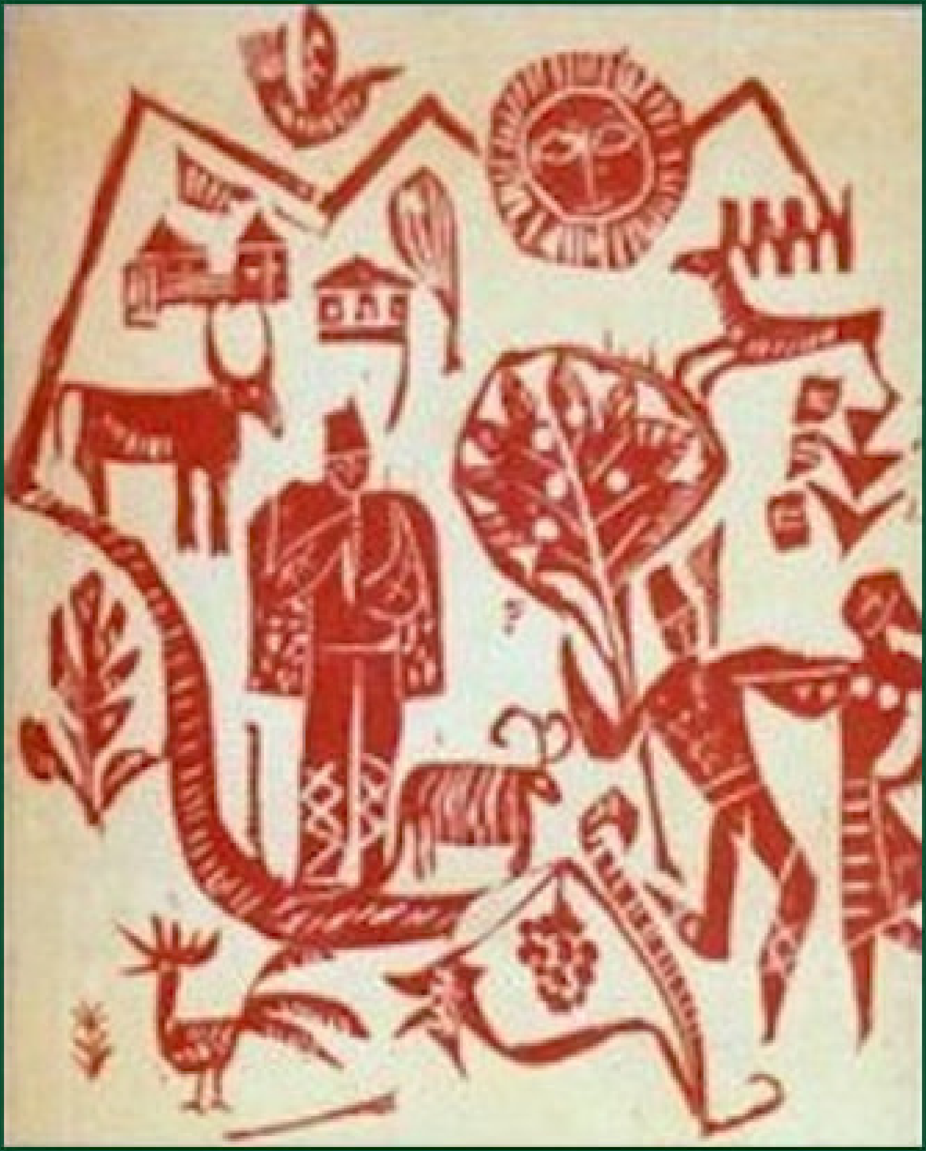
Alexandru Vlahuță

ROMÂNIA PITOREASCĂ

ALEXANDRU VLAHUȚĂ

ROMÂNIA PITOREASCĂ

1901

Pe Dunăre

Porțile de Fier

Soarele scapătă spre asfințit. Crestele munților par aprinse. Încet, se desfac și s-aștern pe văi perdele de umbră.

Înaintea noastră, pe luciul plumburiu al apei, se ivește-n curmeziș mai întâi o dungă, o coamă gălbuie și creață. Ne apropiem de pragul gherdapurilor. Dunărea începe să vâjâie mânioasă.

— E un zbucium ș-un clocot de valuri dintr-un mal în altul. Peste-adâncimi se fac ochiuri mari, cari rotesc în loc. Ici apa se scufundă, bolborosind, ca suptă de gura unei vâltori, colo se umflă, se burdușește și urlă făcând clăbuci, bătându-se de stânci cari nu se văd.

Vaporul merge mai încet, mai cu pază. Patru oameni stau la roata de la cârmă; amândoi comandanții sunt pe punte, în picioare, cu ochii ațintiți înainte: trecem printre gherdapuri. Dunărea mugește mai tare. Cu ochii închiși, te-ai crede întrun codru pe-o vijelie cumplită. Din fundul ei se-ntind, pe sub valuri, nenumărate brațe de piatră, gata s-apuce vasul și să-l farme-n bucăți la cea mai mică nebăgare de seamă. Aici, sub volbura asta de valuri, e încheietura Balcanilor cu Carpații. Peste pumnii lor încleștați, Dunărea se aruncă furioasă, rupând cu zgomot cele din urmă stăvilare ce i se mai ridică-n cale. Și în vălmășagul acestei ciocniri de titani, fiecare val pare că strigă, fiecare stâncă pare că se mișcă. Deodată apa lunecă de pe zăgazul colțuros și se întinde ca o pânză. Lupta, năprasnica luptă dintre cei doi uriași, cari de aci încolo au a purta străjile României, s-a încheiat. Munții, învinși, se dau la o parte. Zarea se deschide. Din stânga, de sub curmătura unui deal, vine râul Bahna să întâmpine, să salute sosirea marelui fluviu la pragul țării, cu al cărei pământ și destin se leagă pentru totdeauna. Din ce depărtări scoboară și cât a luptat Dunărea ca să străbată-ncoace! A trebuit să spintece munții, să-și sape albia în piatră de-a curmezișul Carpaților. A bătut, și „Porțile de Fier” s-au deschis în fața puterii eterne a valurilor ei.

Acum vuietul contenește – biruitoare, apa s-așază între maluri, potolită, netedă ca o oglindă. Carpații își împing spre miazănoapte înălțimile învălite în codru. Câteva stânci curioase își mai ridică, din desișul verde, capetele

pleșuve, ca și cum ar vrea să mai privească o dată la potopul acesta călător, căruia nimic nu i-a putut sta împotrivă.

Turnu-Severin

De la Vârciorova malurile se pleacă și se netezesc. Întinse ogoare de porumb înverzesc zariștea. Linia ferată tivește drept, ca un chenar regulat, marginea apei până la Turnu-Severin, care s-arată-n asfințitul soarelui ca-ntr-un decor de teatru. Dunărea, lărgită, taie o curbă-n țărmul românesc și-mpinge orașul pe-o înălțime acoperită de arbori, din desișul cărora ies la iveală, tot mai sus, tot mai mari, case albe-nvălite cu olane roșii. Fumuri groase, negre clăbucesc din coșurile fabricilor. De departe s-aud bocănind în șantiere ciocanele de fier. Pe mal, la schelă, furnică mulțimea, ca la bâlci.

E plin locul acesta de amintiri străvechi. Pe-aici au curs, acum optsprezece veacuri, legiunile romane, menite-a răsădi un popor nou în câmpiile pustiite ale Daciei. Aici și-a întemeiat mai târziu Septimiu Sever straja răsăriteană a împărăției lui, „Castrele Severiane”, din cari se mai văd și astăzi urme (Turnul lui Sever) în grădina publică a orașului, așezată deasupra portului, pe-o terasă-naltă, de unde se deschide una din cele mai frumoase priveliști pe Dunăre. Aici a fost odată capitala Olteniei, scaunul vestiților bani ai Severinului, a căror obârșie se pierde în adâncimea vremii, dincolo de descălecătoare. Săpăturile ce se fac prin împrejurimi descopăr ziduri antice, chipuri de piatră, scule și monede romane răzlețe amintiri dintr-o lume de neasemănați viteji, cari-au adus ș-au împânzit în câmpiile Dunării lumina, graiul și falnica putere a celei mai mari și mai slăvite împărății din câte-au stat sub soare.

Ce urme de uriași au lăsat legionarii lui Traian pe unde-au trecut! Pașii lor se cunosc prin desfundăturile munților. Toate li s-au supus. Stâncile s-au dat la o parte și le-au făcut loc, apele s-au plecat speriate de umbra și zgomotul celor dintâi poduri ce le-au încălecat. Dunărea, însăși măreața și năprasnica Dunăre, s-a îmblânzit și s-a dat învinsă în mâinile lor. Se văd și astăzi căpătăile podului care-a făcut nepieritor numele lui Apolodor din Damasc, ieșind din valuri, ca două brațe de gigant întinse spre cer.

Aici, pe pământul acesta, sfințit de jertfe mari și de prețioase amintiri, se ridică azi Turnu-Severin, unul din cele mai însemnate porturi ale României, oraș apusan, cu clădiri frumoase, cu școli mărețe, cu uliți largi și drepte – cetate întărită odinioară, apărată de-un șanț adânc pe care, la vreme de

primejdie, îl umplea într-o clipală Dunărea, puind-o astfel subt o pavăză de apă din toate părțile, strângând-o la sân, ca pe-un copil iubit, sub brațul ei ocrotitor.

Și ca și cum ar fi fost scris, ca orașul acesta, de care se leagă atâtea mari întâmplări, să-și mai însemne o dată numele în istoria neamului nostru, iată că tot aici, unde a descălecat acum optsprezece veacuri împăratul Traian, pune întâiul pas pe pământul țării românești tânărul prinț Carol I, chemat să ia în mâna lui ageră și norocoasă destinele acestui popor și – redeșteptând în el strămoșeasca vitejie și putere de muncă – să-l pregătească pentru o nouă fază de propășire și de glorie.

Corbul – Hinova

Vaporul spintecă netezișul apei, aurit de cele din urmă raze ale soarelui. Îndărăt, orașul se pleacă, se cufundă-n valuri. Departe, spre miazănoapte și apus, munții, într-un nor de pulbere albastră, își ondulează coama pe poalele rubinii ale cerului. Malurile ies din apă într-o înclinare dulce, desfășurând lanuri de grâu în limpezișul zărilor. Peste toate-o moliciune, o pace dumnezeiască se lasă de sus.

Un deal din Serbia se culcă drept în calea Dunării. Ea, liniștită, cotește pe la capul dealului, bate-o bucată bună spre răsărit și se-ndoaie-n formă de potcoavă în țărmul românesc. În fundul acestei potcoave e Ostrovul Corbului, în care un război între ruși și turci, spun localnicii, ar fi lăsat corbilor de mâncare leșuri pentru trei ani de zile.

Un chiot lung sparge tăcerea amurgului. Pe malul stâng, căsuțe albe se ivesc dintre copaci. Turme de vite se scoboară la adăpat. În fața pichetului Hinova, grănicerul nostru, cu arma la umăr, pare o statuie de bronz. Livezile satului se oglindesc în valuri. Cumpăna unei fântâni se pleacă și se înalță ca un cocostârc care bea apă. Orizontul se deschide, se lărgește din ce în ce. Ochiul străbate adânc în plaiurile țării, pe lângă dunga fumurie trasă de „Valul lui Traian”, care, pornind din coasta Hinovii și tăind spre răsărit dealul Stârminii și viile Oreviții, se-nfundă, dincolo de Padina, în inima Olteniei. Soarele-a asfințit. Aerul miroase a pământ ars, stropit de-o bură de ploaie. Drumuri albe se pleacă din sat, legând viața de pe pământ cu drumul mișcător al apei. Copacii, casele fug, se șterg ca niște năluci în urma noastră. Farmecul nopții se-ntinde ș-astâmpără toate zgomotele pământului. Malurile s-apropie, ca și cum ar vrea să-și șoptească ceva. Pe marmura

vânăt-a apei luna cerne o pulbere de argint. Toate parcă se pregătesc să treacă din lumea realității în lumea basmelor.

Ostrovul Mare – Ruini

E noapte.

— O noapte caldă, adâncă, liniștită. Nu se mai aude decât respirarea puternică a mașinei și fâșiitul somnoros al apei. Luminile întârziate ale satelor clipesc, ca niște licurici, printre crengile copacilor. Trecem pe lângă Ostrovul Mare. În bătaia lunei, turla bisericii, satul, viile, pădurea, toate au înfățișarea fantastică a lucrurilor văzute-n vis.

Or fi știind oare pacinicii locuitori de pe acest ostrov din ce vremi de vijelie au rămas zidurile năruite, valurile de pământ și cele patru metereze din preajma satului? Or fi bănuind ei vrodată că, de pe monedele pe cari le găsesc, când își sapă via sau ogorul, îi privește chipul unui împărat roman și că, sub vechile ruini, pe cari-și întind năvoadele la soare, dorm atâtea scumpe amintiri din istoria neamului lor?

De la Severin până dincolo de Galați, mai toate satele și orașele noastre de pe malul Dunării sunt ridicate pe ruini de acestea sfinte – ziduri surpate și mormane de moloz – rămase de pe urma întinsei și glorioasei împărății, ai cărei legionari au vânzolit limanurile mărilor ș-ascunzătorile munților, zguduind pământul sub tropotul cailor lor. Țăranii dunăreni plugari, pescari, împletitori de rogojini – își întăresc temeliile caselor cu cărămizi scoase din vechile zidiri romane, admirabilă simbolizare a închegării regatului român de azi, pe urmele și din vlăstarele celei mai frumoase și mai înfloritoare provincii romane, de acum două mii de ani aproape!

La Calafat

Din vale de Gruia, în dreptul satului Pristolu, o lamă sclipitoare de oțel se-mplântă-n malul drept. E râul Timocului. Serbia rămâne la apus. Dunărea de-aci încolo pune în fața României o nouă vecină – Bulgaria. Pe-o depărtare de patruzeci de kilometri malurile nisipoase bat spre răsărit, până la satul Cetatea, pe unde se îndoaie iarăși un cot mare în țărmul din stânga, scobit de valuri, până-n șesul Maglavitului.

E miezul nopții. Slabe, tremurătoare licăriri clipesc, ca niște ochi somnoroși, pe amândouă malurile. Un muget lung, răsunător, dă ecou dumbrăvilor de pe ostroave: vaporul se oprește la Calafat. Orașul doarme

sub straja lunii. Caselenșirate pe costișa prăvălită spre Dunăre își aștern umbrele negre pe ulițile largi, tăcute, pustii. Schelă de grâne în timp de liniște, cetate de apărare-n război – Calafatul își are de mult paginile lui de suferinți și de glorie în istoria țării. În zidurile caselor vechi se cunosc și azi urmele bombelor.

— Așa rămân pe trupul ostașilor bătrâni semnele războaielor în careau dat vitejește piept cu moartea. Asupra acestui oraș s-au aruncat cele dintâi obuze turcești în primăvara anului 1877, când războiul nu era încă deschis, când România – liniștită în fața furtunii ce se pregătea – nu făcea decât să-și asigure paza granițelor ei dunărene. Dar la glasul tunurilor din Vidin, ca la un cântec bătrânesc, deșteptător de amintiri mărețe, un dor adânc de luptă și de biruință tresări în inimile ostașilor din tabăra Calafatului. În ziua de 15 Mai, pe când cele două cetăți își încercau puterile, aruncându-și ghiulele peste valurile nepăsătoare ale Dunării, un obuz căzu și se sparse la câțiva pași înaintea Domnitorului Carol. – „Ura!” strigă voios tânărul Voievod, ridicându-și chipul în vânt; un „ura!” puternic, mai răsunător decât bubuitul tunurilor, zbucni din pieptul tuturor oștenilor, și muzicele regimentelor intonară imnul național.

— Astfel salutau începutul războiului acei care, peste opt luni, după minuni de vitejie, aveau să intre biruitori în vechea cetate, care se grăbise să le-arunce cele dintâi bombe, și la care, astăzi, privește cu fală vulturul de pe monumentul Independenței, întru amintirea acelei zile, în mijlocul orașului Calafat.

Desa

Vaporul lunecă-ntre malurile joase, acoperite de sălcii. Văpaia lunii se farmă de muchile valurilor; ici și colo pe luciul apei tremură stropi de lumină. De la Calafat, Dunărea-și abate cursul spre apus, tăind o curbă adâncă în țărmul Bulgariei până-n fața satului Desa, de unde iarăși se-ndreaptă spre răsărit. Gorgane rotunde, depărtate unele de altele, se înșiră ca niște străji în largul zariștei deschise. Noaptea e limpede, luminoasă, ș-atâta liniște e-n aer, că frunzele nemișcate-ale sălciilor îți par înmărmurite ca de-o vrajă. Aici, pe măgurile Desei și-au întins corturile, în vara anului 1877, escadroanele Olteniei, în așteptarea războiului. Nici nu se putea alege un loc mai nemerit pentru a pregăti la fapte vitejești inimile acelora cari, peste două luni, aveau să se arunce cu pieptul deschis în foc și-n grindină de

gloanțe pentru mântuirea și-nălțarea patriei lor. De jos, din marginea satului, ruinile unei cetăți romane le spuneau din ce viță strălucită-și trag neamul; iar în fața lor, peste zăvoaiele de plopi și sălcii de pe malul Dunării, se întindea câmpia pe care, cu trei sute de ani înainte, Mihai Viteazu, spărgând duiumul oștilor turcești și, ca o vijelie năprasnică, spulberând steagurile verzi de pe pământul țării lui, gonea dâra de sânge și de turbane risipite până-n văgăunele Balcanilor.

Gura Jiului – Bechetul – Celeiul

Se crapă de ziuă. Negurile Dunării împiedică vederea malurilor. Privirile ostenesc căutând în deșert un punct de sprijin dincolo de zările apei.

— Pare c-am pluti în largul mării. Dar iată că dinspre răsărit un țanc se aprinde, și-n juru-i se desface-un rotocol de lumină alburie. Ceața se rupe-n pale argintii. Încet, de o parte și de alta, se dezvălesc malurile plecate sub păduri de sălcii. Stoluri de rațe sălbatece își fâlfâie aripele greoaie pe deasupra apei. Un brâu de oțel, sclipitor în bătaia soarelui, taie lanurile din stânga. Este Jiul, copilul zburdalnic al munților, care-și gonește undele limpezi peste șesurile Olteniei, se prăbușește urlând în săritoarea de la Zăval, și de aci, părăsindu-și vechea albie potmolită de nisip, își sapă alta nouă până-n fața ostrovului Copanița, unde intră și se mistuie în valurile tulburii ale Dunării.

Ne-apropiem de Bechet. Căsuțele albe, luminoase, ale satului se ivesc una câte una de după perdelele de sălcii. Ele par a fugi din marginea apei, gonite de amintirile războaielor, speriate încă de viforul morții, care de-atâtea ori și-a făcut pod de gloanțe între cele două țărmuri. În față, pe malul drept, e Rahova – port bulgăresc – odineoară cetate turcească, pe zidurile căreia de două ori au fâlfâit biruitoare steagurile luptătorilor români sub Mihai Viteazul la 1595, și sub Domnitorul Carol la 1877.

Razele soarelui bat pieziș, împrăștiind solzi de aur pe-ncrețiturile apei. Vaporul lasă-n urmă o cărare de spumă verzuie. Malul stâng se culcă, deschizând ochiului priveliști adânci în șesurile Romanaților. Iată întinsa și strălucitoarea balt-a Potelului, vestită pentru mulțimea și varietatea peștilor ei. Iată Celeiul – vechea Malva, capitala Daciei Malvenze. Aici sunt ruinile celui mai mare și mai însemnat oraș din perioada tracică; sub zidurile acestea zac scuticile poporului român de azi. Vase, statui și monede romane, dezgropate de sub părăginile Malvei, dând la o parte negurile timpului, vin

și urzesc, cu mărturiile lor prețioase, începutul istoriei neamului nostru. Aici, la Celei, se văd urmele podului pe care l-a durat Constantin cel Mare peste Dunăre, pentru a pune în legătură Dacia cu Moesia. De-aici, din valea Malvei, purcede „drumul lui Traian”, drum larg de piatră, care trece prin Romula și se-nfundă-n munți. Pe calea asta veche, povestesc țăranii din Celei, se purta Craiul de rouă noaptea, pe lună, între Dunăre și munte; ș-odată, pe când se-ntorcea devale, apucându-l ziua pe la locul unde-i acum satul Potopinu, cic-a întins soarele, care de mult îl căuta, numai o raz-asupra lui și l-a băut dintr-o sorbitură. Ș-atunci „Uriașii”, cari hălăduiau în Malva, au pornit, ca stolurile de cocori, și s-au dus pe alte tărâmuri, și-n urma lor s-au năruit, de la sine, zidurile cetății, și toate s-au irosit, ca și când n-ar fi mai fost…

Cine știe dacă, în această închipuire a poporului, nu e răsunetul depărtat al pustiitoarelor invazii, în fața cărora împăratul Aurelian, gingașul „Crai de rouă”, a găsit că-i mai înțelept să-și retragă legiunile din Dacia!

Siliștioara

Zăvoaie de sălcii prind iarăși să îmbrace malurile, pân-aci dezvălite. În stânga, pe-o terasă verde, se văd liniile drumului-de-fier. Mai departe, o biserică își ridică peste copaci turlele-i nalte și strălucitoare. Iată-ne-n dreptul orășelului Corabia, sentinelă dunăreană așezată-ntre măguri, port însemnat, legat de inima țării printr-o linie ferată. Ceva mai la vale e satul Siliștioara, în fața căruia s-a așternut peste Dunăre podul de vase pe care-a trecut armata română în câmpiile Bulgariei în ziua de 20 august 1877. Mare, de-a pururea vrednic de aducere-aminte va rămânea momentul acela în viața neamului nostru. Solemne și pline de bărbătească hotărâre erau chipurile pârlite de soare ale ostașilor înșirați drept, umăr la umăr, pe șesul Siliștioarei. Ei simțeau că asupra lor, în clipa aceea, stau ațintite privirile duioase și încrezătoare ale unui popor. Ei știau că în cutele drapelului lor duc mândria, și grijile, și speranțele unei țări. Norod mult din toate părțile, și preoți de prin sate, și fruntași din București veniseră să-i vadă și să-i binecuvânteze. Domnitorul Carol, călare străbătând rândurile, îmbrățișează cu privirile-i de vultur iubita lui oștire: „Începem astăzi luptele glorioase ale străbunilor, grăiește armatei Domnul și Căpitanul ei, ridicând spre răsărit spada vechilor și legendarilor Voievozi.

Faceți dar să fâlfâie din nou cu glorie drapelul românesc pe câmpul de bătaie, unde strămoșii voștri au fost secoli întregi apărătorii legii și ai libertății. Înainte dar, ostași români, înainte cu bărbăție, și în curând vă veți întoarce în familiile voastre, în țara voastră, liberă prin voi înșivă, acoperiți de aplauzele întregii națiuni”.

Un „ura” puternic, clocotitor, zbucnește din mii de guri. Și podul se întunecă de șirurile voioșilor ostași, care – cu Domnul lor în frunte – cântând se duc în câmpiile morții, se duc s-arate încă o dată lumii nepieritoare virtuți ale României și sfintele ei drepturi la viață și la neatârnare.

De mult Dunărea nu mai văzuse fluturând peste valurile ei steagurile acestei țări. Ea tresare la cântecele soldaților ca o mamă duioasă la glasul celui mai ales și mai iubit copil al ei. Mulțimea se uită cu drag pe urma lor, până când nu se mai vede decât un nor de praf – simbol al neliniștii care-n clipele acelea învăluia destinele țării.

Islazul

Soarele e sus. Tot cerul e de-un albastru strălucitor. Ostroavele – grădini plutitoare – își răsfrâng în valuri răchitele argintii. Din lunci răsună tălăngi, fluiere s-aud doinind. În aerul căldicel e un miros dulce de fâneață și de sulcină. Pe dealuri, departe, tarlalele-nguste par niște velințe întinse la soare. De-a lungul țărmului stâng se-nșiră satele în lanț; case mici, tupilate, bordeie acoperite cu șovar, și-n toate – un aer de umilință, de frică, parcă stau gata s-o rupă de fugă. Nimic din măreția uimitoare a vechilor castele de pe malurile Rinului. Pe-acolo veacuri de liniște și de siguranță au îngăduit omului să-și lege temeinic viața lui ș-a urmașilor lui de aceeași vatră, de-același colț de pământ. Aici, pe valea Dunării, mereu au bântuit războaiele și năvălirile de barbari. Sute de ani au bătut în părțile acestea vijeliile noroadelor flămânde și pustiitoare, în urma cărora doar grămezile de cenușă mai arătau pe unde au stat gospodării și sate. Cine să cugete la clădiri nepieritoare pe-un pământ așa de nesigur! Abia acum începe să s-așeze o viață mai statornică de-a lungul acestui țărm al Dunării, atât de des încercat când de foc, când de apă, când de înecul talazurilor de nisip purtate de vânturi.

Trecem prin fața Islazului, sat mare, frumos, aproape un orășel, așezat la vărsarea Oltului în Dunăre. Aici s-au sfințit steagurile revoluției de la 1848.

Aici s-au strâns întâi ș-au cuvântat în fața poporului conducătorii mișcării: Eliade, Magheru, Tel, Goleștii. Afară, în Câmpia lui Traian, numită de atunci „Câmpia Regenerării”, pe pristolul încunjurat de făclii aprinse, străluceau crucea și evanghelia – simbol de jertfă și de mântuire. Norodul îngenuncheat, cântecele preoților îmbrăcați în odăjdii, lumina tremurătoare a făcliilor în razele soarelui, zornăitul cadelnițelor, fumul de tămâie ce se ridica în aer, toate dădeau clipelor acelora o măreție deosebit de sfântă și de mișcătoare. Inimile băteau mai tare. Un sentiment nou, înălțător, de evlavie, de încredere, străbătea mulțimea. Se simțeau toți mai buni, mai tari, gata de orice jertfă, înfrățiți întru același cuget. Un alt soare răsărise pe cer în ziua aceea de 9 iuniu. Frumoase și de neuitat sunt cuvintele inspirate pe care le-a rostit atunci, în ascultarea cuvioasă a norodului, preotul șapcă din Celei: „Dumnezeule al puterei și al dreptății, privește pe poporul tău îngenuncheat înaintea evangheliei și crucii tale. El nu vrea alta decât dreptatea ta; ascultă și binecuvântează rugăciunea sa. Dă putere brațului său, și dușmanii tăi vor pieri. Varsă în sânul lui curajul, în inima sa încrederea, și orânduiala în spiritul său. Dumnezeule al lumilor, tu, ce ai pus odinioară stâlpul de foc povățuitor lui Moise în pustiu, poruncește și acum îngerului tău să se coboare în mijlocul nostru și să ne povățuiască întru căile tale. Binecuvântează din înaltul cerurilor stindardele noastre, încoronate de crucea mult iubitului tău fiu, fă-le a se desfășura pe drumul bunei orânduieli și al adevăratei glorii”…

Numele acestui preot mare la suflet și iubitor de neam a rămas legat de reînvietoarea mișcare de la ’48, și țăranii din Islaz îl pomenesc cu drag în cântecele lor: „Să trăiască popa Șapcă, C-a scăpat țara de clacă, Și Goleștii câte trei, Că ne-au dat câte-un bordei.”

Tot așa a rămas de-a pururea legat de biruințile lui Mihai Viteazu numele unui alt preot oltean, popa Stoica din Fărcaș, pe care iarăși îl cântă poporul: „Cântă ciocârlia-n vie, Eu credeam că-mi cântă mie.

Cântă lui popa Farcaș, Care sare șapte pași, Ce iese din leturghie, Taie la turci câte-o mie.”

Și la toate cumpenele, în toate întâmplările mari, găsim statornic în istoria poporului nostru amestecul acesta al celor sfinte cu cele lumești – adânca, nestrămutata legătură dintre cruce și spadă.

Turnu-Măgurele

Încep să se desfășure bogatele holde, nesfârșitele lanuri din Teleorman, unul din cele mai mănoase ținuturi ale țării. O lină suflare de vânt adie peste grânele coapte. Întinsa pădure de spice se-ndoaie în valuri sclipitoare. Dinspre miazănoapte, de subt un desiș de sălcii, apare Oltul. El vine-ncet, greoi, tăcut. În fața Dunării se desface-n două brațe, ca și cum ar vrea să se mai razime-o clipă pe pieptul celui din urmă ostrov înainte de a intra în marele fluviu. De partea ceealaltă, din codrii Balcanilor, vine Osma. În răspântia asta de ape, ți se pare că Oltul, despicând voinicește torentele Dunării, a străbătut dincolo, pe țărmul pietros al Bulgariei, și trece-nainte pe sub zidurile Nicopolii.

Suntem în fața portului Turnu-Măgurele. Orașul e retras mai deoparte, pe podișul luncii deschise între Dunăre și Olt. În lunca aceasta a fost vechiul oraș Turris, de unde se cărau în sus, pe apa Oltului, proviziile armatei pe care cuceritorul Daciei o împânzise dincolo de meterezile Carpaților. Din „Turnul lui Traian” nu se mai vede azi decât o movilă de pământ. Pe-aici și-au făcut vad oștile turcești, al căror șuvoi cotropitor sute de ani s-a izbit, ca de un zid neclintit, de piepturile oțelite ale românilor. Locurile acestea au văzut la luptă pe cei mai mari și mai slăviți voievozi ai noștri: pe Mircea cel Mare, pe Vlad Țepeș, pe Radu de la Afumați și pe Mihai Viteazu, care-aștepta pân’ ce iarna-i așternea pod de gheață peste Dunăre ca să se răpadă ca o vijelie în oștile turcești și, învălmășindu-le mai mult cu iuțeala decât cu puterea, să bată și să supuie toate cetățile lor din smârcurile Osmii până în talazurile mării. Ș-acum douăzeci de ani, tot pe-aici, prin locurile acestea de-atâtea ori stropite cu sânge, s-au întors ostașii noștri biruitori din câmpiile Bulgariei. Rărite erau rândurile, și steagurile zdrențuite de gloanțe, dar pe chipurile uscate și pline de praf ale acelor viteji cari văzuseră moartea așa de-aproape strălucea ca o lumină dumnezeiască; toată lumea se descoperea cu respect înaintea lor – pe străzile orașului flori li s-aruncau din balcoane, și ochii se umezeau de lăcrimi privindu-i, lăcrimi de iubire, de recunoștință, de admirație. Ei aduceau cu dânșii, din tăbiile Griviții și ale Plevnei, cele mai mari și mai scumpe trofee cu cari s-a putut vrodată mândri o armată victorioasă – slava și neatârnarea patriei lor.

Zimnicea

E cald – aerul fierbe de zăpușală. Roata vaporului vântură pietre scumpe în dogoreala soarelui. Fug îndărăt malurile verzi; ostroavele parcă se învârtesc în loc. În dreptul insulei Bârzina se-ntinde pe țărmul stâng marele iezer Suhaia, care pornește din stuhărișul satului Vânătorii și ține mai bine de o poștă, până în platoul pe care-i așezat orășelul Zimnicea veche și bogată schelă de grâne – capitala ținutului Teleorman acum șaizeci de ani, când, pentru paza și carantinele țării, se orânduise ca orașele de pe marginea Dunării să fie reședinți de județe. Pe șesul ce se așterne înspre apus, până în Rusca Lungă, a fost vechea cetate-a Zimnicii, din care nu se mai văd azi decât șanțurile de apărare. Aici se găsesc în pământ urne de lut pline cu cenușă și sfărâmături de oase, scule și rămășiți de podoabe femeiești de pe vremea dacilor. Locul acesta – cel mai însemnat cimitir antic din câte s-au descoperit la noi – se numește și azi de țărani: „Câmpul morților”. Mai departe, pe măguri ușor înclinate, de-a lungul malului se desfășură în soare galbene lanuri de grâu și iniști albastre. Pe țărmul din dreapta, înalt, râpos și uscat, e șiștovul, orășel și port bulgăresc. Case mici, vechi, sprijinite una de alta, povârnite sub coperișuri de olane, au aerul unor moșnegi ce povestesc întâmplări pline de groază și de jale. Dunărea se lărgește. În stânga țărmul se lasă, deschizând priveliști nemărginite peste ogoarele și suhaturile ținutului Vlașca. Satele fug din calea revărsărilor și s-așază pe dealurile depărtate. Apele aburesc de căldură. Din desișuri întunecoase de sălcii ies lișiți și gâște sălbatice, momite de soare. Sitarii vineți și becațele cu cioc alb și subțire se primblă fără frică pe lângă vapor. Încet vâslesc din aripi pe deasupra noastră gușații pelicani. Departe-nainte se văd, între cer și apă, minaretele din Rusciuc – mai demult cetate turcească, azi oraș însemnat al Bulgariei – împins în Dunăre pe-o limbă de mal.

Giurgiu – Călugărenii

Sosim în fața orașului Giurgiu. Țărmurile se depărtează. Din coșurile înalte ale fabricilor gâlgâie rotocoale negre de fum ce se risipesc molatic în zarea nesfârșită. Dunărea liniștită, largă are aspectul unui lac frumos, poleit de razele soarelui. Un șes neted, verde, răsare în mijlocul apei. E ostrovul San-Giorgio, pe care-a stat odinioară un falnic castel, zidit de genovezi – stăpânitorii mărilor de-acum o mie de ani. În dreptul acestei insule se-ntinde, pe câmpia din stânga, Giurgiul – sentinela capitalei la Dunăre – vechea și zbuciumata cetate, stăpânită când de români, când de turci, bătută

și pusă-n flăcări când de unii, când de alții, neștiind până pe la începutul acestui veac cărui dumnezeu să se închine, și cui, și-n ce limbă să-și spuie durerile. În cinci sute de ani șia văzut de paisprezece ori bisericile prefăcute în geamii: creștinii trebuiau să s-ascundă prin beciuri ca să se poată închina în legea lor.

Pe aici și-a întins pod peste Dunăre acum trei sute de ani bătrânul și nebiruitul Sinan-pașa – spaima creștinătății. El venea cu oaste multă și cu vâlvă mare, hotărât să sfarme o dată pentru totdeauna – stăvilarele române din poalele Carpaților, cuibul acesta de viteji, cari de-atâta timp stăteau străji neadormite la porțile Europei apusene și nu lăsau puterea Semilunii să-și întindă mai departe valurile-i cotropitoare. Pentru fericirea neamului nostru, pe vremea aceea domn în Țara Românească era Mihai Viteazu, una din cele mai eroice figuri în istoria omenirii. Văzând el ce potop de oaste vine asupră-i și cugetând că o luptă în câmp deschis nu e cu putință, se retrase la câteva ceasuri departe de Giurgiu, pe valea Neajlovului, la locul numit Vadul Călugărenilor. Aici, drumul spre București trecea printre două dealuri acoperite de păduri. Valea era îngustă și mlăștinoasă. La intrare era un pod lung de lemn peste băltoacele Neajlovului. Mihai trecu podul și se așeză în strâmtoarea aceasta ca-ntr-o cetate. Puțini erau la număr ostașii lui, dar inimoși, încercați în lupte, cu multă iubire de țară, și hotărâți cu toții a-și da scump viața. Împărțiți în cete, așteptau pe vrăjmaș și-și plănuiau lovirile. A patra zi, pe la nămiezi, pândarii de pe măguri zăriră dinspre Giurgiu un nor mare de praf întunecând văzduhul. Pe la toacă, oastea marelui vizir, de zece ori mai numeroasă decât a lui Mihai, era împânzită la gura vadului, dincolo de pod. Din înfundăturile codrului, românii își măsurau vrăjmașul cu care-aveau să dea piept a doua zi. Noaptea și-o petrecură sfătuind împrejurul focurilor. Când se lumina de ziuă, toți erau în picioare, nerăbdători, gata de luptă.

Mărimea primejdiei îi înfierbântă. Mihai se primblă printre ei. Privirea și vorba lui dau sufletelor încredere și brațelor tărie. „Cu inimă, copii, și nu pierdeți nici o mișcare. Gândițivă că în cumpăna bărbăției voastre atârnă azi destinele țării, mândria și viitorul neamului nostru…!”

Cumplită a fost lupta, și mult sânge s-a mai vărsat până să se hotărască biruința acelei zile. De trei ori s-au izbit, din ce în ce mai îndârjite și mai furioase, cele două armate. De trei ori nenfricoșatele șiruri ale lui Mihai se răpăd dincolo de pod și-și despică drum cu paloșele-n gloatele adânci și dese ale lui Sinan. Înăbușiți însă de covârșitoarea mulțime a dușmanului,

care părea că de ce-o tai, de ce sporește, românii se retrag, încet și cu rânduială, în strâmtoarea în care turcii nu-ndrăznesc încă să se adâncească. Se lasă soarele spre asfințit. Printre copaci se văd ostași legându-și rănile-n pripă, nerăbdători de a-și jertfi patriei cea din urmă picătură de sânge. În vale viermuiesc turbanele. Sinan-pașa se pregătește să treacă podul și să înainteze cu toată armata. Încep clipele marilor griji. În vremea asta, iată că sosește în tabăra românilor o ceată de trei sute de pușcași ardeleni. Ajutorul acesta, venit la timp, e primit ca un semn dumnezeiesc. Acum nu mai e un moment de pierdut. Mihai își întocmește iute rândurile, s-așază-n fruntea călăreților și, smulgând o secure din mâna unui soldat, își face cruce și dă pinteni calului. Un freamăt lung, ca de stârnirea unui vânt, cutremură pădurea. Turcii apucaseră a-și trece o frunte de oaste dincoace de pod. Mihai se repede voinicește-n ea și-nvârtejindu-se își face loc cu calul și cu brațul în mulțimeanspăimântată, rătează dintr-o lovitură de stângaci capul lui Caraiman-pașa și-nvălmășește cu ai săi șirurile rupte și zăpăcite de iuțeala izbirii. Sinan, fierbând de mânie, își ridică grosul armatei și trece podul. Mihai se face că se retrage și-l lasă sănainteze puțin în strâmtoare, unde mulțimea, neputându-și desfășura rândurile, nu mai era așa de primejdioasă. Turcii încep să se creadă biruitori, când deodată se trezesc izbiți în față de oastea învăpăiată a lui Mihai. Puterea, și mai ales iuțeala atacului neașteptat îi oprește-n loc; loviturile, cari curg ca grindina, le ia văzul. Țipetele celor dinainte aruncă groază-n sufletele celor din urmă. Măcelul se-nfierbântă. Luptătorii sunt piept la piept. Ochii scapără, și inimile se-ndârjesc de-o parte și de alta. Adânc străbate în gloată fulgerătorul voievod, lăsând dâră de morți pe unde trece; ostașii lui ucid cu mânerul când li se rupe spada. Ei înaintează mereu, spărgând șir după șir, împrăștiind spaima și neorânduiala în oastea păgână, carencepe să dea-ndărăt și să se-nvălmășască. Cei din urmă, văzându-se-mpinși spre pod, o iau la fugă. Sinan se răpede să-i întoarcă. El răcnește, blestemă și bate-n mișei cu ghioaga-i de fier. Dar strigătul morții răsună mai tare. Oastea vizirului se tulbură toată, năpădită ca de-o furtună. Românii lovesc orbește. Piepturi și capete trosnesc sfărâmate sub copitele cailor. Mulțimea, nebună de groază, își caută scăparea-n fugă. Fricoșii târăsc pe eroi. La pod se înghesuiesc să treacă deodată cai, oameni și tunuri. Se face-o larmă ș-un învălmășag de nu mai știu încotro să se miște. Toți poruncesc, și nimeni n-ascultă. Unii mor striviți de-mbulzeală, alții s-azvârl în mocirlă. Sinan, îmbrâncit, cade de pe pod și-și rupe dinții.

— Un supus îl ia-n spate și-l scapă. Soldați și pași fug laolaltă, lăsând și arme și steaguri în mâinile românilor, cari-i gonesc, lovindu-i de zor, până când noaptea ia subt ocrotirea întunericului ei sfărmăturile ce mai rămăseseră din marea oaste-a lui Sinan.

Mihai se-ntoarce-ncărcat de trofee. Stelele clipesc peste bălțile de sânge. Bătrânul, cruntul vizir, bocește-n cortu-i, rupându-și hainele de pe el. Năuc, nepricepând ce-i asta, aiurit de durere, geme clătinând din cap: „Alah, Alah…!” și pe când spahiii lui tremură tupilați prin bălării, din tabăra românilor se-nalță-n liniștea nopții cântece de biruință.

Între țărmurile noastre

De la Giurgiu în jos trecem printr-o largă alee de răchiți. Dunărea-și croiește matca drept, pare c-ar fi canalizată. Pe lângă mal se mișcă-ncet șlepuri mari încărcate cu lemne. Nori albi, scămoși, plutesc în albastrul cerului. Amurgește. Din stânga, în zidul de sălcii, se deschide-o poartă prin care intră, liniștit, Argeșul. Aici, în unghiul acesta de ape, pe ruinile Constanțiolei, veche cetate zidită de Constantin cel Mare, e târgușorul Oltenița – schela de grâne a județului Ilfov. Malurile se teșesc. De-o parte și de alta pământul se așterne pustiu și neted ca o apă. În depărtare, spre miazăzi, se pierd într-o lumină roșietică înălțimile Balcanilor. Ne oprim câteva minute la Silistra, port bulgăresc. De-aici, din fața vechiului fort Arab-Tabia, amândouă țărmurile ni-s deopotrivă de scumpe. În dreapta încep să se desfășure șesurile ondulate ale Dobrogei.

— În stânga, nesfârșitul câmp al Bărăganului, care-a văzut pe Alexandru Machedon, gonindu-și falangele pe urmele geților înspăimântați, și pe Mircea cel Mare, biruitorul de la Rovine, alungând de pe hotarele României oastea sfărâmată a trufașului sultan Baiazid-Fulgerul. Deaici pornește marele braț al Dunării – canalul Borcea – care trece prin fața orașului Călărași și, bătând spre miazănoapte, curge cale de cinci poște între deșertul pururea-nsetat al Bărăganului și suhaturile mlăștinoase ale ostrovului Balta.

Noaptea se lasă tăcută, vastă, solemnă. Luceferi mulți răsar din fundul apei și tremură pe valuri. Sub tainica mângâiere a lunei, Dunărea, culcată-ntre păduri, cari-i aduc aminte de izvoarele-i depărtate, pare că visează.

Câte-a mai văzut, Doamne, și câte mai știe Dunărea asta a noastră.

— Când ar sta ea să le povestească pe toate!… Încă din vremurile tulburi, de pe când pământul nu-și așezase încă neamurile-n graniți hotărâte,

roiau popoarele pe malurile ei atrăgătoare. Și n-a fost împărat mare să nu-și poarte peaici doru-i de cucerire. N-a fost colț de lume în care să nu fi străbătut faima „Frumosului Istros”, fermecătoarele legende ale acestui minunat fluviu, la care se-nchinau atâtea noroade ș-a cărui apă – scrie Sofocle – avea, în credințile celor vechi, darul de a spăla de păcate. De-a lungul acestui torent, care spintecă Europa în două, au curs puhoaiele de barbari, oardele sălbatice ale pustietăților de la miazănoapte și de la răsărit – popoare vechi s-au risipit, iar altele au odrăslit și s-au ridicat pe sfărmăturile lor, și crai din toate părțile lumii și-au năpustit pe-aici oștile în războaie, din străşnicia cărora s-au dezlegat și lămurit cele mai mari evenimente în istoria omenirei. Rămâi uimit când stai să cugeți ce de noroade s-au vânturat pe malurile Dunării, și câte frunți încoronate s-au oglindit în undele ei, de la Dariu până la domnitorul Carol.

Pe drumu-i lung, de trei mii de kilometri, Dunărea spală trei împărății, șase regate și două principate, dă viață la 30 de orașe, din cari trei sunt capitale, soarbe 120 de râuri, sparge două șiruri de munți, și în falnicu-i mers spre mare își ascultă gloria cântată-n șase limbi; dar doina, adânc mișcătoarea doin-a României, o farmecă într-atâta, că-și dă acestei țări cea mai frumoasă și mai bogată jumătate din stăpânirea valurilor ei. Nici nu se putea visa un dar mai prețios și mai binefăcător pentru patria noastră, pururea râvnită de atâția megieși puternici, țintă atâtor vise lacome, Ileană Cosânzeană pusă de soartă în calea zmeilor înviforați, răpiți de frumusețea ei! Dunărea e brâul vrăjit din basme, care-ncingând trupul mândru al acestei fecioare încremenește pe loc brațele vrăjmașe întinse asupra ei.

Podul de peste Dunăre

Ne apropiem de Cernavoda. Înaintea noastră se-nalță, alb, strălucitor în bătaia lunei, podul „Carol I”. În liniștea nopții, sub cerul limpede și înstelat, frumusețea și măreția acestei puternice întrupări a geniului românesc ne dau impresia că suntem într-o lume de vrăji, în fața unuia din acele minunate poduri de argint de cari ne vorbeau poveștile-n copilărie. Picioarele de sprijin, zidite-n piatră, sunt așa de departe unele de altele ș-atât de înalte, încât toată uriașa împletitură de fier, pe care aleargă zguduitoarele trenuri, pare că plutește în aer, ușoară ca o dantelă. Acum cele două maluri se împreună pentru totdeauna sub măiestria acestui nepieritor arc de triumf, închinat bătrânului Danubiu de poporul care-atâtea veacuri a luptat alăturea

cu el și de-atâtea ori și-a amestecat sângele-n undele lui pentru ocrotirea civilizației apusene. Dobrogia, vechea noastră Dobrogie, al cărei pământ e o comoară nesecată de amintiri istorice, după un somn de cinci sute de ani sub jugul străin, se deșteaptă la o nouă viață. Un domn tot așa de viteaz ca și Mircea, cuceritorul ei de odinioară, a venit și i-a sfărâmat cu spada lanțul de robie. Acum România întinde asupra ei puternice brațe de fier peste valurile Dunării, și cu drag strângând-o la sânu-i, mândră, încrezătoare, privește înainte-i deschise largi porțile răsăritului și calea nesfârșită a mărilor.

Ne oprim câteva minute la Cernavodă, port așezat în scobitura malului drept, pe marginea vechii albii, prin care, cu mii de ani în urmă, își tăia Dunărea un drum mai scurt la mare. Noaptea-i așa de luminoasă, parcă-i ziuă. Sclipitoare, tăcute, valurile se împing încet unele pe altele. Deasupra, Calea lactee, Calea lui Traian, cum îi zice poporul, albă, stropită de stele, pare-o răsfrângere a Dunării pe cer. De pe puntea vasului privesc visător în urmă spre dorobanțul de bronz, păzitor etern la căpătăiul podului dinspre mare. Între cele două maluri, peste bătrânul fluviu, îndrăznețele arcuri de fier se-nalță ca niște aripi gigantice într-o falnică pregătire de zbor, ce pare a înfățoșa închipuirii avântul și speranțele țării noastre.

Brăila

Se luminează de ziuă. Copacii sparg perdelele de ceață. Pământul se desface ca din scutice și-și dișterne priveliștile din ce în ce mai limpezi, din ce în ce mai largi. În fața portului Hârșova, așezat pe malul drept, la poalele dealului Ciobanu, se împreună cele două brațe ale Dunării. Puțin mai înainte, din vale de ostrovul Gâsca Mare, despicând ogoarele, își aduce Ialomița dinspre apus undele-i galbene și liniștite.

— A patra solie din împărăția Carpaților noștri. La sosirea ei, Dunărea se tulbură, ajunsă ca de-un dor adânc… Ce tânără și falnică era când se bătea cu stâncile ca să-și facă loc în lume! Ce dulce-i cânta freamătul codrilor întunecați! Un popor de amintiri o strigă din urmă. Apele ei se răzlețesc și se-mprăștie ca vițele unei funii despletite: unele apucă înspre răsărit, spre măgurile Dobrogiei îmbrobodite-n negură, altele se-ndoaie spre apus, spre strașina Carpaților, ca și cum, dornice de înălțimi, ar căta să mai întâlnească-n cale munții aceia frumoși, cu cari s-au luptat odinioară și pe cari i-au lăsat învinși.

O luncă mare, scrijălată de privaluri și spartă de bălți, s-așterne-ntre aceste brațe, cari străbat astfel rășchirate o depărtare de trei poște. Stufișuri de papură-naltă, deasă ca peria, astupă viroagele. Soarele răsare-ncet de după dealurile Măcinului. Văile fumegă în depărtare. În urma noastră, pe luciul apei, tremură vine albastre și roșii. Păduri seculare de sălcii întunecă malurile. Intrăm într-un canal drept. De-o parte și de alta, copacii, înșirați ca pe-o alee, se văd răsturnați în apă. Stoluri de grauri se vântură-n aer ca o pulbere vânătă. Încet, perdeaua de arbori se trage la o parte, deschizând ochilor una din cele mai încântătoare priveliști. În fund, pe-o colină ridicată în fața înălțimilor fumurii ale Dobrogiei, se desfășură, în toată măreția ei, Brăila, vechea Proilava, unul din cele mai frumoase orașe ale țării noastre. Turlele bisericilor strălucesc în razele dimineții ca niște globuri de cristal. Aici orizontul se lărgește, se luminează din toate părțile. Avem impresia că suntem pe Bosfor, la intrarea în Constantinopoli. Dunărea-și împreună brațele cu zgomot. Valurile, stârnite de roata vaporului, fug speriate în urma noastră și se izbesc de maluri. De pretutindeni s-aud fluiere, sute de steaguri fâlfâie-n aer, în fața portului se-nalță o adevărată pădure de catarguri. De-a lungul cheiului, șlepuri înșirate încarcă și descarcă. Mii de brațe se mișcă în zorul de muncă al dimineții. Movili de porumb se dau la lopată. Cărbuni, piatră, baloturi grele de mărfuri s-azvârl huruind pe jgheaburi de lemn. Deasupra acestui furnicar de muncitori, pe dealul culcat de-a lungul Dunării, se ridică orașul cu străzile lui largi și drepte, cu grădini frumoase și clădiri mărețe, cari-i dau înfățișarea unei capitale apusene. Ca la o bătaie de pușcă, cum ieși pe bariera dinspre miazăzi, dai de parcul „Monumentului”, o adevărată pădure, în mijlocul căreia se înalță pe o movilă, între patru tunuri, o piramidă de piatră, ale cărei inscripții amintesc că la 1828 fortăreața Brăila a fost luată de sub stăpânirea turcilor și redată pentru totdeauna României. Puțin mai înainte sunt vestitele băi de la Lacul-Sărat. Cu treizeci de ani în urmă era câmp pustiu pe aici, doar bivolii se răcoreau pe arșiță în mlaștinile sărate ale acestor bălți. Acum s-a ridicat un orășel, cu grădini, oteluri și băi, în mijlocul acestei câmpii nisipoase, lângă lacul al cărui nămol negru – un adevărat izvor de tămăduire – atrage vara mii de bolnavi din toate unghiurile țării.

Prin multe focuri și prin mari greutăți a trecut și Brăila pe vremuri. Pusă aici, în pragul cel mai bântuit de primejdii și mai greu de apărat al țării, a trebuit și ea, ca mai toate orașele noastre dunărene, să-și vadă adesea porțile sparte de ghiulele turcești, bisericile-n flăcări, și steagurile verzi ale

Semilunii fâlfâind pe zidurile stropite de sângele vitejilor ei fii. Azi, după lupte și suferinți de veacuri, o altă Brăilă, liberă, mândră și strălucitoare, se ridică pe vechile-i ruini.

— Un oraș nou, însuflețit de o nouă putere de viață, își înalță-n cer uriașele-i coșuri de fabrici – stindarde de pace, de muncă și de propășire.

Galații

Pornim. Malurile drepte și uscate fug îndărăt. O pulbere măruntă de aur plutește sub cerul albastru în zariștea-necată de soare. Departe, la răsărit, dealurile goale, rumene ale Măcinului par aprinse. Un val de pământ, așternut de-a curmezișul înaintea noastră, ascunde vederea Galaților. Din stânga, despicând malul plecat și gol, intră liniștit bogatul Siret, mănunchiul puternic în care se împreună toate apele curgătoare ale Moldovii. Niciunul din râurile cari străbat țara noastră nu soarbe atâția afluenți în undele lui. Privit pe hartă, Siretul pare-un copac uriaș, culcat de-a lungul Moldovii, cu rădăcina-n Dunăre și cu crengile rășchirate, înfipte prin crăpăturile munților. Cărăuș neobosit, el aduce corăbiilor catarguri și umple schelele Dunării de avuțiile codrilor depărtați. Zi și noapte răsună vara frumoasele-i văi de doinele plutașilor.

Acum ni s-a deschis întreagă strălucitoarea priveliște a Galaților. Lunecăm încet pe dinaintea cazărmilor. În port stau sute de vase. Ne credem într-un oraș pe apă.

Pe tot brâul cheiului e îmbulzeală, fierbere, amestec de limbi.

Ciudată impresie îmi dau primii pași pe uscat după atâta plutire. Mi se pare că pământul se mișcă, se leagănă cu mine.

Aici, în partea aceasta de jos a orașului, se vântură bogățiile și marele negoț al portului. Aici sunt fabricile, gările, pescăriile și docurile, cu largul lor bazin încunjurat de magazii de grâne și de mărfuri, la ușa cărora trag corăbiile din Dunăre, ca o trăsură la scară. Aceasta-i vatra Galaților vechi, vestita schelă a Moldovii, „Veneția Mării Negre”, cum îi ziceau odinioară scriitorii străini. Pe-aici se întorceau domnii noștri cu pitacul împărătesc de la Țarigrad. De aici și din limanul Brăilii, porneau în Răsărit corăbiile turcilor, încărcate cu zaherele strânse cu hapca de pe mănoasele noastre ținuturi, pe vremea când firmanele lor numeau Moldova și Valahia „hambarele sultanului”.

Fruntea orașului, partea liniștită, curată și luminoasă a Galaților, se desfășură-n sus, pe podișul ridicat între Siret și Prut. Nimic nu-ți mai amintește timpurile de groază și de jaf prin cari-a trecut orașul acesta mare și plin de viață. În centru se grămădesc clădiri înalte, râzătoare, oteluri, prăvălii bogate, cari te cheamă de pe drum. Mai pe de mărgini, în curți largi, între copaci, case vechi, cu ziduri groase și drepte, văruite pe dinafară, cu obloane la ferestre și cu balcoane ruginite de cari atârnă vrejuri uscate de iederă, au aerul unor bătrâni gospodari cari-și păstrează portul, firea și datinile strămoșești neatinse de prefacerile vremii. Rătăcesc singur prin străzile largi, tăcute și pline de soare ale orașului, pe când gândurile mele mă poartă cu veacuri în urmă. Văd republica înfloritoare a Galaților, înainte de Dragoș-Vodă, descărcând pe piețele ei bogățiile Răsăritului și ale Apusului, în zarva negustorilor adunați din toate politiile lumii. Văd pe Alexandru cel Bun petrecând pe Ioan, fiul lui Ioan Paleologu, împăratul Bizanțului; alai mare, și muzici, și călăreți însoțesc pân' la corabie pe tânărul mosafir, care, mai târziu, ajungând împărat, își aduce aminte de frumoasa ospitalitate a țării noastre și trimete voievodului Moldovii titlul de rege și coroană imperială, iar mitropolitului, mitră de patriarh. Văd pe Petru Rareș, cu pletele pe umeri, cu cămașa desfăcută la piept, îngenunchind pe marginea Brateșului șincordân-du-și brațele vânjoase pe măjile ncărcate cu pește: de unde să-i treacă prin cuget că, pe când el asudă trăgând la năvod, crainici trimeși prin țară îl caută de zor să-i spuie că sfetnicii Moldovii s-au strâns la Iași și l-au ales domn!… Văd apoi tătari și turci gonind pe uliți mulțimea orbită de spaimă, călcând femei, copii și bătrâni în copitele cailor, dând foc caselor părăsite, prefăcând bisericile-n grajduri și înfigânduși sulițele ude de sânge în ochii sfinților de pe icoane. De sub nori groși de fum zbucnesc lungi, sfâșietoare țipete de groază și de jale. Și iarăși zarea se limpezește. S-așază zile de pace și de muncă. Pribegii se-ntorc pe la vetrele lor. Orașul prinde a se înfiripa. O nouă viață se urzește sub cârmuirea pârcălabilor înțelepți și harnici. Și când, de pe cele două maluri ale Milcovului, pornesc glasuri de frați să cânte: „Hai să dăm mână cu mână.

Cei cu inima română”, Galații ne dau pe Costachi Negri, unul din cei mai învăpăiați apostoli ai Unirii; iar când cele două principate ridică-n mâinile lor o singură coroană și cer un domn pământean, Galații le dau pe Alexandru Ioan Cuza.

Tulcea

„Varda!” Majă – aici: plasă (prin apropiere de mreajă).

— Și punțile se trag cu zgomot. Roata izbește puternic în valuri, începe malul să fugă dinaintea noastră – casele parcă se-nvârtesc. Tot mai în fund, tot mai departe, se văd pe cheiul plin de lume fluturând batistele, ca niște aripi de porumbei. În stânga ne desparte de nemărginita oglindă a lacului Brateș un val de pământ clisos și fără vegetație, de-a lungul căruia se așterne albă vechea șosea a Prutului spre Reni. În dreapta învălesc malul desișuri de lozii și de trestie. De după munții Dobrogiei soarele s-arată, în ceața dimineții, ca o ghiulea de foc. Dunărea s-abate din drum, ca și cum ar vrea să mai arunce-o privire – cea din urmă – înspre câmpiile Moldovii, și-n larga îndoitură pe care-o face-n țărmul Dobrogiei, ne pomenim din nou trecând prin fața Galaților. De astă dată vedem pe deal tot orașul ca într-o panoramă. Un vânt rece suflă dinspre miazănoapte – e crivățul Rusiei. Dintre maluri umbrite de sălcii iese Prutul, tulbure și mâlos, cea din urmă solie pe care-o mai primește Dunărea de la Carpați. De-aici până în furca Ciatalului țărmul stâng nu mai e al nostru. Neapropiem de munții Isaccei. Vârfurile lor vinete, pleșuve trag linii colțuroase pe albastrul cerului, brâiele sunt îmbrăcate-n codru, iar jos, pe poale, se-ntind semănături, imașuri și livezi. Un braț mic se rupe din Dunăre. Pe malu-i trăgănat se vede orășelul Isaccea, vechiul Noviodunum, încunjurat de lanuri de grâu, și mai în jos, fortăreața Eschi-cale, în preajma căreia au avut turcii, pe vremuri, multe războaie cu rușii, care năvăleau aici ușor prin vadul Isaccea. Tot prin vadul acesta a fost venit și Dariu împotriva sciților, cu cinci sute de ani înainte de Cristos; dar cum a venit, așa s-a întors, căci sciții s-au retras departe spre munți, și Dariu și-a ostenit oastea zadarnic căutându-i.

Ceva mai la vale, la furca Ciatalului, Dunărea se desface-n două mari brațe, cari, încovoindu-se pe după o rariște de sălcii, se depărtează, pentru a nu se mai întâlni niciodată. Brațul Chilia, râpos și sălbatec, fuge la stânga și spală hotarul nostru dinspre Rusia până la mare, unde-și descarcă apele prin șapte guri. Noi apucăm la dreapta pe brațul Sulina, și peste-o jumătate de ceas suntem în fața portului Tulcea. Aici Dunărea face o curbă largă spre miazăzi și-mpinge orașul între două dealuri uscate, pietroase, pe spinarea cărora morile de vânt, puse la rând, se arată în zarea albastră a cerului ca niște cerșetori gârboviți, cu brațele-ntinse. E o căldură năbușitoare. Pe cheiul încins de soare, oamenii, caii de la trăsuri au o înfățișare tristă, obosită și de-abia se mișcă. În tot orașul e o tăcere, o liniște de noapte. Casele dorm cu perdelele lăsate. Negustorii se-ntind și cască în fundul

prăvăliilor fără mușterii. Mă primblu pe ulicioarele înguste ce se ridică din piață și nu văd decât zaplazuri înalte, și porți închise, înnegrite de ploi și de vechime. Mi se pare că mă aflu într-o mănăstire. Pe deasupra coperișurilor de șindrilă răsar mari și rotunde turlele verzi ale bisericilor. Și-n aerul acesta cald, încropit, mă urmărește pretutindeni un miros de mușețel și de piele rusească. Lungi, nespus de lungi îmi par cele trei ceasuri pe cari le petrec aici.

Sulina

Pe la toacă ne urcăm pe un vapor mai mic și plecăm înainte. De-abia am pierdut din ochi morile de vânt de pe dealurile Tulcii, și iată că din ramul Sulinii se desparte un al treilea braț – Sfântul Gheorghe – a cărui linie albă se-ndoaie spre dreapta și se-nfundă-n stufăriș. În această rupere și împrăștiere de valuri peste delta Dobrogiei, Dunărea pare c-ar încerca să s-ascundă, să fugă de puterea covârșitoare a mării, care o atrage, o cheamă de departe cu strigătul talazurilor ei. De jur împrejur, cât bate ochiul, e o luncă mlăștinoasă, acoperită de papură și de sălcii. Brațul Sulina, în mare parte canalizat, cu malurile pierdute, s-așterne drept și alb ca o trâmbă peste netezișul acesta verde, pustiu, nemărginit. Unde și unde vezi pe mal câte-un conac de pescari, o hrubă lungă învălită cu malduri de stuh. Câte o barcă, cu pânzele-ntinse, se ivește, ca o pasăre din alte lumi, în dunga argintie a apei. Cai slobozi, cu coame lungi, ies din desișuri, scutură din cap și se uită țintă la noi cu un aer mirat, întrebător. Pustietatea, sălbătăcia acestor locuri neumblate, întinsele păduri de trestii cari-și leagănă în vânt vârfurile arămii, tăcerea aceasta adâncă, stăpânitoare pe-ntregul cuprins, toate fac să te crezi departe de pământ, într-o planetă nelocuită.

Cătră seară zărim înaintea noastră, mai întâi, câteva suluri de fum risipindu-se molatic în albastrul limpede, străveziu, al cerului, apoi catarguri ascuțite, din ce în ce mai multe, din vârful cărora atârnă rețele de frânghii ca niște pânze de păiajin, apoi coșuri înalte, turnuri de biserici, coperișuri de case.

— Un oraș care iese din apă și se ridicăncet, încet, atras în vază ca de puterea unei vrăji. Este Sulina, limanul fericit în fața căruia trag corăbiile mării și ale Dunării – poarta largă prin care trec bogățiile tuturor continentelor, purtate de la un capăt la altul al lumii pe drumul neted și fără pulbere al apelor.

De-a lungul cheului sunt înșirate, cu privirea spre mare, otelurile, agențiile, palatul Comisiunei dunărene și toate clădirile mai de frunte ale orașului. Două diguri largi de piatră călăuzesc valurile canalului înlăuntrul mării. Aici se sfârșește lunga și glorioasa călătorie a bătrânului Istru. Aici mândria și puterea fluviului-rege se farmă de talazurile grele ale mării, învălmășind în vuietul acestei izbiri undele și strigătele întregului popor de râuri pe cari le-a smuls din coapsele munților. Și în sfada aceasta de ape neliniștite, deasupra volburei aceștia îngrozitoare, se leagănă pururea un clopot, a cărui bătaie dă de știre marinarilor, pe vreme de ceață, să fie cu luare-aminte.

E noapte. Sub cerul negru, fără stele, orașul doarme. Ascult plescăitul somnoros al valurilor – vecinica și deșarta frământare a mării. Departe, cele două faruri de la capetele digurilor licăresc în întuneric ca două candele-ntr-un cimitir. Din când în când mi se pare că aud glasuri tânguitoare bocindu-se pe valuri. Dangătul clopotului răsună rar, înduioșat, în fioroasa împărăție-a nopții.

Pe Marea Neagră

Pe Insula Șerpilor

Răsare soarele scânteietor din geana depărtată a mării. Razele aștern brâie verzui, galbene și roșii pe întinsul neteziș al apei. Pământul se retrage în urma noastră. Încet Sulina se pleacă, se scufundă sub valuri. Copacii, catargurile, sulurile negre de fum, toate se șterg; albastra boltă a cerului se lasă ca un coviltir uriaș peste pustietatea lucie a mării.

După două ceasuri de plutire spre răsărit, zărim înaintea noastră o movilă albă. Acolo-i insula Șerpilor. De departe par ruinele unei cetăți fantastice înfipte în valuri. La vreo sută de pași vaporul se oprește. O barcă ne ia, și peste câteva minute punem piciorul pe țărmul pietros al acestui singuratec ostrov. Un dorobanț chipeș, frumos, vine vesel înaintea noastră. El știe că odată cu noi i-au sosit merindele de la Sulina.

— Nu ți-e urât aici, leat?

— Îl întreb ca să intru în vorbă – pe când ne urcăm încet spre farul din vârful insulei.

— Poi de ce să ne fie urât? Că doar nu suntem pe pământ străin… E tot țara noastră.

Și tânărul străjer îmbrățișă c-o privire mândră și fericită larga întindere a mării, ca și cum ar fi vrut să spuie: „A noastră-i toată”.

Pășind printre bolovani, îi povestesc cum au stat aici de mult, de mult, acum trei mii de ani, Ahile, cel mai vestit viteaz al Grecilor, cum s-a însurat el aici cu Elena cea frumoasă, și la nunta lor au venit Neptun, zeul mărilor, și Amfitrite, soția lui Neptun, și zânele tuturor apelor care curg în mare; îi arăt locul unde a fost templul lui Ahile, și-i spun cum păsările insulei zburau în fiecare dimineață la mare de-și muiau penele, apoi veneau grăbite de stropeau toată podeala de marmură a templului ș-o măturau frumos cu aripele.

— Or fi astea, zise dorobanțul, zburătuind un stol de lari albi care ciuguleau în petecul de secară de pe podișul ostrovului.

— Chiar ele… Nu; dar strămoșii lor de bună seamă c-au cunoscut pe mândrul Ahile.

— Ale naibii dihănii.

— Să le auzi cum țipă. Domnule, juri că-s niște copii care râd.

Suntem pe vârf, lângă far. Nici un copac, nici o tufă nu se zărește pe scofâlciturile văroase și crăpate ale acestui ostrov. În jurul nostru valurile foșnesc. Ele vin mereu, de departe, popoare în veci neliniștite, și se sparg urlând de coastele pietroase ale insulei, în care bat stăruitor, ca și cum ar vrea s-o smulgă din loc. Soarele împrăștie raze tot mai fierbinți din limpezișul albastru al cerului. Curcubeie s-aprind pe talazuri. Privirile noastre se adâncesc în zare, se pierd uitate pe deșertul nemărginit și strălucitor al mării. Valurile parcă ard. Niciodată n-am văzut atâta lumină, atâta spațiu. De-un sentiment de evlavie ni se umplu sufletele, și stăm neclintiți, ca într-o tainică rugăciune, sub farmecul acestei uimitoare priveliști. Timpul pare a se fi oprit din zbor. Gândurile noastre ațipesc de legănarea și tânguirea neîntreruptă a valurilor. Toți tăcem, ca într-o biserică.

Constanța

Așa liniștită și blândă s-arăta marea când am plecat din Sulina! Și cât ne-a prins în larg, a și-nceput a se posomorî și, din ce în ce mai cu mânie, a-și ridica oștirile-i de valuri înaintea noastră. Soarele a asfințit. Pământul nu se mai vede. Un întuneric greu, amenințător, se lasă din cerul înnorat, fără stele. De pretutindeni, mugind, talazurile negre vin ca niște matahale vii și se izbesc de coastele vaporului, care, gâfâind greoi, se luptă cu nămeții de apă și-și taie cale dreaptă pe marea învolburată. Șuieră-n vânt frânghiile întinse de catarguri. Legănarea neregulată a vasului mă amețește. O căldură năbușitoare îmi învăluie capul. Culcat pe spate, în aerul greu al cabinei, îmi încopcesc mâinile sub ceafă, închid ochii și încerc să cuget; dar vijelia de-afară pare că împrăștie și gândurile mele. E o larmă, un zgomot înfiorător de scaune răsturnate, de uși trântite. Aud pași repezi pe punte, strigăte nedeslușite. C-un vâjâit năprasnic se-nalță valurile aruncânduse pe podelele vaporului, și-n hârtoapele ce se deschid, vasul scăpătând se pleacă într-o parte, pereții trosnesc, strânși între mișcătoarele dealuri de apă. O amăgire a simțurilor zăpăcite de spaimă: mi se pare că în loc să-naintăm, ne lăsăm în jos, ne scufundăm încet în adâncul mării. Mă uit la ușă.

— Peacolo are să năvălească apa, pe-acolo are să vie moartea. O aștept. Învălmășit și răpede, ca la lumina unui fulger, îmi apar icoane din copilărie, stoluri de amintiri vechi, nechemate, tresar deodată în scăpărarea unei clipe; cuvinte, și lucruri, și întâmplări la cari nu m-am mai gândit de mult vin acum, stârnite din depărtările vieții, aduse valvârtej ca de suflarea unei

vijelii. Măsor cu gândul întinderea mării: peste talazurile-i furioase văd vasul nostru – o jucărie, o coajă de nucă, pe care iscusința omului o cumpănește ș-o poartă totuși pe mări, înfruntând mânia furtunilor. În luptele-i de veacuri cu-atâtea primejdii și greutăți ce-i stau în cale, omul îmi apare ca acel voinic năzdrăvan din povești pe care nimic nu-l înspăimântă. Cine poate prevedea până unde-și va întinde într-o zi hotarele puterilor lui cuceritorul acesta îndrăzneț și neobosit!

În albul zorilor ies pe punte. Furtuna s-a potolit. Marea e liniștită.

— Ostenită parcă de-atâta frământare în deșert. Un oraș frumos strălucește înaintea noastră: Constanța – farul României, aprins la porțile Răsăritului, în pragul apelor nestăpânite. O, pământ binecuvântat!

Orașul e revărsat pe-o ieșitură de mal împlântată-n valuri. Prin câte-a mai trecut, Doamne, și colțișorul acesta de lume!… La început au aruncat ancorele și și-au așezat liman aci fenicienii, cei dintâi colindători ai mărilor. După ei au venit grecii, cu puternicile lor corăbii. Apoi a început năvala noroadelor de pe uscat. Și așa, neamuri pe neamuri s-au împins în căutarea „berbecului cu lâna de aur” de la gurile Istrului; vieți peste vieți s-au așternut în trei mii de ani pe țărmul acesta, și vijelii după vijelii au bântuit și-au spulberat așezările lor din temelie.

Constanța de azi – chemată să devie peste câțiva ani unul din cele mai mărețe și mai însemnate porturi din lume – stă pe mormântul vechiului oraș Tomi, a cărui întemeiere e învăluită în negura unei triste și crude povești: „Frumoasa Medeea, fiica lui Aetes, regele Colchidiei, fuge de la părinți, luând cu ea și pe micu-i frățior Absirt. Furios, Aetes o urmărește pe mare. Iată-l, e gata s-o ajungă. Nebună de spaimă, Medeea, ca să scape de corabia prigonitoare, ale cărei pânze se văd tot mai aproape, ucide pe Absirt și, sferticându-i trupul, i-aruncă bucățile pe valuri. Nefericitul părinte oprește mereu corabia, s-adune de pe apă bucățile-nsângerate ale iubitului său copil, și, când le strânge pe toate, plângând de durere, trage la țărm să le-ngroape. Limanul acesta, cu orașul care s-a ridicat apoi aci, s-a numit Tomi (de la cuvântul grecesc bucată).”

De pe atunci au trebuit să fie îmbelșugate și atrăgătoare locurile acestea pentru ca să roiască și să s-așeze pe-aici popoare venite din depărtări așa de mari. Inscripții vechi, stâlpi de marmură dăltuiți cu măiestrie, atâtea ruini de case, de temple și de băi ce se dezgroapă de sub malurile acestea arată starea înfloritoare la care ajunsese Tomi odinioară. O viață puternică, civilizată încolțise aci, și cine știe unde-ar fi ajuns azi dac-ar fi fost lăsată-n

pace. Dar s-au pornit de la o vreme șuvoaiele de barbari, și au curs, au curs încoace năprasnice și pustiitoare, spărgând întăriturile romane, culcând cetățile la pământ și prefăcând în pulbere munca de veacuri a atâtor neamuri. Din năruita Tomi s-a ridicat, sub Constantin cel Mare, Constanța, căreia mai târziu genovezii i-au redat, pentru câtva timp, vechea strălucire și însemnătate comercială. Apoi a căzut sub stăpânirea turcească: cheul și digurile de apărare, lăsate în grija vremii, s-au stricat, frumoasele clădiri ale portului s-au părăduit, toată mișcarea și viața orașului a început a tânji – un somn îndelungat și greu, ca o robie, s-a întins peste întreaga Dobrogie. Valurile mării boceau stângerea unei lumi.

Dar iată că dinspre Dunărea se-nalță deodată, ca un freamăt reînvietor, cântecele de biruință ale românilor; stindarde ciuruite de gloanțe flutură-n vânt, și aceleași brațe vânjoase cariau sămănat moartea în câmpiile Bulgariei vin acum să împrăștie viață, putere și lumină în câmpiile și orașele Dobrogiei.

Astăzi, în portul Constanței, sirenele vapoarelor românești cheamă vijelioasele trenuri din depărtările Apusului: mărețul pod de la Cernavoda leagă pentru totdeauna căile uscatului cu ale mărilor, deschizând Europei drumul cel mai scurt înspre bogatele țărmuri ale Gangelui. Din malul împodobit de vile strălucitoare pornesc diguri uriașe, puternice brațe de piatră, cari înfrânează furia talazurilor și dau liman liniștit corăbiilor. Azi Constanța, renăscută, privește cu mândrie peste nesfârșita împărăție a mării. Pe schelele ei curg avuții din toate climele; iar vara lume de pe lume se adună pe plajele ei calde.

Soarele asfințește, lungind pe mare umbrele orașului. E o seară frumoasă, liniștită, una din acele dulci seri de vară în care simți o adevărată fericire să te lași în voia visurilor. Valurile, cu vâjâitul lor legănător, țin ison orhestrei de pe mal, a cărei fanfară se-mprăștie lin în largul mării. Pe cer se aprind candelabre de stele. De pe terasa otelului Carol îmi lunec ochii pe sclipitoarea câmpie a mării și cuget la vremilendepărtate, la câte întâmplări și prefaceri au curs după ele. Mă gândesc la blândul și nefericitul Ovidiu… Aici și-a plâns amărăciunile surghiunului gingașul poet al Romei. Străin, bolnav, neînțeles de nimeni, el nu găsește, în sufletu-i abătut, un cuvânt de laudă nici pentru locul, nici pentru poporul în mijlocul căruia e osândit să trăiască. În versul lui urlă crivățul iernelor grozave cari-nghețau marea, pe lira lui suspină dorul de soție, de prieteni, de patria lui pururea frumoasă și surâzătoare, din care-a fost gonit și pe care n-avea s-o mai vadă niciodată.

Au trecut de-atunci nouăsprezece veacuri. Azi, poete, nu te-ai mai simți așa de străin în locurile acestea. N-ai mai vedea chipuri fioroase de barbari îmbrăcați în cojoace, nici marea prefăcută-n pod sunător de gheață. Sciții s-au dus, și Tomi s-a dărăpănat, și toate s-au schimbat de-atunci. Patria ta, neamul tău a răzbătut încoace, și o lume nouă a răsărit aici, pe pământul acesta stropit de lacrimile tale; un nou oraș s-a ridicat din valurile Pontului, subt un cer tot așa de albastru și de cald ca și al frumoasei Italii. Din mijlocul acestui oraș, statua ta de bronz privește visătoare peste câmpia acoperită de ruinile cetăților și lagărelor romane, sub zidurile cărora zac oasele compatrioților tăi. Azi te-ai primbla pe uliți romane, printre vechi monumente, pe ale căror lespezi de marmură ai citi nume cunoscute și scumpe inimii tale; pe scutul legionarilor de piatră ai revedea pe cei doi prunci aplecați la sânul lupoaicei, și ai căuta cu noi în adâncimea vremii obârșia îndepărtată a gloriosului tău neam. Azi nu s-ar mai tângui așa de jalnic lira ta, căci ai trăi aci în mijlocul unui popor care ți-ar fi drag, între oameni al căror chip ți-ar aminti trăsăturile mândre ale cetățenilor romani și-n a căror limbă – mlădioasă și sonoră ca și versurile tale?

— Ai regăsi, cu atâta sfințenie păstrate, urmele vii din graiul stâns de mult al poporului tău.

În munții noștri

Pe Colibași

De mânecate ieșim din Turnu-Severin pe șoseaua care-o ia pe sub Munții Mehedinților și merge la Târgu-Jiu. Valea în care scăpătăm de pe podișul orașului se umple și răsună toată de zuruitul zurgălăilor și de tropotul uscat al cailor. Dorm încă vietățile cuprinsului. Numai ciocârlanii, mai harnici, pășesc mărunțel pe marginea șanțului. De jur împrejur nu vezi decât holde și livezi. Înaintea noastră drumul se așterne alb, neted, pe sub colnice. În aer e o răcoare dulce ș-un miros sănătos de câmp și de pădure. Nici un zgomot, nici o mișcare, nici o adiere de vânt nu se simte. Copacii, cu frunza neclintită, par zugrăviți. Brobonit de rouă, pământul doarme încă în lumina umedă și nehotărâtă a dimineții. Peste-un ceas începem să urcăm dealul Colibași. Sub noi zarea se lărgește. Înainte, spre răsărit, cerul se dogorește ca de bătaia unei flăcări; o pulbere fină de aur se ridică din spatele codrului și se împrăștie în sus ca și cum ar sufla-o gura unui vulcan. Câțiva nori zgrunțuiți, ce plutesc în albastrul cerului, prind a se rumeni pe margini. Deodată, o suliță de foc străpunge perdeaua de arbori. Porțile zilei se deschid, și, în valuri, curge lumina pe văi. Pământul tresare din somn, vesel și plin de viață, sub calda binecuvântare a soarelui.

Pe culmea Colibașilor oprim, să răsufle caii. Priveliști largi, fermecătoare ni se desfășură din toate părțile. Lanuri și pajiști s-aștern în răzoare pe coaste de grinduri ușor trăgănate. Casele albe ale satelor, revărsate pe tăpșane, strălucesc printre livezile de pruni. Pe ogașele verzi ale văilor pătate de umbră gârlele trag dungi tremurate, vinete și sclipitoare ca oțelul. Departe, într-un albastru-fumuriu, se încalecă, încrețindu-se în valuri neregulate, din ce în ce mai dese, spinările mătăhăloase ale dealurilor acoperite de păduri.

Vizitiul – un țăran chipeș și deștept din podgoriile Oreviții – îmi arată cu biciul, ca pe hartă, munții, plaiurile și apele Mehedinților și îmi povestește, cu șart, legendele pe care le-a auzit și el de la bătrâni.

„Muntele Babelor… L-am lăsat în urmă, se vede bine din șosea, cum vii de la Vârciorova, pe lângă Schela Cladovii… Nu-i așa-nalt, da-i priporos grozav. Pe el și-a lepădat Dochia cojoacele. Cică era baba asta o zgripțoroaică urâtă, și bătăioasă, și rea, de mama focului.

— Ș-avea un fecior, Dragomir, care se-nsurase c-o fată frumoasă, și harnică, și cuminte, de nu mai avea păreche; da’ baba n-o putea suferi și nu știa cum s-o mai canonească, doar o face-o să-și ia lumea-n cap. Într-o zi îi dă un caier de lână neagră să-l spele până l-o albi. Și pe când zolea la fântână și plângea biata nevastă de-nduioșa pietrele, iacă vine un moșneag, c-o barbă albă pân’ la brâu, ș-o întreabă blând că de ce plânge; ea-i spune cum o prigonește ș-o hainește soacră-sa și cum tot la munci grele și fără spor o mână, ca s-o pârască pe urmă la Dragomir că nu-i nici de-o treabă și s-o izgonească din casă. Auzind una ca asta, moșneagu – care era chiar Dumnezeu – dintr-o vorbă-i nălbește caierul și-i dă ș-o chită de ghiocei înfloriți, să-i ducă babei. Cum vede baba ghioceii, crede c-a și venit primăvara și strigă: „Dragomire mamă, să ne pregătim de-amu să suim oile la munte, c-au prins a se ridica zăpezile…„ A doua zi mână pe noră-sa c-un caier alb să-l spele pân’ l-o face negru. Și iar trece Dumnezeu pe la fântână, și făcându-i-se milă de biata nevastă, blagoslovește încet cu dreapta, și caierul, din alb, se face deodată negru ca pământul în desprimăvărat; apoi îi întinde o chită de fragi coapte și-i zice: „Na, să le dai babei și să-i spui că le-ai cules de pe câmp„. Când a văzut Dochia fragele, roșii ca sângele, nici n-a mai stat la gânduri: iute s-a încotoșmănat în cele nouă cojoace, a luat pe Dragomir ș-au pornit cu turmele la munte. Ș-a dat Dumnezeu întâi trei zile de vară, și pe urm-o moină ș-o ploaie caldă, c-a început baba să-și lepede cojoacele, ude leoarcă și grele de nu le mai putea duce, pân-a rămas numai cu unul. Și atunci s-a lăsat deodat-un ger, ș-o lapoviță, ș-un îngheț de crăpau pietrele. Și umblând baba de colo-colo, rebegită de frig, vede pe fecioru-său răzămat cu șalele de-o stâncă și prinde-a-i grăi: „Aba, Dragomire maică, lumea se prăpădește de frig, și tu stai și cânți din fluier!„… Da’ el era mort.

— Înțepeniseacolo prididit de zloată, c-un ciubuc de gheață la gură. Ș-așa, au înghețat sloi și baba, și oile, și s-au prefăcut toate-n stană de piatră, de se cunosc și azi momâile lor albe, risipite ca o turmă, pe muntele care de-atunci se cheamă Babele.”

Ascultându-l, mă gândeam că tot legenda asta, cu puține schimbări, mi-a povestit-o un cioban de pe muntele Ceahlău, arătându-mi o turmă de stânci împrăștiate pe prispa verde ce se-ntinde la picioarele Panaghiei.

La umbră

Pe la amiază conăcim în Broșteni, sat mare și frumos, revărsat pe valea râului Motru. Vrednici, și cuminți, și buni gospodari trebuie să fie oamenii prin părțile acestea. Văd căsuțele lor vesele și curate, livezile îngrădite, curțile pline de păsări, fânul strâns cu îngrijire și așezat în pătuiace, vitele grase, femeile bine îmbrăcate și copiii rumeni la față. Mă dau în vorbă c-un moșneag care-mpletește la un coșer de nuiele.

„Sunt, ce e dreptul, și pământurile bune pe-aici, îmi spune bătrânul, dar ș-ai noștri s-au ales tot oameni harnici și de ispravă. Noi pe la târg mai mult vindem decât cumpărăm, c-avem aici, slavă Domnului, tot ce ne trebuie. De-ale îmbrăcămintei lucrează nevestele în casă; opinci și căciuli ne facem noi; și de-ale gurii ne dă Cel-de-sus de-ajuns și de rămas. Uite-o cum stă podoabă pe dealuri hrana noastră, din belșug: numai sănătoși să fim și zile s-avem s-o mâncăm. Vezi dumneata, noi avem în comuna noastră, de șapte sute de suflete, patru biserici și numai două cârcime. De aceea nici nu s-aud pe-aici gâlceve, ori bătăi, ori furtișaguri, cum sunt, de-o pildă, pe la Ponoare, unde sunt pruni mulți și unde oamenii beau țuică și-n loc de aghiazmă la Bobotează. Acolo cic-ar fi vrut odată sfântul Nicodim să le facă și lor o biserică, și ei, ticăloșii, ca să scape de sfânt, s-au apucat și i-au vârât pe-ascuns un miel în traistă, ș-apoi au sărit să-l bată zicând că le-a furat mielul, ș-a plecat sfântul în lume blestemându-i să nu mai aibă biserică-n sat, ci numai de cimpoieri și de toboșari să le facă Dumnezeu parte. Și multă vreme cic-au rămas fără biserică. Acuma au, nu-i vorbă, s-a milostivit Cel-de-sus cu ei, dar ce folos, că tot cârcima li-i mai dragă!… Urât lucru mai e, Doamne, și băutura asta. Lasă c-aduce și pagubă, și te sărăcește de te lasă pe drumuri, da-ți strică și minte, și sănătate, și viață, și tot, de-ajungi din om neom. Eu – mulțumesc lui Dumnezeu – iacă, sunt aproape de nouăzeci de ani, și muncesc cât și feciorii mei, și nu știu ce-i boala. Când mi-i sete, mă duc colea la șipot, îi trag un gât bun de apă rece și parcă-ntineresc…”

Mă uit la figura blândă și luminoasă a moșneagului, ascult cu drag vorba lui așezată și cuminte și mă gândesc că în el sunt întrupate toate bunele însușiri ale poporului român. Câtă înțelepciune, ce de comori nu zac ascunse în sufletele acestea cinstite și senine cari-au trecut de-atâtea ori prin cumpene mari, prin greutăți și nevoi cumplite, ș-au înfruntat cu bărbăție vijeliile vieții, ș-au știut pururea să-și păstreze credința lor în bine și-n dreptatea Celui-de-sus!

Multe și neprețuite frumuseți ar descoperi acel care-ar putea străbate în sufletul acestui popor ales ș-atât de bine înzestrat de fire în adâncimile tăinuite ale inimii lui bune și răbdătoare, unde s-au păstrat cu atâta sfințenie credințile, datinile, graiul și virtuțile neamului nostru și de unde-a izvorât cel mai cald și mai duios cântec din câte vrodată s-au spus pe lume – dulcea și fermecătoarea doină, în a cărei largă mlădiere pare că freamătă toți codrii și plâng toate izvoarele țării.

La plecare strâng cu iubire și cu adâncă recunoștință mâna aspră și noduroasă a lui moș Dumitru. Cugetul meu îmi spune că cea mai mare parte din bunurile și fericirile de cari mă bucur le datoresc acestei mâini harnice, cojite de soare și de muncă.

Valea Motrului

Mergem o bucată bună pe marginea Motrului, ale cărui unde verzui, pripite, se sparg de bolovani. Apoi urcăm pe-un podiș larg și luminos. Miresme dulci, îmbătătoare, de sulcină și de dumbravnic, se împrăștie în aer de pe fânețele bătute de soare. Un vânt căldicel adie, și grânele coapte își leagănă spicele ca de vraja unui cântec. În depărtare se pierd liniile încâlcite ale dealurilor întunecate de desimea codrilor. Lanurile sunt împânzite de secerători. Cârduri de fete în cămăși albe și vâlnice roșii se pleacă muncii și-și mișcă brațele-n tactul unei doine. Dulce răsună valea de glasurile lor. Pe miriști și pe șesuri alunecă-ncet umbrele călătoare ale norilor. În urma noastră, Motrul, tolănit în spintecătura dealurilor ca un balaur ostenit, își tremură solzii sclipitori în soare. Copacii bătrâni s-apleacă pe undele lui sfătoase, să leasculte poveștile. El scoboară de sus, dinspre „Culmea frumoasă”, de la poalele muntelui Oslea, unde-a stat în vechime încolăcit năprasnicul șarpe cu nouă ochi, de groaza căruia se cutremura toată valea Dunării, până când într-o zi iată c-a sosit acolo Iorgovan, voinicul fără seamăn, și s-a așezat întro groapă, cu calu-i năzdrăvan și cu tolba-i de săgeți, și, când șarpele, flămând, a ridicat capul să-nfulice-o turmă de vite ce păștea pe vale, Iorgovan, întinzând arcul, l-a izbit c-o săgeată și i-a scos un ochi, iar muntele s-a zguduit din țâțâni de zvârcolirile dihăniei. Și tot așa l-a pândit și l-a săgetat, până când șarpele, rămâind numai c-un ochi, a rupt-o de fugă pe la Furca Alunului, pe unde se vede și azi dâra lui, căreia îi mai zic unii și „brazda lui Novac”. Iorgovan s-a luat călare după el, și unde-l ajungea, îi și hărtănea cu paloșul o bucată din trup; la apa Cernei însă

voinicul a stat locului, fermecat de cântecul unei zâne, iar capul șarpelui a trecut Dunărea pe la Cazane și s-a ascuns în peștera neagră, de unde iese vara musca cea rea, care bântuie vitele de prin meleaguri.

Departe, hăt, Motrul scapă-n luminiș, și după ce soarbe undele Coșuștei, se îndoaie pe la capătul dealului Colibași și trece, domolit și gânditor, pe sub zidurile mânăstirii Strihaia, unde-a văzut într-o noapte pe Mihai Viteazu viind ostenit de război și grăbindu-se să ridice până-n ziuă, pe ruinele castelului părintesc, o biserică, pe care, de zor mare ce-a avut, a greșit ș-a zidit-o cu altarul spre miazăzi. De-acolo, bătând spre răsărit, se lasă molatic pe șes deschis, printre imașuri și sămănături, până-n mânăstirea Gara Motrului, unde-și descarcă undele-n Jiu. Mânăstirea, împrejmuită cu ziduri groase, sparte de vremi, e așezată pe poalele unui deal. Acolo odihnesc oasele cuviosului patriot Eufrosin Poteca, unul din cei mai harnici apostoli și luminători ai neamului nostru pe la începutul secolului al XIX-lea. Pe porțile de fier de la intrare, mâncate de rugină, se cunosc încă urmele gloanțelor repezite din flintele pandurilor lui Tudor la 1821, când, de frica lui, boierii greci se închiseseră acolo, ca într-o cetate, cu averi, arme și arnăuți. Pe toată valea Motrului ș-a Jiului, pornind din câmpia Padeșului, de pe plaiul Cloșani, unde s-a ridicat întâi steagul libertății în mântuitoarea răscoală de la 1821, și până în șesurile Dunării, prin toate satele Olteniei auzi vorbindu-se de „Domnul Tudor”, ca și cum ieri ar fi trecut pe-acolo, în fruntea pușcașilor săi, așa viu, și mare, și întreg a rămas în mintea tuturora „viteazul răzbunător” al poporului, eroul legendar care îmbrăcase „cămașa morții” pentru mântuirea neamului său.

Mânăstirea Tismana

De pe Culmea Frumoasă, din codrul de fagi bătrâni, în desișul cărora e pururea noapte, scăpătăm în valea largă și luminoasă a Tismanei. Aerul fierbe de zăpușală. Cerul pare că arde deasupra noastră. Pe lanuri zoresc muncitorii, desculți, cu frunze de brusturi pe cap, cu mânecile cămășii de pânză aspră sumese până-n supțiori. Trecem prin satul Tismana, așezat la poalele munților, între două vâlcele, de-o parte și de alta a râului Tismana. Stârniți de clingătul zurgălăilor, copiii aleargă de pretutindeni, se urcă pe garduri, zburdalnici, veseli, gălăgioși. Câinii își amestecă lătratul în chiotele lor. Din sat ieșim într-o pajiște frumoasă, așternută pe-o vale care se îngustează din ce în ce. În fund se deschide înaintea noastră ca o poartă în

tainica și întunecata domnie a codrului. Prin spintecătura aceasta a munților, drumul, șerpuind pe marginea râului Tismana, se adâncește într-un desiș de castani seculari. Umbra ne învăluie din toate părțile. Un dulce miros de fâneață plutește în aerul răcoros. În liniștea sfântă a codrului, în măreția și sălbătăcia acestor locuri, șopotul somnoros al apei, ușoara clătinare a frunzelor, stropii de lumină ce picură din strașina de ramuri, toate te farmecă; inima-ți bate de-un fior neînțeles, ca și cum ai fi intrat într-o lume de închipuiri, de basme. La o cotitură a drumului, crengile se desfac – o ferestruie se deschide-n păretele de verdeață, din fund răsare, peste vârfurile copacilor, un turn înalt și galben. De-abia l-ai zărit însă – și bolta de ramuri se-nchide din nou. Dintr-acolo s-aude tot mai tare, tot mai aproape un vuiet ca de moară, ș-un răpăit, un plesnet de apă care cade pe lespezi. Deodată, ca la un semn, perdeaua de arbori se dă la o parte sus, pe vârful unei stânci fioroase, îți apare, în toată fantastica ei măreție, mănăstirea Tismana, cu zidurile ei îndrăznețe, cu turnurile ei înalte de castel din timpurile vechi. Te uiți înmărmurit, ca la o minune, și nu știi bine de-i aieve, ori e-n vis, când iată că o nouă priveliște te cheamă: torentul Gurniei, repezit de sus, de sub talpa mânăstirii, s-aruncă vâjâind și cade de la o înălțime amețitoare peste-o grămadă de stânci dărâmate, unde sulul de apă se sparge și se preface într-o spumă fumurie, pe care-o ia ș-o duce-n undele-i repezi râul Tismana.

Drumul ocolește-n larg ca să facă urcușul lin. Trecem un podeț și suim pe-un tăpșan, între două ziduri vechi, dărăpănate. În poarta mânăstirii ne iese-nainte „piticul Tismanei”, un călugăr mic, spân, cu fața zbârcită ca un hrib, o mogâldeață de om, cu glas de copil, cu ochi și mișcări de maimuță. Arătarea aceasta ciudată se potrivește de minune cu sălbătăcia locului în care ne aflăm. Intrăm, pe sub bolta înaltei clopotniți, în curtea largă, tăcută, a frumoasei mânăstiri. În mijloc e biserica, plină de scule și odoare vechi; pe ușile-i de stejar sunt săpate cu multă măiestrie iconițe și înflorituri migăloase, fine ca o horbotă. În stânga, spre săritoarea Gurniei, senșiră, de-a lungul zidului împrejmuitor, încăperile stăreției, și chiliile cu două rânduri, în fund – arhondaricul. Aripa dreaptă e un morman de ruini arse, acoperite de bălării. Patru turnuri înalte, cu ferestrui înguste, străjuiesc, din cele patru colțuri ale curții, liniștita și măreața lavră, ridicată aci, în locul acesta ascuns, acum șase sute de ani, de părintele Nicodim, cu ajutorul milostivilor Basarabi de pe acele vremuri. Spre miazăzi vederea e astupată de-o stâncă uriașă, în al cărei părete drept se văd două spărturi negre, tăiate în chip de ferestre la o înălțime fioroasă deasupra peșterii, din care iese

urlând șuvoiul Gurniei și trece printr-un canal pe dedesubtul mânăstirii. „Acolo sus, îmi spune piticul c-un glas pițigăiat ce n-are nimic din glasul omenesc, în chilioara aceea scobită-n piatră se retrăgea sfântul Nicodim, și zile, săptămâni întregi se ruga în taină la Dumnezeu pentru păcatele oamenilor. El a venit de peste Dunăre, trimis încoace de-un înger care i s-a arătat în vis și i-a spus și locul anume unde să ridice mânăstirea. Ș-a umblat, ș-a rătăcit mult sfântul pân-a dat de săritoarea Gurniei. Erau ponoare pe-acolea și-ntunecime mare, sălbătăcie și desiș nestrăbătut. Și el, singur, a curățit ș-a netezit locul, și-ntâi a făcut aici în fața peșterei o bisericuță dintr-un tis bătrân, ș-a potrivit să fie pristolul chiar pe rădăcina tisului. Pentru credința lui cea mare îl dăruise Dumnezeu cu putere făcătoare de minuni. Și oricine venea, pătimaș de boală trupească ori sufletească, aici îndată-și găsea alinare, cât se lățise vâlva-n lumea-ntreagă de bunătatea și harul cel mântuitor al sfântului. Ș-a venit pe vremea aceea din depărtările Apusului ș-un împărat păgân ce-i zicea Jigmond și care avea o fecioară bolnavă rău, „bântuită de duhul cel necurat„, și cum au ajuns aici, s-a șindreptat fata. Apoi, într-o zi, cică primind împăratul plocon niște purceluși, i-a dat bucătarului să-i gătească într-ascuns și să-i aducă la masă într-un blid acoperit; și vrând el să cerce puterea sfântului, i-a zis: „Blagoslovește, părinte, acești păstrăvi„. Iar sfântul blagoslovind, când s-a descoperit blidul, s-au găsit într-adevăr păstrăvi în loc de purcei. „Văd că este mare puterea ta, i-a zis împăratul, uimit, și de aceea vreau să-mi mai faci o minune: dacă vei putea trece nevătămat prin foc, să știi că eu cu toți ai mei ne vom boteza în legea ta.„ Atunci sfântul cic-a poruncit de i-au adus lemne multe și vreascuri din pădure, ș-a aprins un foc mare în fața bisericii, și-mbrăcând odăjdiile preoțești, a luat crucea și evanghelia, și-ncet a trecut de trei ori prin mijlocul flăcărilor. Iar când a ieșit neatins din văpăi, împăratul cu toți ai lui, spăimântați, i s-au închinat ș-au cerut grabnic taina botezului.”

Târgu-Jiu

Pe la toacă plecăm spre Târgu-Jiu. Câțiva nori fumurii călătoresc încet pe bolta albastră a cerului. Șoseaua dreaptă, bătută ca-n palmă, taie întinsa câmpie ce se desfășură înaintea noastră. La răsărit se văd peste șirul de dealuri verzi înălțimile Vulcanului cari, împreunându-se pe la cheia Jiului cu măgurile cenușii ale Parângului, alcătuiesc cununa muntoasă a județului Gorj și granița României dinspre Transilvania. După un ceas de drum pe șes

deschis, intrăm într-o pădure mare și frumoasă de stejari seculari. Ne adâncim în ea ca-ntr-o lume tăinuită, plină de vrăji. Din desișul ramurilor se cerne întuneric. Treptat, aerul se răcorește. Crengile încep să se miște, frunzele foșnesc de vânt. Fulgere dese, orbitoare, spintecă cerul din ce în ce mai posomorât, și tunete prelungi se aud bubuind în depărtare. Când ieșim în limpeziș, vedem ploaia, ca o perdea de suliți, dreaptă și întunecoasă, viind dinspre munți și cotropind câmpiile c-un ropot de oștire îngrozitoare, năprasnică. Tunetele se-ntețesc, și peste câteva minute un adevărat potop s-abate vijelios asupra noastră. Nu mai vedem nimic. Caii aleargă îndemnați de țipetele vizitiului, speriați de răpăitul stropilor cari cad, repezi și grei, ca o grindină de gloanțe. Într-un sfert de ceas toată câmpia e o mare. Cu chiu, cu vai ajungem la Brădiceni, unde ne adăpostim subt umbrarul unei cârcime. Țăranii desculți, cu ițarii sumeși până deasupra genunchilor, cu brațele goale încrucișate pe piept, stau în picioare, neclintiți, și privesc cu jale la ogoarelenecate, la căpițele risipite, la snopii desfăcuți și luați de puhoaie, la munca și speranțele lor nimicite într-o clipală. Și nimeni nu scoate-o vorbă, nimeni nu se tânguie. E în liniștea aceasta a lor o măreție de eroi de prin cărți, o înțelepciune antică, înălțătoare, care mă umple de respect. Pe chipurile lor uscate e întipărită răbdarea sfântă a românului, tăria legendară a neamului acestuia oțelit în dureri, care-a văzut ș-a îndurat atâtea, că nimic nu-l mai poate îngrozi. Încerc să mă dau în vorbă cu ei. Duși pe gânduri, cu privirea pierdută-n văzduh, îmi răspund scurt și silnic. De obicei țăranul nostru vorbește puțin; nouă, mai ales, celor de la orașe, foarte cu greu își deschide inima lui largă și răbdătoare…

Pornim. Ploaia a mai contenit. Satul e pe jumătate în apă. Femei cu pruncii în brațe aleargă, țipând, de-a lungul șanțului prefăcut în gârlă, pe care plutesc împrăștiate copăi, țoale și perine luate de șivoi.

La asfințitul soarelui intrăm în Târgu-Jiu. Orașul este așezat într-o vâlcea pe marginea Jiului. Un zăvoi mare de plopi și de anini seculari umbrește malurile frumosului râu. Străzile sunt largi și drepte. E liniște ca la țară; și ce aer de bătrâni gânditori au unele case vechi, boierești, tupilate-n fundul curții, în desișul lor de arbori!

Se-nserează. Singur mă primblu prin aleile tăcute ale parcului. Unde și unde, câte un felinar clipește-n frunzișul umed. Spre miazănoapte, Munții Gorjului își crestează, pe albastrul-închis al cerului, vârfurile lor înalte, negre, neregulate. Și-n tăcerea acestei nopți de vară, freamătul plopilor, șuietul Jiului par glasuri omenești ce-mi povestesc întâmplări, amintiri

dureroase din vremile de demult… Aici, în orașul acesta retras, își căutau scăparea la 1802 boierii Craiovii, goniți de groaza lui Pasvantoglu, pașa Vidinului; ș-au năvălit atunci peste ei cârjalâii lui Manaf Ibraim, după ce-au spart bâlciul Clanovului ș-au prădat case, ș-au dat foc bisericilor, ș-au tăiat bătrâni și femei, și prunci nevinovați. Pe așa cumplite vremi s-a născut aici, în casa logofătului Broșteanu, George Bibescu, care peste patruzeci de ani avea să fie ales domn de boierii pământeni din Obșteasca Adunare, moment însemnat în istoria noastră: de-un veac și jumătate nu se mai rostise glasul țării pentru alegerea domnului ei.

Aici amintirile istorice sunt vii, strânse cu pricepută grijă și păstrate cu sfințenie. Nicăiri n-am găsit atâta iubire de țară, atâta respect pentru trecutul neamului nostru ca-n orașul acesta liniștit, unde toate parcă te îndeamnă la gânduri frumoase și la fapte bune. Statuia lui Tudor Vladimirescu – așa de potrivit așezată în fața gimnaziului – această nepieritoare întrupare a vitejiei și a jertfei, este și va fi pururea cea mai minunată lecție de patriotism pentru fragedele generații ce se vor perinda pe dinaintea ei.

Pe Valea Jiului

De dimineață o luăm în sus pe șoseaua care duce, prin Bumbești, la graniță. Drumul s-așterne drept, între două rânduri de arbori, pe malul stâng al Jiului, tăind valea-mbelșugată ce pleacă de sub poalele munților și se-mpânzește spre miazăzi, netedă ca o apă. Trecem prin Vădeni, sat vechi, harnic și coprins, care-și înșiră gospodăriile frumoase de o parte și de alta a șoselei. În spatele caselor vesele se-ntind livezi mari de pomi roditori; de-a lungul prispelor atârnă pe culmi velinți vărgate, cămăși înflorite, scurteici și zăvelci cusute cu fluturi. În picioare, la umbra duzilor, femei înalte, rumene la față, curat îmbrăcate, întind pe răschitor firele galbene de borangic. Fetele nălbesc pânze mai devale între sălcii. De departe s-aude în răstimpuri țipetul ascuțit și răsunător al unui hierăstrău. Soarele, de-abia răsărit, cerne peste codrii munților ca o pulbere fină, albăstrie. Drumul, cărările, casele, copacii, toate par mai vesele și mai frumoase, gătite ca de sărbătoare, în lumina dulce a acestei dimineți senine de vară.

După două ceasuri de drum în câmp deschis printre ogoarele și fânețele spălate de ploaia de ieri, sosim în Bumbești, așezare de moșneni muncitori și cu dare de mână, sat întins și bogat, care-și desfășură livezile și viile aproape pe-ntreg plaiul Jiului și-și poartă vitele și turmele în imașuri până

pe sub codrii Sadului. Aici, în coasta dinspre Jiu a Bumbeștilor, s-au descoperit, adâncite în pământ, rămășițile unei cetăți dărăpănate, de pe vremea luptelor lui Traian cu dacii. Ceva mai sus, dincolo de schitul Lainici, se văd urmele unor băi romane ș-ale unui drum de piatră tot de pe vremile acelea.

Cum ieșim din vatra satului, cotim la stânga și intrăm, pe spintecătura Jiului, în strâmtoarea munților. E de o frumusețe negrăită drumul acesta până sus, la Polatiștea. Nicăiri n-am văzut desfășurate cu atâta măiestrie, în același cadru, cele trei mari podoabe ale pământului – munții, pădurile și apa?

— Ca în trecătoarea aceasta spre Petroșani. Șoseaua, o prispă netedă scobită-n brâul stâncos al muntelui, largă de două care și lungă de 29 de kilometri, merge șerpuind pe marginea Jiului, care-și taie voinicește albia-n piatră. Codrul răsună de vuietul undelor călătoare. De o parte și de alta se desfac, în felurite îndoituri, înălțimile sălbatice ale Carpaților, unele goale, colțuroase – prăbușituri deschise ca niște răni în mijlocul desișurilor verzi – altele rotunde, acoperite de păduri mari, întunecoase, nestrăbătute încă de pas omenesc. Pe une locuri ne uităm cu frică-n sus la stâncile ieșite din zid, gata să se rupă și să se prăvale peste noi. Priveliști neașteptate, uimitoare, pururea altele, se dezvălesc la fiecare cotitură a drumului… Dar ce zgomot se aude-naintea noastră? Par urletele unei vijelii năprasnice, ș-amestec de glasuri, și bubuituri de tunuri. Ai crede că-i pieirea lumii. Este Jiul, puternicul Jiu, care se zbate și strigă, zugrumat între două stânci uriașe, ce vor să-i ație calea. Undele lui colcotă, sfărmate de bolovani, s-azvârl în aer clăbuci albi, bulgări de zăpadă; curcubeie subțiri tremură în pulberea străvezie a stropilor bătuți de soare. Voinicul, frumosul râu se smulge din brațele monștrilor și pleacă hăulind devale. Iată-l tolănit într-un larg boschet de plute. Apa lui, limpede și potolită, pare-o oglindă culcată-n ramă de verdeață. Și-n tăcerea adâncă a codrului, biruitorul doarme – o ațipire de-o clipă – sub grija bătăliilor viitoare. Din când în când îi vin ajutoare; pâraie repezi, desfundate din văgăuni întunecoase, gonesc curmăturile munților, și-l caută, îl strigă de departe, și Jiul le-aude, le cheamă și le soarbe lacom în undele lui.

Uneori, păreții nalți de pe de lături se desfac, deschizând deodată ca o spărtură largă în orizont. Toată valea se umple de lumină. Privirile noastre se pierd, uimite, peste mormanele depărtate, cari se urcă mereu, fac scară la

cer, încălecânduse unele pe altele. Apoi iar se lasă perdeaua, și umbra nenvăluie subt îngusta fâșie de cer întinsă pe grebenii munților.

După un ceas de drum vedem deschizându-se în dreapta noastră o poiană frumoasă, în mijlocul căreia e așezat schitul Lainici – o bisericuță și câteva chilii împrejmuite cu leațuri de brad, unde-și fac mătania opt călugări bătrâni.

— Aici, la noi, e bine – îmi spune starițul – mai trece-o trăsură, mai vezi un om, mai afli ce-i pe lume; dar e un schituleț încolo, departe, pe munte.

— Unde-i zice la Răcoarele?

— Mergi patru ceasuri de-aici, și tot prin locuri rele. Acolo în sălbătăcia și pustietatea aceea, trăiesc patru schimnici în adevărata pusnicie, ca pe vremea sfinților. De cu toamnă își iau de la noi făină pentru toată iarna, că, de cum se lasă zăpada, nu mai e chip de răzbătut la ei. Stau, săracii, s-ascultă, noaptea, cum le urlă lupii la fereastră.

E soarele-amiazi. Codrii aburesc ca după ploaie. Nesfârșite se desfășoară-n zarea înaltă încovăierile munților, cu coamele-n lumină, cu brâie de umbră pe la încheieturi. Înaintea noastră, dunga vânătă a drumului, ușor trăgănată în suiș sencolăcește pe grumajii măreților stânci, spărgând desișurile de fagi, și merge una cu Jiul, nedespărțit, ca și cum ar vrea să-i arate că mintea, și stăruința, și brațele omenești sunt tot așa de puternice și de străbătătoare ca și undele lui nebiruite. Nici nu știi unde să te mai uiți. Din toate părțile te cheamă priveliști cari de cari mai fantastice. Ar fi de-ajuns frumusețile și minunățiile acestei văi să le poți dișterne în larg pestentreg cuprinsul unei țări pentru ca să faci din ea una din cele mai mândre și mai fermecătoare podoabe ale pământului.

De la cotul stâncos ce-i zice „Cârligul Caprii”, mergem o bucată pe jos. Pe lespezile calde de pe marginea șoselei, șopârle aurii, culcate la soare, clipesc somnoros din ochi, ascultând șuietul adormitor al apei și cântecul privighetorilor. Deodată valea se îngustează și se-ntunecă. Doi munți înalți de piatră își apropie deasupra noastră vârfurile lor colțuroase. Între ei se deschide ca o poartă uriașă, pe subt arcadele căreia Jiul trece maiestos, sunându-și nahlapii de stânci c-un zgomot de fanfară ce ăuie prelung prin bolțile acestui castel din basme.

Ne oprim la Păiuș, la vamă. Mai sunt șapte kilometri de-aici până la graniță. E așa de îngustă valea, că pe toată distanța asta nu s-a putut găsi un loc așezat pe care să se poată zidi o casă de vamă mai aproape de hotar. După prânz înaintăm prin strâmtoarea aceasta întunecoasă, pe fundul căreia

Jiul curge ca pe un jgheab scobit în stânci. Poduri frumoase, tăiate ca-n marmură, aruncă șoseaua de pe-un mal pe altul.

La graniță, Polatiștea vine limpede și grăbită dinspre răsărit, spintecând făgetul unei văi, și se azvârle-n Jiu, sub podul de piatră care leagă malurile a două țări.

Seara vameșul ne ospătează cu păstrăvi proaspeți și cu ierunci.

După masă ne primblăm pe șosea. În liniștea nopții Jiul vuiește mai tare. Mii de licurici zburători răsar din întunecimile codrului, stropesc aerul cu luminile lor albăstrii și trec în roiuri de pe un mal pe altul, țesând peste luciul apei punți străvezii de jerbii fine și tremurătoare. De departe se văd printre ramuri liniile albe ale podului așternut între două stânci, deasupra unei prăbușiri zgomotoase a Jiului. Apa lovită de muchiile stâncilor se sfarmă în bulgări sclipitori; din clocotul undelor pripite, fuioare de argint se desfac în bătaia lunei. Și toate-ți par vedenii dintr-o lume fermecată. În înălțimea zărilor munții își taie pe albastrul cerului coamele lor neregulate. Pădurile dorm în șuietul izvoarelor. Stelele clipesc, scuturând pe ape pulberea luminii lor.

Pe înălțimile Părângului

De la Păiuș până la Novaci facem o jumătate de zi. Șoseaua e largă, dreaptă, netedă. Mai pe toată întinderea ei, începând de la Bumbești încolo, sunt înșirați de o parte și de alta pomi roditori, cari-și apleacă drumeților crengile lor încărcate de fructe răcoritoare. Cică binefacerea aceasta se datorește unui duhovnic de la Polovraci, care, în loc de mătănii, acatiste și zile de post pentru iertarea păcatelor, hotăra fiecărui credincios să sădească un număr de pomi pe marginea drumului mare, și vorba lui a fost lege.

Pe la prânz intrăm în Novaci – un sat lung, de nu se mai sfârșește, așezat la poalele munților, în frumoasa vale a Gilortului. Casele albe, învălite cu draniță, răsar ici-colo, prefirate pe tăpșanele cuprinse de livezi. Prin mijlocul satului trece Gilortul, puind în mișcare, cu undele-i harnice, mori, pive și joagăre, de-al căror vuiet răsună zăvoiul de anini, ce se-ntinde de-a lungul râului. De cu seară năimim cai, și ne pregătim merinde pentru trei zile.

În zori pornim. Satul rămâne-n ceață. După un ceas de drum printr-o pădure de fagi și de goruni ieșim în luminiș. Pe dealul sterp, acoperit de-o iarbă măruntă și crăpat de arșiță, caii, gâfâind sub noi, iau pripoarele în

piept. Doi plăieși înalți și trupeși merg pe lângă cai. Ei calcă ușor și lin, ca și cum ar pluti. Un drumeac îngust, săpat cu multă greutate, pleacă din coasta Novacilor și urcă, șerpuind printre surpături și vârtoape mâncate de șuvoaie, până la Titvele. Aici descălecăm, după cinci ceasuri de drum, și intrăm în răcoroasa pădure de brazi ce acoperă ca o căciulă vârful țuguiat al muntelui. În mijlocul acestei păduri, străbătută de izvoare, sunt câteva case de lemn – locuinți de vară pentru iubitorii de liniște, de aer curat și de natură frumoasă. Gustăm și noi, două ceasuri, farmecul acestui colț de rai și pornim mai departe. Cum ieșim din pădure, apucăm la dreapta, și – după un ceas de suiș anevoios – ne oprim pe vârful Păpușii, munte gol și singuratic, înfipt deasupra Titvelor ca o căpățână de zahăr. De-aici, în zarea largă ce se deschide în jurul nostru, vedem limpede coamele munților cum se înșiră în depărtări: spre miazănoapte și apus ne îngrădesc piscurile pleșuve ale Vulcanului, cari pornesc din fund, din coastele Oslii, și vin, în clocotișuri, până-n spintecătura Jiului, de unde-ncep să se ridice și să se înlănțuie gheburile din ce în ce mai mari ale Parângului, falnicul munte acoperit odinioară de ghețuri, din a căror înceată topire i-au rămas pe zănoagele de la Găuri turme de stânci albe, rotunjite de frecarea apelor, iar printre ele, lacuri albastre și minunate căderi de izvoare, cari fac din acest munte una din cele mai frumoase podoabe ale Carpaților noștri. În fund, de la apus spre răsărit, se înșiră ca niște sentinele uriașele vârvare: Comanda Prisloapelor, Grivele, Mândra, care se ridică la o înălțime de peste 2.500 de metri, Gruiu, Pâclișa, Piatra Tăiată, Coasta lui Rusu. Din spatele Mohorului, grebenii Parângului se despart în două șiruri, și apucând între ei undele Lotrului de la obârșie, le împreună mai încolo cu ale Lotriții și le duc în hiolă, devale, clăbucindu-le de stânci până dincolo de Brezoiu, unde Lotrul se varsă în Olt. Numai spre miazăzi privirea scapă și se adâncește în limpezișul văilor. Pe strunga aceasta de lumină, departe, în fundul zării, vedem cuibărite la un loc câteva pete argintii, sclipitoare, ca niște cioburi de oglindă în bătaia soarelui. Acolo-i Târgu-Jiu.

Ne scoborâm pe partea ceealaltă a Păpușii și scăpătăm pe-o tarniță întinsă, acoperită de o iarbă subțire, uscată și lunecoasă.

Până pe la toacă mergem tot pe locuri deschise. De jur împrejur avem măreața panoramă a munților. Unde și unde vedem turme de oi presărate pe limpezișul plaiurilor; izvoare cu sclipiri de oțel tivesc poalele codrilor. Și nici un zgomot nu s-aude; nici un fum nu se ridică în larga pustietate a zărilor. Cei doi plăieși se uită mereu la soare – ceasornicul și călăuza lor

prin coclaurile acestea fără drum și fără adăpost. Ne lăsăm în vale și mergem o bucată de matcă bolovănoasă a unui pârău. Apoi facem la stânga și intrăm într-o pădure de molifți. Pădurea-i deasă și pripoarele râpoase. Ne dăm pe jos și, cu caii de frâu, urcăm, urcăm din greu pe cărările încâlcite și întunecoase, printre stânci prăbușite, peste copaci doborâți de trăsnete, lungiți în neorânduială ca niște leșuri de uriași după un război năprasnic. Începe să se-ntunece, și noi horbăcăim mereu. În desișul nemărginit ochii noștri caută cu dor o zare de lumină. Tăcerea plăieșilor ne pune pe gânduri.

— Nu ne-om fi rătăcit, nea Gheorghe?… – Aș, că doar am ajuns. De sus, de departe, s-aude un câine lătrând, apoi alții. Înaintea noastră albește, ca o ferestruie, o geană de lumină, la marginea codrului. Mai suim un dâmb și ieșim într-o poiană largă pe vârful Mohorului, unde ne adăpostim pe noapte la stâna lui Iordache.

Pe coama Mohorului

Se crapă de ziuă. Bacii își pregătesc gălețile pentru mulsoare. Oile behăiesc, înghesuindu-se la strungă. Văile sunt înecate de ceață. Pădurile, vârfurile munților parcă plutesc în aer. Departe, dinspre curmătura Oltețului slomnește pe poalele cerului lumina albă a zorilor, și norii arginții prind a se rumeni pe margini. Într-acolo zarea se limpezește, și măgurile par dogorâte ca de bătaia unei flăcări. O geană roșie se aprinde la îngemănarea pământului cu cerul. Încet se saltă soarele, rotund și scânteietor. Negurile se risipesc. Plaiurile verzi, brobonite de rouă, par bătute cu diamante.

Încălecăm s-o luăm înainte, pe coama Mohorului, spre Piatra Tăiată. Ca-ntr-o minunată panoramă ni se arată acum, de jur împrejur, îndoiturile Carpaților, cu crestele încununate de raze, cu văile adânci și întunecoase, spintecate de izvoare repezi și umbrite de păduri seculare. Mă uit uimit la vârfurile acestea stâncoase ce se înalță-n cer ca niște falnice turnuri de cetăți, și gândul mă duce cu sute de ani în urmă, în trecutul viforos al neamului nostru. Din câte primejdii nu ne-au scăpat pe vremuri munții și codrii aceștia! Aici, în întăriturile acestea zidite de Dumnezeu, au stat adăpostiți aproape o mie de ani strămoșii noștri, când, prin șesurile Dunării, curgeau puhoaiele de barbari, când noroadele sălbatice ale Asiei se năpusteau cu duiumul, împingându-se unele pe altele asupra Europei, jăfuind orașele și pustiind pământul pe unde treceau. În munții aceștia s-a închegat tăria și unitatea neamului românesc. Ei au fost ocrotirea și

scăparea noastră în zilele de groază, cetatea sfântă în care s-au păstrat așa de curate credințele, și limba, și datinile poporului nostru. În locurile acestea tăinuite, pe veci îngrădite de străjile Carpaților, plutesc umbrele strămoșilor noștri de-nainte de descălecătoare. Aici, în șoptitul izvoarelor și în freamătul codrilor, a răsunat pentru întâia oară frumoasa noastră doină, și nu e pârău, nici plai de care să nu fie legată o amintire scumpă sufletului nostru, nu e vârf de munte, în tot cuprinsul acesta, care să nu-și aibă povestea și cântecul lui.

Mai târziu, după ce-au contenit năvălirile și s-au scoborât ai noștri iar la șesuri, de câte ori o primejdie mare ne-a amenințat, munții ne-au chemat în adăposturile lor, și vai de dușmanul care ne-a urmărit în întăriturile cetății noastre! Când Carol Robert, trufașul rege al Ungariei, și-a împins oștile în câmpiile Olteniei și, la sfatul de pace al blândului nostru voievod Alexandru Basarab, i-a răspuns semeț că „el e păstorul oilor sale și-l va scoate de barbă din vizuina lui”, românii îl atraseră cu încetul într-o vale strâmtă și întunecoasă din munții Gorjului, și deodată, ca prin farmec, cu bubuiri asurzitoare, stâncile începură a se rostogoli din înălțimi, și toată falnica lui oaste, învălmășită și zdrobită sub grindina de bolovani, pieri în fundul acelei râpi. Și-n sutele de ani cari-au mai curs de atunci, câte n-au văzut, Doamne, munții aceștia, de câte ori n-au răsunat codrii și văile acestea de buciumul vitejilor noștri plăieși!

În Novaci

Suntem la Piatra Tăiată, la o înălțime de peste 2.200 de metri. În depărtare, munții rotunzi se văd ca niște mușuroaie, pe ei pădurile de brazi par pete de cerneală. Un vânt rece, cu lapoviță, bate dinspre miazănoapte și culcă pe jnepi palele albe de nori. Și cum se schimbă de răpede vremea! Aci e soare, aci se-ntunecă. Se războiesc stihiile ca-n zilele babei. Tăcerea și pustietatea în care ne aflăm, văile prăpăstioase prin cari am trecut, priveliștile uimitoare ș-atât de felurite ce ne-au lunecat pe dinaintea ochilor fac să ni se pară foarte depărtată lumea din care am plecat, ș-un sentiment de neliniște, de grijă, pare că-nvăluie dorul și nerăbdarea noastră de a ne vedea mai curând în Novaci.

Ne lăsăm devale pe făgașele puhoaielor, și după vro două ceasuri de scoborâș prin ponoare și desișuri, ce păreau că nu mai au sfârșit, sosim la

obârșia Gilortului, sub Coasta Pietroasă, ș-o luăm oblu printre stânci pe matca prăpăstioasă a râului.

Seara, târziu, ajungem osteniți în Novaci. A doua zi, duminică, e horă mare la cârcima din mijlocul satului. Ce chipuri rumene și frumoase au novăcenii, și ce curat se poartă, și câtă cuviință e în vorba, în privirea, în mișcările lor! Pe aici n-au putut răzbate nici dresurile, nici stămburile orașelor. Cămășile albe, cusute cu arnici și cu fluturi, maramele-nvârstate de borangic, scurteicile-nflorite și sumăieșele cu ciucuri, vâlnicele de lână negre, vărgate cu roșu, betele-nguste, cusute cu mărgele, ițarii de dimie albă?

— Toate sunt țesute și lucrate-n casă. Și ce bine-l prinde pe român portul acesta al lui, așa de curat, așa de simplu și de frumos!

Nevestele se piaptănă cu conci și se-mbrobodesc cu ștergare lungi. De obicei ele nu joacă, ci stau deoparte, în picioare, și privesc. Fetele-și împletesc în cozi panglicuțe și flori de câmp, la gât poartă șiraguri de mărgele colorate, și la brâu busuioc – floarea dragostei.

În picioare, doi țărani tineri, novăceni, zic unul din scripcă și altul din cobză. În jurul lor, în roată largă, se mișcă încet, în dulce legănare, strămoșasca horă, joc potolit, tacticos, în care se prind și oamenii mai în vârstă, uneori moși cu barba albă, ca să-și mai aduc-aminte de când erau și ei tineri. La țară hora e temeiul jocului. Ea înfățișează, în închipuirea poporului, ca și în cântecele poeților, împăcarea, frăția, unirea tuturora într-un singur cuget.

— E veche, de la întemeierea neamului nostru, ș-aceeași a rămas în toate părțile locuite de români. Celelalte jocuri (brâul, sârba, căzăceasca, țâitura, joiana, bătuta, învârtita, ca la Breaza ș. a.) se mai amestecă, se mai schimbă după locuri. Unele sunt vijelioase, cu mișcări repezi și smâncite, cu încleștări de brațe și-nvârtejiri amețitoare, ce parc-ar da să-nchipuie o luptă, o răpire, o rupere de fugă.

Un farmec deosebit au „chiotele” sau „strigătele” pe care le rostesc, în tactul jocului, cu glas tărăgănat, jumătate vorbă, jumătate cântec, flăcăii cei mai deștepți din sat.

Aici, la joc, își spun tare dorul și păsul inimii lor, în versuri scurte, făcute sau numai potrivite de ei, duioase și gingașe, pentr-o logodnică iubită:

„Sucă-mi-te, suveicuță,

Dacă știi că-mi ești drăguță;
Sucă-mi-te, suveicea,
Dacă știi că ești a mea;
Și te sucă-ntr-un picior.
Dacă știi toarce fuior,
Și te sucă-ntr-amândouă.
De știi țese pânză nouă!“

Glumețe și pilduitoare în pofida fetelor cari n-au rost la treabă:

„Fetele dintre Vâlcele.
Spală iile-n ulcele,
Și le-ntinde pe zăbrele,
Și latră câinii la ele.
Le ridică mai în sus -
Latră câinii ca la urs.“

Înțepătoare și fără îndurare cu cele cari se țin numai de petreceri și nu-și văd de casă:

„La argea nu știu să țes,
La horă mă-ndes, mă-ndes!“

Sau:

„La drăguța jucăușă.
Stă gunoiul după ușă;
La drăguța-n joc voinică.
Spală oala tu, pisică!”

Mânăstirea și peștera Polovraci

Pe la toacă plecăm spre Polovraci, peste dealurile ce se culcă pe lângă poalele munților. Vremea-i frumoasă și drumul bun. După vrun ceas de urcușuri și scoborâșuri, printre porumbiști, dăm în satul Baia-de-Fier, așezat pe-o costișă clisoasă, spartă de gropniți – băi din cari se scotea odinioară fier pentru trebuințele țării. De-aici ne lăsăm în valea adâncă a Oltețului și

mergem puțin în sus, pe matcă. Râul curge repede și zgomotos printr-o rariște de anini subțiri și zvelți, ale căror ramuri se-ndoaie s-acopăr drumul cu bolți de frunziș. Trecem prin vad și urcăm pieziș malul înalt și râpos din stânga. Deasupra ieșim într-un șes larg și neted pe care e așezat satul Polovraci. Mânăstirea, unde ne găzduim pe noapte, e retrasă mai în fund, într-o margine de crâng, la ieșirea Oltețului din munți. Un zid vechi de piatră amestecată cu cărămidă împrejmuiește acest adăpost liniștit, în care pusnicesc șapte călugări. O curte îngustă, acoperită de iarbă, în mijloc bisericuța, zidită la 1704 de jupân Danciu Părăianu; în tindă, pe peretele din față e zugrăvit iadul – spaima păcătoșilor; lângă ușă, pe ușorul din dreapta, stă scris cu slove vechi de mâna lui Tudor Vladimirescu: „Am venit și eu, robul lui Dumnezeu, la această sfântă și dumnezeiască mânăstire pe vremea de la 821 maiu 28 în zilele lui Alexandru Ipsilant V. V. Sluger Vladimirescu”. De jur împrejur, chilii vechi, joase?

— Unele părăsite și dărăpănate; aripa dinspre Olteț, mai înaltă, mai arătoasă, își înșiră în lungul pridvorului odăile arhondaricului și ale stăreției, ale căror ferestre mici privesc ca niște ochi bătrânești la cei doi molifți înalți și falnici din fața bisericii: puternici și nepăsători de anii cari trec, ei își ridică în slăvi bogata lor podoabă de cetini pururea verzi, pe când în jurul lor toate se învechesc și se părăduiesc.

A doua zi de dimineață plecăm la Peșteră. Mergem din vatra mânăstirei ca o jumătate de ceas în sus, pe spintecătura Oltețului. O cărăruie sucită ne duce prin crăpăturile peretelui din stânga; ne urcăm pe brâie înguste de piatră, pe margini de prăpăstii, pe unde de-abia trecem agățându-ne uneori cu mâinile de colțurile stâncilor; jos, sub noi, la adâncimi amețitoare, urlă vâltorile Oltețului. Intrarea peșterei e largă și se aseamănă cu tinda unei biserici mari, scobită-n piatră. Călugărul care ne însoțește aprinde-o lumânare de ceară și pășește încet-naintea noastră. La slaba lumină ce joacă pe pereții umezi și întunecoși ai peșterii vedem o bogăție uimitoare de stalactite și stalagmite – ciucuri mari de piatră atârnați de tavan, ca niște țurțuri de gheață, gata să se împreune cu alții ce cresc de jos în sus – plăzmuirea minunată a picăturii de apă care, strecurându-se prin steiuri, în mii și mii de ani de stăruință, cioplește stâncile, topește piatra și face din ea ce vrea. Înaintăm mai bine de o jumătate de ceas în uriașa hrubă, ale cărei bolți răsună fioros de pașii și de glasurile noastre și de pe ai cărei pereți întunecoși par gata să se desprindă tot felul de vedenii fantastice: balauri încolăciți pe stânci năruite, trupuri trunchiate, brațe întinse-n întuneric,

animale diforme, monștri ce te privesc amenințător din firidele lor negre, chipuri omenești învălite-n zăbranice de piatră.

— Mai ține mult așa, părinte?

— Ehei, domnișorilor, zile-ntregi să mergem, și nu-i dăm de capăt. Am auzit și eu din vechi că sparge pe dedesubt două șiruri de munți și răspunde tocmai în Transilvania.

Gândul că ne-am putea rătăci, c-am putea rămânea fără pic de lumină în boștura aceasta umedă și fioroasă, ne taie pofta de a merge mai departe.

Și lung, îngrijitor de lung ni se pare drumul la întoarcere. Călugărul ne spune că-n vechime a fost aici capiștea păgânilor, și – ca și cum le-ar fi văzut aievea – ne povestește cum a trăit în tainița asta Zamolxe, zeul dacilor, cum o dată din bătrân s-a făcut tânăr ș-a mers de-a îmbărbătat poporul la luptă, cum, în sfârșit, după ce-au răzbătut pe-aici romanii și s-au măsurat viteaz cu viteaz, ș-a văzut el prăpădul și risipa norodului lui, de jalea înfrângerii a închis ochii și s-a făcut duh, și-n clipa aceea s-a dezlegat, așa, din senin, o vijelie cumplită, și s-au răscolit stihiile toate, cât, din învălmășagul lor, pământul s-a lămurit cu altă față, cu alte neamuri și cu alte legi, și de-atunci ne tragem noi, românii, suflet nou șinvăpăiat, trezit în zile de vifor din zăngănit de paveze și zbârnâit de săgeți… Iar stropii ce se preling și picură și azi din steiurile-acestea sunt lăcrimile lui Zamolxe…

În sfârșit!… Când ne-am văzut iar la lumină, ni s-a părut c-am înviat din morți. Afară era soare. Codrii abureau. Un dulce miros de rășină îmbălsăma aerul căldicel. În vale răsuna, ca un tropot de cai, goana năprasnică a Oltețului. Sus de tot, în limpezișul cerului albastru, se învârtea încet, în roate largi, tot mai largi, un vultur cu aripele întinse.

În Vâlcea

Pe la nămiezi pornim înainte pe șoseaua netedă, care taie de-a curmezișul dealurile ce se lasă din poalele Parângului și se-ntind buziș între Olteț și Olt până-n câmpiile Romanaților. Văi și coline sunt înecate de soarele arzător de iuliu, și nici o abureală de vânt. Iarba și tufele prăfuite de pe marginea drumului pălesc, ca bătute de pară. În depărtare, miriștile scânteiază. Pe imașurile dezvălite, oile stau grămadă, cu botul în pământ, înghesuite una într-alta, ca să-și ție umbră. Crâmpei de nor nu se zărește.

— Tot cerul pare că arde deasupra noastră. Aerul tremură de zăpușală, și ochii ne dor de-atâta lumină. Într-un nor de praf, și urmăriți de o droaie de

câini cari ne asurzesc, străbatem satul Fometești, așezat la curmătura dealului Gurguiata, în spatele muntelui Slătioara; și pe la toacă ajungem în târgușorul Horez, așternut pe opcina Ursanilor, cu dughenile lui mici înșirate de o parte și de alta pe-o singură uliță. Mai mergem o jumătate de ceas printre dealuri acoperite de păduri și sosim la mânăstirea Horez, întemeiată de familia Brâncovenilor cătră sfârșitul veacului al șaptesprezecelea.

Aici suntem în mijlocul județului Vâlcea, podoaba mândrei Oltenii și unul din cele mai frumoase ținuturi ale țării. Multe și minunate lucruri are de văzut călătorul în Vâlcea. Numai când îi străbați văile ei încântătoare, umbrite de livezi, spintecate de izvoare repezi ș-acoperite de lanuri îmbelșugate, înțelegi și grija cea mare cu care-și zideau locuințile și sfânta dragoste de pământ a vechilor moșneni, cari se întăreau, ca în niște cetăți, în culele lor înalte, și în zile de neliniște și de năvăliri trăgeau plugul sub șopron, zăvorau ușile de fier și s-așezau cu flintele la metereze. S-au împărțit gospodăriile de odinioară, moșiile s-au dumicat pe mulțimea gurilor, multe din averi s-au înstrăinat, și culele – micile castele ale Vâlcenilor – s-au părăginit. Astăzi urmașul vechiului moșnean, stăpân pe-o palmă de loc – „boier încins cu tei”, își pune drobul de mămăligă-n sân și-ncalecă pe deșelate o umbră de cal; dar de supus nu-l supune nevoia, oricât de sărac ar fi, el slugă nu se bagă, și când îl întrebi de unde-i, își dă căciula pe ceafă și-ți răspunde semeț: „Sunt vâlcean”, ca și când tot județul ar fi al lui. Și are într-adevăr de ce să fie mândru. Acestei bogate fâșii de pământ, ce se lasă din culmea Plătăneștilor ca o perdea lungă și grea, cu falduri largi, natura i-a dat cu amândouă mâinile din toate frumusețile și din toate comorile cu cari-i înzestrată țara românească. Pâinea și sarea – simbolul strămoșesc al îndestulării și al ospitalității patriei noastre – se găsesc în Vâlcea să saturi un popor. Pe valea Oltului, de la Ocne-n jos, vezi numai lanuri de grâu, fânețe și întinse ogoare de porumb. La miazăzi, chiar în pragul județului, cum vii dinspre Romanați, ai în față dealul viilor, vestitele podgorii de la Drăgășani; păduri de nuci seculari și de pruni împodobesc colinile cât vezi cu ochii; de la gura Cernișoarii în sus, între Olteț și Olt, Vâlcea e o livadă încântătoare, cu văi străbătute de ape limpezi, cu pajiști înflorite pe sub poalele codrilor, cu sate vesele pe marginea râurilor, cu drumuri albe și netede, ce s-aștern ca niște dungi de lumină pe brâiele verzi ale dealurilor. Și bogăția aceasta de priveliști atrăgătoare, darurile și frumusețile acestui pământ binecuvântat au croit o fire mai deosebită

țăranului de aici. În privirea lui deșteaptă, în portul lui îngrijit, în umbletul lui semeț, cu pieptul înainte și cu fruntea sus, în vorba lui cumpănită și dezghețată și-n felul cum te întâmpină și te ospătează în cei patru pereți ai lui are ceva din măreția blândă a naturii care-l încunjoară, din dărnicia largă a pământului pe care trăiește, din aerul curat și sănătos pe care-l respiră. De la cea dintâi vorbă, de cum își zice „bună ziua”, simți că ai de-a face c-un om de ispravă, gata să-ți dea un sfat bun, o mână de ajutor, dacă e nevoie, și asta fără socoteli negustorești, fără nici un gând de răsplată, mulțumit că i-ai adus prilej să facă și el un bine. Și câtă plăcere simți să vezi cum își iubește țăranul vâlcean toate lucrușoarele gospodăriei lui, cum caută să le înfrumusețeze, și în tot ce face să puie ceva din sufletul lui, din gustul și priceperea lui, din darul mâinilor lui meștere și răbdătoare. Mă oprisem la o casă țărănească de pe valea Cernei și mă uitam cu drag la poarta ogrăzii – o poartă grea de stejar, lucrată toată în sculpturi migăloase, cum se lucrau în vremile vechi și bune ușile sfintelor biserici.

— De cine e făcută poarta asta așa frumoasă? Întreb pe tânărul gospodar care ne ruga cu stăruință să poftim înăuntru.

— A, e de mult, a fost la casa bătrânească… E făcută de-un unchi al tatei, Ilie Rotaru-i zicea lui.

— Azi nu se mai fac lucruri de astea?… – Ba pe-aici se fac. Lucrăm și noi, așa, cât ne taie capu. Și ne-a dus în casă, și ne-a arătat un război de țesut, ș-un gherghef, ș-o furcă de tors, și multe alte scule de-ale casei, lucrate toate de mâna lui, împodobite cu tot felul de înflorituri săpate în lemn ca de cel mai iscusit meșter.

Și ce simplu, ce frumos ne spunea, zâmbind de mirarea noastră:

— Astea iarna le lucrăm, când nu prea avem ce face… Stăm la vatră și ciopârțim și noi ba una, ba alta, ca să nu ședem degeaba și ca să mai treacă ziua. Nu-i vorbă, tot atâta se toarce și c-o furcă mai așa, dar parcă-ți umblă mâna mai ușor pe-o sculă frumoasă, și nu știu cum, iese și lucru mai curat. Și pe urmă rămâne la feciori, și-și aduc și ei aminte, cum pomenim și noi, bunăoară, pe unchiu tatei. De câte ori ne uităm la poarta lui, parcă-l vedem pe el…

Grija aceasta de a-și lega viața de-un lucrișor care va rămânea pe urma lui, la care se vor uita feciorii cu drag când el nu va mai fi, această duioasă întindere de brațe a celui care se duce spre cei cari or să vie este semnul unei simțiri alese ș-al unei bunătăți largi, înălțătoare, pe care țăranul vâlcean pare c-o respiră cu aerul sănătos al văilor și al pădurilor cari-l încunjoară.

Pe cheia Bistriței

De la mânăstirea Horez în sus, locurile se sălbătăcesc, văile-s tot mai înguste și mai râpoase, dealurile acoperite de păduri se-ncolăcesc, se-ncalecă, și închid zarea din toate părțile. E așa de adâncă și de sfântă tăcerea, că înaintezi cu grijă, pare că ție frică să nu deștepți, cu zgomotul trecerii tale, cine știe ce ființi legendare adormite de mii de ani în liniștea acestor pustietăți. După vrun ceas de drum cotit prin strâmtori și desișuri întunecoase, auzi un vuiet, o gâlgâire de izvoare, ca și cum o stavilă s-ar fi abătut deodată din calea undelor nerăbdătoare, valea se deschide, codrii se trag la o parte, o priveliște neașteptată, negrăit de mândră, se înfățișează ochilor. Sus, pe brâul muntelui din față, răsar dintre copaci turnulețele mânăstirei Arnota, sfânt lăcaș în care se odihnesc oasele bunului și milostivului nostru domn Matei Basarab. Jos, la poalele muntelui, pe malul drept al Bistriței, s-așterne o poiană de toată frumusețea, în mijlocul ei se ridică zidurile cenușii ale mânăstirei Bistrița, clădire mare, arătoasă, întemeiată acum patru sute de ani de Barbu Craioveanul, ban al Craiovei, unul din stâlpii vechei și puternicei familii a Pârvuleștilor, cu care domnii de pe vremuri căutau să se-nrudească pentru mai bună pază și îngrădire a tronului.

De aici încolo nu mai poți răzbate decât cu piciorul. Chiar din spatele mânăstirii intri în cheia Bistriței, în lumea prăpăstiilor și-a vâltorilor: tot muntele e crăpat de sus și până jos, și pe fundul acestei tăieturi, între înalții păreți de piatră, s-azvârle Bistrița, vijelios bătându-și nahlapii de stânci, c-un zgomot asurzitor. În päretele din dreapta, la o înălțime amețitoare deasupra torentului, se deschide peștera Sfântului Grigore. O potecuță cu trepte scobite în piatră te duce de-a lungul cheiei, pe sub creasta muntelui, la gura unei vizuini înguste, prin care de-abia te strecori și mergi târâș prin întuneric ca vro zece pași până dai subt o boltă înaltă care primește puțină lumină de afară prin crăpăturile păretelui din dreapta; apoi te cobori pe sfărmături de pietre în tinda peșterei, la paraclisul sfântului Grigore; de aici se despart două hrube adânci, întunecoase; una, „a liliecilor”, unde într-adevăr huzuresc acești zburători ai nopții ca în propria lor domnie, alta, „a chiliei”, care te suie prin fel de fel de cotituri la o chilioară părăsită, cu icoane șterse, cu pereții afumați, acoperiți de vechi pisanii – urmele pusnicilor cari, retrași din lume, și-au fost închis viața de bunăvoie în tainițile acestea umede și întunecoase.

Toți munții de prin părțile acestea sunt sparți și scorboroșiți de ape. Cărări înguste și primejdioase te poartă pe mărgini de prăpăstii în adâncul cărora ți-e frică să te uiți. Pe une locuri pământul sună sub picior ca o boltă. Pe sus vezi stânci uriașe scoase din zid, gata să se prăbușească. Copaci chirciți, schilozi, cu ramuri strâmbe, ies de prin crăpăturile păreților de piatră. Te crezi într-o lume dărăpănată, pustiită în urma unui mare dezastru. Doar glasul apelor zbuciumate răsună ca un bocet în tăcerea și neclintirea atâtor ruini.

Râmnicu-Vâlcii — Valea Oltului

De la obârșia Bistriței, de sub curmătura Văleanului, mergi mai bine de trei ceasuri spre răsărit, pe sub codrii ce se lasă din culmea Părângului, și dai de cheia Recei, în pragul căreia se deschide fantastica peșteră Stogu. Te sui anevoie pe-o lungă scară de grohotiș până la intrarea ei largă, triunghiulară, din vârful căreia atârnă o stalactită de mărimea unui om aproape, podoabă uimitoare, ce pare că înadins stă spânzurată acolo ca să te vestească de ce minunății ai să vezi mai departe. Într-adevăr, de-abia faci vro douăzeci de pași în gârliciul peșterei, și te găsești înlăuntrul unei bolți uriașe, din tavanul și de pe pereții căreia atârnă mii de stalactite lucii și străvezii, candelabre, potire acoperite cu năframe de piatră, ciucuri mari și perdele horbotate, din încrețiturile cărora se preling și cad picături de apă („lapte de piatră”) pe creștetele stalagmitelor de jos, ce cresc în felurite forme, înălțându-se spre podoabele de sus. Mai în fund găsești tidve de urși, oase risipite de cine știe câte mii de ani; pe sub päretele din dreapta, un izvor lunecă încet, cu sclipiri argintii, răsfirându-și apa limpede ca o pânză de lumină pe lespezi netede de alabastru; hrube înguste se deschid pe de lături, tainiți încâlcite se scoboară în adâncimile întunecoase ale muntelui, în cari înaintezi orbecăind, și de la o vreme pășești tot mai încet, tot mai cu grijă – temeri nedeslușite te năvălesc, începi s-asculți tăcerea pustiului, ca un copil lăsat singur în întuneric dorul de lumina soarelui te cheamă îndărăt.

Pe sub seară scoborâm în satul Olănești, vestit prin băile lui de ape minerale și prin marmura care se găsește în munte. A doua zi dimineață suntem în Râmnicu-Vâlcii. Orașul se urcă pe un tăpșan trăgănat pe malul drept al Oltului. Biserici multe își înalță turnurile strălucitoare dintre copaci; case vechi, tupilate sub coperișuri mari, înnegrite de ploi, par adâncite în amintirea bunelor vremuri de demult. În fund, dealul Capela îngrădește

vederea spre munți; în partea dinspre miazănoapte-i Episcopia, așezată aici de pe la jumătatea veacului al paisprezecelea; dincolo, spre miazăzi, se-ntinde „zăvoiul” – grădina publică a orașului. Cum ieși din Râmnic pe șoseaua ce suie spre Râul-Vadului, vezi în stânga „Cetățuia”, un schituleț înfipt în vârful unui deal înalt și țuguiet, loc de strajă și de apărare în zilele de viforoase-nvăluiri. Aici a fost prins Radu de la Afumați și ucis, împreună cu fiul său, Vlad, de boierii țării răsculați sub Neagoe Vornicul și Drăgan Postelnicul la 1529. În fața Cetățuiei, de partea cealaltă a orașului, se ridică, tot așa în formă de stog, dealul Troian, pe vârful căruia generalul Magheru își așezase tabăra de panduri gata de luptă în mișcarea de la 1848. Toată Valea Oltului, această mare cetate ocrotitoare a românilor în zile de primejdie, este plină de amintiri istorice. Nu e zidire veche, ruină, movilă de pământ de care să nu fie legat un cântec, o legendă, un nume de viteaz. Pe aici au străbătut romanii în inima Daciei, lăsând lagăre întărite la Pons Aluti, la Buridava și la Praetorium. Sfinte ni-s văile și măgurile acestea.

— Ele au văzut aievea chipul măreț al lui Traian, codrii lor au răsunat de tropotul cailor cari duceau la biruință pe cei mai mari și mai îndrăzneți cuceritori ai lumei; sfânt ni-i râul acesta, cu apa învolburată și cu nisip de aur, în undele lui s-au oglindit lucitoarele scuturi cu cei doi prunci care sug la lupoaică – ostașii secerători de pe columna lui Traian sunt legionarii care acum optsprezece veacuri, în drumul lor spre Sarmisegetuza, s-au oprit în holdele părăsite de pe Valea Oltului ș-au secerat un lan de grâu ca să-și facă provizie.

Drumul larg și neted șerpuiește pe malul drept al Oltului. Lungi s-aștern peste luncă umbrele plopilor înșirați pe marginea șoselii; sclipesc în soare ca niște bănuți de argint frunzele sălciilor aplecate pe apă, și e liniște, n-auzi decât șuietul.

Oltului, în aer e un miros de fân și de pădure, peste dealurile verzi ce se înșiră înaintea noastră se ridică uriaș muntele Cozia, cu creștetul pleșuv în soare. După un ceas și jumătate de drum sosim în Călimănești, sat cuprins și frumos așezat pe malul drept al Oltului. În marginea de sus sunt băile și marele otel, în care vara e atâta lume, și zarvă, și mișcare, că te crezi în mijlocul unui oraș. Ceva mai încolo, la zece minute cu piciorul, sunt binefăcătoarele izvoare – vestitele ape minerale de la Căciulata. În fața otelului e un ostrov cu fâneață și drumuri printre copaci, în mijlocul ostrovului e o bisericuță veche, zidită de Ion Neagoe-voievod pe la începutul veacului al șaisprezecelea. Sus, pe malul celălalt, e satul Jiblea; pe

acolo trece noua cale ferată, care desfundă munții și răzbate prin strunga de la Turnu-Roșu în Transilvania. Între Jiblea și Călimănești e un pod umblător. De-aici valea începe să se mai strâmteze, codrii se lasă din înălțimi până-n matcă Oltului, șoseaua pe une locuri e scobită-n stânci. Puțin mai în sus de izvoarele Căciulatei răsar din Olt sfintele ziduri ale mânăstirii Cozia. Clădită de Mircea-voievod aici, în spintecătura Carpaților, această mânăstire istorică a fost nu numai un loc de retragere și de rugăciune pentru cei cuvioși, ci și o cetate de pază și de ocrotire în zile de primejdie. Vechile încăperi s-au schimbat, s-au refăcut, un turn întreg din aripa stângă s-a desprins și s-a prăbușit în apă, numai zidul deafară, în care bat valurile Oltului de mai bine de cinci sute de ani, și biserica din mijlocul curții au înfruntat puterea stricătoare a vremii. Înlăuntrul acestei biserici, cu frumoasa-i catapeteazmă ce pare o horbotă de marmură, cu pereții afumați, cu jilțuri de piatră lustruite de vechime, la puțina lumină ce străbate prin ferestrele-i înguste, nespus de triste ți-apar chipurile sfinților, ciopârțite de sulițile păgânești.

— Din ochii lor zgâriați pare că vezi lăcrimi curgând. Aici, subt o lespede cu slove șterse, odihnesc oasele marelui voievod Mircea, și tot aici e îngropată familia lui Mihai Viteazu: maica Teofana, doamna Florica și Nicolae-vodă. Un călugăr bătrân ne spune că de lângă strana din stânga altarului se face-o hrubă-n jos care merge pe subt albia Oltului și răspunde dincolo pe celălalt mal: pe-aici a scăpat Mircea-ntr-o dimineață, când au năvălit turcii pe neașteptate, de-au spart zidurile mânăstirii, au jăfuit-o și i-au dat foc, iar stânca pe care-a stat și-a ospătat bătrânul voievod în ziua aceea, o stâncă singuratică sub care urlă vâltorile Oltului, se cheamă și azi „Masa lui Mircea”. În dreptul mânăstirii, pe malul stâng, e locul numit Bivolari, unde s-au descoperit ruini de băi romane, un izvor cald și urmele unui drum vechi, ce se pierde printre stânci. Sus, pe brâul muntelui, ascuns în codru, e un metoh al Coziei, schitul Turnu; în apropiere, pe-o stâncă înaltă se văd părăginile unei zidiri îndrăznețe – vro strajă romană pe Olt – călugării îi zic „Turnu lui Traian”.

De la Cozia-n sus șoseaua urcă șerpuind prin spintecătura din ce în ce mai strâmtă și mai prăpăstioasă a munților. Izvoare limpezi, cu sclipiri de oțel, s-azvârl printre stânci în valurile grele, tulburi, gălbui ale mărețului Olt. Freamătă codrii de vuietul apelor. Departe, pe zările-nalte, vezi, peste pădurile posomorâte, câte-o poiană verde, bătută de soare. Drumul se dă după îndoiturile Oltului schimbând priveliștile ca într-o panoramă, așa că

nici nu bagi de seamă cum trec cele cinci ore pe cari le faci cu trăsura de la Râmnic până la graniță. Cam pe la jumătatea acestui drum, cum scapeți de după un morman de stânci năruite, deodată munții se dau la o parte, o luncă veselă, luminoasă se deschide jos la poalele codrilor, vezi înainte un pod alb, mai departe drumul urcă iar și, cotind pe după o coastă, se pierde ca o dungă de fum. În stânga se desface o vale largă, cu livezi și ogoare de porumb așternute la soare. Din fundul acestei văi s-aude viind un vuiet, ca un ropot de ploaie – e Lotrul, vijeliosul Lotru, care, izvorând din depărtatele steiuri ale Parângului, taie de-a curmezișul partea de miazănoapte a Vâlcii, deschide plaiuri frumoase, holde neașteptate și vetre de gospodari în ascunzișurile munților, mișcă mori, pive și hierăstraie, și vine mândru să-și verse în Olt undele-i limpezi, ce parc-aduc cu ele coloarea pajiștilor, răcoarea și freamătul codrilor prin cari-au trecut. De pe podul înalt, așternut pe gura Lotrului, ne uităm cum undele verzui ale acestui râu învârstează pânză lată a Oltului, întinzând pe lângă malul din dreapta o fâșie luminoasă, ca și cum apele celor două râuri împreunate n-ar vrea să se amestece.

La câteva minute de-aici, pe valea Lotrului, într-un adevărat colț de rai, e așezat satul Brezoiu. Mulți orășeni iubitori de natură, de liniște și de aer curat vin să-și petreacă vara aici. În fața satului, dincolo de Lotru, se înalță ca un foișor Țurțudanul, de pe al cărui creștet pleșuv și ascuțit se deschid priveliști mărețe în depărtarea zărilor, peste spinările vinete ale munților și pe văile înnoptate de codri, pe fermecătoarele văi, prin cari șerpuiesc, luminoase, cele două râuri. În spatele Țurțudanului se văd la rând trei munți golași, trei namile de stânci ce se rotunjesc în sus ca niște turle uriașe: oamenii de pe-aici le-au dat numele sfinților Mihai, Gavril și Vasile. Tot pe Lotru, dar în fund detot, dincolo de meterezele Părângului, e Voineasa, sat mare și bogat, tăinuit în mijlocul codrilor silhui, într-un luminiș adăpostit, unde iernile sunt dulci și verile răcoroase, și unde viața retrasă și tihnită a acelui cuib de români ne amintește așa de bine veacurile petrecute de strămoșii noștri în ascunzătorile Carpaților, pe când curgeau pe șesurile Dunării puhoaiele de barbari.

De la gura Lotrului în sus șoseaua se îndoaie în urcușuri trăgănate prin adânca deschizătură a Oltului, al cărui torent, rupând stăvilarele munților, aci, strâns între ziduri de stânci, gonește devale cu zgomot de vijelie, aci, întins la poalele unui codru, se odihnește molcom și srtăveziu pe largi așternuturi de nisip. Drumul nostru pe Valea Oltului se încheie la granița țării, din sus de Râul-Vadului, la strunga de la Turnu-Roșu, care, în

vechime, întărită de romani, purta mărețul nume de „Poarta lui Traian”. Aici Oltul desfundă munții, spintecându-i din creștet până-n temelie, și-și deschide drum larg în văile noastre. Pe undele lui ne vin cântece duioase din Ardeal, glasuri de dor din Țara Bârsei, tânguitoare doine din câmpiile Făgărașului, pe undele lui ne vin amintiri sfinte din Avrig, din satul care ne-a dat pe cel dintâi dascăl român, pe nemuritorul Gheorghe Lazăr. De-aici ne uităm și cu drag, și cu durere în sus, pe albia Oltului… Dincolo de munții aceștia sunt frați de-ai noștri, ș-acolo e o parte însemnată din istoria noastră. Câte steaguri n-au fluturat pe-aici, câte oști n-au curs prin strunga aceasta în muntele și sângeroasele războaie pe cari au avut a le purta strămoșii noștri cu neamurile megieșe!

La Câineni

Ne-ntoarcem devale-n Câineni, sat mare, așezat de-o parte și de alta a Oltului ca la o fugă de cal din pragul țării. Aici e răspântia vechilor drumuri de șleau cari leagă Oltenia și Valahia mare cu Transilvania, aici e întâiul popas al chervanelor ce vin de dincolo-ncărcate cu mărfuri și umplu bătătura cârcimelor, toamna mai ales, pe vremea iarmarocului de la Râureni. Trecem de partea cealaltă a Oltului pe-un pod plutitor.

Soarele scapătă-n asfințit, puind cununi de aur pe creștetele codrilor. Acum, de pe țărmul stâng, în pacea amurgului, aruncăm cea din urmă privire dincolo, pe pământul Olteniei, în acea grădină frumoasă, plină de podoabe, de cântece și de legende, pe acel pământ binecuvântat în care râurile curg pe nisip de aur, munții, înveliți de codri nemăsurați, ascund în sânul lor comori necunoscute, dealurile sunt acoperite de vii și de livezi, câmpiile – de holde îmbelșugate. În Oltenia și-au înfipt romanii cele dintâi steaguri cuceritoare, și tot în Oltenia am avut cel dintâi voievodat; iar la zile grele Oltenia nea dat pe Mihai Viteazu, pe frații Buzești, pe Tudor Vladimirescu, atâtea suflete mari, atâtea pagini frumoase și înălțătoare în istoria neamului nostru.

Închisă între Carpați, Dunăre și Olt, partea aceasta a țării, păzită chiar de hotarele ei, a fost mai puțin bântuită de năvălirile barbarilor și mai apărată de amestecul popoarelor străine. În ea s-au păstrat neatinse și firea, și graiul, și portul românesc. Casele, livezile, drumurile în Oltenia sunt mai îngrijite decât în alte părți și oamenii sunt mai dezghețați, mai iubitori de țară, mai cu credință în Dumnezeu. Pe marginea șoselelor, pe la fântâni și pe la

răspântii, adesea vezi cruci zugrăvite, icoane așezate prin copaci, sfinte semne de credință, cari amintesc că pretutindeni e casa Domnului – în fața lor drumețul se oprește, își ia căciula în mâna stângă, își pleacă fruntea cu evlavie și se închină.

Păstor în munți, plutaș pe Olt, plugar la câmp, sau precupeț la târg, băștinașul mândrei Oltenii e pretutindenea „cruce de voinic”, român deștept și vrednic, făcut să ție piept nevoilor, pururea semeț, încrezător în el, gata să lupte morțiș pentru ceea ce i s-o părea lui că-i sfânta dreptate.

— În firea lui aprigă și zvăpăiată, în pornirea lui caldă la visuri mari și la fapte îndrăznețe are ceva din popa Farcaș, și ceva din banul Mărăcine. Tinerețea aceasta înflăcărată, prisosul acesta de viață au făcut să se zică despre olteni că au „douăzeci și patru de măsele”.

Pe Argeș — Curtea-de-Argeș

De mânecate pornim călări din Câineni pe drumul neted ce se lasă, șerpuind printre colinele plaiului Loviștea, în valea mândră și bogată a Topologului. Trecem prin șirul de sate ce-și aștern livezile și holdele pe poalele trăgănate ale muntelui Cozia, și pe la amiază scoborâm în Sălătruc, sat de cherestigii și drăniceri, așezat între păduri de brad pe apa Topologului, ce izvorăște de sub pripoarele Făgărașului, taie-n lung toată partea muntoasă a județului Argeș până-n măgurile Pleșoiului și se varsă în Olt, puțin mai sus de gura Luncavățului. Pe valea asta, în satul Bălcești, s-a născut, acum optzeci de ani, Nicolae Bălcescu, unul din cei mai mari scriitori ai noștri, înflăcăratul patriot de la ’48 și neîntrecutul povestitor al celor mai glorioase zile din viața neamului nostru.

De la Sălătruc lăsăm drumul mare ș-o luăm oblu, pe cărări de codru și pe scursuri de puhoaie, peste culmea Comarnicului, care se desface din muntele Negoiu, cel mai înalt vârf al Carpaților noștri (2.547 m), și-și întinde spinarea ca un zid despărțitor între cele două văi frumoase și rodnice ale acestui județ: valea Topologului și valea Argeșului. Pe la toacă sosim în satul Căpățineni. O dulce boare adie dinspre miazănoapte. Câțiva nori albi își lunecă umbrele pe desișul verde al codrilor. Freamătă valea de vuietul morilor și-al hierăstraielor. În apropierea acestui sat, între doi munți păduroși, pe vârful unei stânci uriașe deasupra râului Argeș, stă singuratică, pustie și dărăpănată „Cetatea lui Vlad Țepeș”, la zidurile căreia se zice c-au muncit, ca salahori, boierii târgovișteni, răzvrătiți împotriva cruntului domn.

Tot pe valea asta, puțin mai jos, în dreptul satului Poenarii, se văd dărâmăturile palatului domnesc zidit de Țepeș-vodă cu aceiași salahori. Pe vremile acelea de bântuire și de jaf, aici, în locurile acestea depărtate și sălbatice, în ascunzătorile acestea păzite de întunecoasa desime a codrilor, își închidea vajnicul voievod soția și averile, iar el se lăsa cu oastea la câmp și sta vitejește în calea vrăjmașilor ce ne călcau hotarele.

În amurgit sosim la Curtea-de-Argeș. Cine-ar mai zice azi că acest orășel retras, liniștit, cu căsuțele lui joase, împrăștiate pe coasta unui deal, a fost odinioară capitala țării! Nimic nici măcar ruinele nu i-au mai rămas din vechea-i mărime. În jurul Bisericii Domnești, unde se odihnesc oasele primului nostru voievod, Radu Negru, de-abia se mai văd din bălării urmele vechiului palat al Basarabilor. Și, totuși, călătorii din toate părțile lumii se abat cu drag prin părțile acestea. Ei vin să vadă minunata zidire care întrupează visul voievodului-artist de-acum patru sute de ani. În mijlocul unei lunci, ce se așterne puțin mai în sus pe malul stâng al Argeșului, la poalele Carpaților, ca din vrăjirea unor basme, răsare uimitor de frumoasă, cu turlele ei zvelte aurite, încinsă de brâie albe sculptate în piatră, strălucitoare ca un juvaier, mândra biserică a Curții-de-Argeș. Ridicată pe la începutul veacului al șaisprezecelea de înțeleptul și cuviosul domn Neagoe Basarab, stricată apoi de vreme, de foc și de cutremure, ea a fost din nou întemeiată și împodobită după vechile-i izvoade în zilele gloriosului nostru rege Carol. Zidită toată în piatră, îmbrăcată ca într-o rețea de sculpturi migălite cu o rară măiestrie, clădirea întreagă pare c-ar fi dintr-o singură bucată, și, ori din ce parte-o privești, îți înfățișează o desăvârșită armonie de linii și de proporții. E fără îndoială una din cele mai frumoase biserici ale Răsăritului creștin. Vechea legendă spune că meșterul Manole, pentru ca s-o poată isprăvi, a trebuit să-ngroape de vie în zidurile ei pe buna și scumpa lui soție, vrând înțelepciunea poporului să ne arate cu aceasta câtă jertfă și tărie de suflet se cere unui om ca să poată duce până la sfârșit o așa de grea, o așa de măreață și de minunată lucrare. În fața bisericii, pe partea cealaltă a drumului, e vestita și binecuvântata cișmea, numită „Fântâna lui Manole”.

Puțin mai la deal, în marginea luncii, e așezat palatul episcopiei de Argeș, reînnoit o dată cu biserica. De la una din ferestrele acestui palat îmi las privirea-n jos, pe valea adormită sub farmecul lunei. Noaptea e limpede și răcoroasă. Peste toate domnește o liniște care te-ndeamnă la visuri. Numai Argeșul, călător fără odihnă, trece hăulind pe spintecătura văilor, și undele lui vorbesc întruna, când mai tare, când mai încet. Vorbesc undele

lui de măreția și frumsețile Negoiului, din coapsa căruia au izvorât, de codrii lui deși, adânci, nestrăbătuți, unde fiarele șed fără frică tolănite-n luminișuri s-ascultă ca omul cântecul privighetorilor, unde mușchiul e moale ca perna de puf, și izvoarele, albe ca spuma laptelui, și brazii așa de-nalți, că-ți cade căciula din cap când stai să te uiți în vârful lor. Vorbesc undele Argeșului de strășnicia stâncilor de la Chei, pe care le-au biruit și le-au lăsat în urmă ca pe niște cetăți dărăpănate, vorbesc de comorile pământului acestuia îngrășat cu sângele atâtor viteji, de mândrețea plaiurilor, de rodnicia pășunilor și holdelor pe cari le scaldă, de turmele pe cari le-au adăpat, de chiotele ciobanilor și de tânguirea dulce-a doinelor, pe cari le-au ascultat cu drag în lunga și zbuciumata lor călătorie. Trece bătrânul Argeș devale, îndoindu-și albia spre răsărit, pe lângă orașul Pitești, unde s-au născut frații Dumitru și Ion Brătianu – două figuri mari, luminoase în istoria politică a patriei noastre.

— De-aici, din ce în ce mai potolit, se lasă în largul neteziș al câmpiilor, și, după ce-și trage în matca-i nisipoasă din stânga Neajlovul și Glavaciocul, din dreapta Vâlsanul, Râul Doamnei, Sabarul și Dâmbovița, abate spre miazăzi, taie șesul Ilfovului și merge de se toarnă-n Dunăre, în dreptul Olteniții.

Câmpulung

De la Curtea-de-Argeș o luăm de-a dreptul peste muscele și, după șase ceasuri de umblet mai mult prin pădure, sosim pe la prânzul cel mare în Câmpulung. Orașul se întinde pe-o vale răcoroasă la poalele munților. Dealuri acoperite de livezi îl adăpostesc de vânturi. Râul Târgului îl spală și-l înveselește cu undele lui limpezi și gălăgioase. Străzile sunt drepte, curate, umbrite de arbori – mai toate casele au grădină; unde te uiți, vezi numai flori, răzoare de flori pe lângă ostrețe, glastre de flori în cerdacuri și pe la ferestre – orașul tot e împodobit cu flori.

Aici, la locul acesta liniștit, retras, a descălecat acum șase sute de ani primul nostru voievod, Radu Negru, care s-a scoborât din Făgăraș pe matca Dâmboviții ș-a venit să întemeieze „țara nouă” dincoace de Carpați. Aici s-a așezat cea dintâi capitală a României – cuibul de scurtă odihnă al legendarului vultur menit să despice atâtea vijelii cu zboru-i îndrăzneț – aici s-a ridicat de norocosul descălecător cea dintâi biserică domnească, în

amintirea acelor zile mari și însemnate de la cari un alt drum ni se deschide și începe o nouă istorie pentru neamul nostru.

Mă opresc gânditor în fața chipului de bronz al falnicului Basarab – păstor cuminte, care și-a tras turma din bătaia fiarelor. Cum să nu te simți mândru că ești român și cum să nu rămâi uimit de tăria neamului tău și să nu-l slăvești, când cugeți la câte s-au petrecut de atunci… la câte primejdii au învăluit mâna aceasta de oameni, sămănată pe brâiele Carpaților – șase veacuri de lupte și de zbucium, șase veacuri de neadormită și dârză împotrivire la năvala atâtor vrăjmași, cari-aduceau în țara asta blândă urgia și jaful războiului cu toate cruzimile lui: stricarea gospodăriilor și sălbăticirea oamenilor, izvoarele munților roșite de sânge, orașele-n flăcări, femei desculțe, cu prunci în brațe, alergând pe lanurile pustiite, sute de leșuri zăcând nengropate pe marginea drumurilor!… Și ce de viteji și-au pus zilele lor punte biruinții, până să răsară și pentru noi mult așteptata zi de mântuire și de liniște! N-a fost pe lume un neam mai încercat ca al nostru. N-a fost popor care să-și fi plătit mai scump dreptul de a trăi în țara și-n legea lui, popor pe care să-l fi împins la jertfe mai mari adânca dragoste de moșie și dorul de neatârnare.

Rucăr — Dâmbovicioara

De la Câmpulung plecăm la Rucăr pe frumoasa șosea care s-așterne ca o prispă netedă pe vârful Mateiașului, de unde-n largi șerpuiri trăgănate se lasă-n valea Dâmboviții, ascultă șuietul apelor și zgomotul morilor și joagărelor de la Dragoslave și de la Rucăr, apoi o rătează-n sus peste măgurile umbrite de brazi și trece, prin strunga de la Pajera, dincolo, în Țara Bârsei. Ne oprim câteva minute la Nămăești, la mânăstirea de călugărițe, adăpostită-ntre copaci, cu vestita bisericuță scobită în inima unei stânci, pe coasta verde a unui deal, de pe care se vede-n jos, ca-ntr-o panoramă, orașul Câmpulung, cu mândrele-i împrejurimi. După două ceasuri de drum intrăm în Rucăr, sat mare, aproape un orășel, așezat sub strașina Carpaților, la răspântia a două ape, în una din cele mai încântătoare văi ale județului Muscel. Toate te-nveselesc aici: aerul curat, freamătul pădurii, șuietul apelor, casele albe presărate printre copaci, înfățișarea mândră și voinicească a gospodarilor, chipul rumăn și luminos al rucărencelor, și portul lor adevărat românesc, țesut, lucrat și înflorit de mâna lor c-o măiestrie pe care nu știu singure de unde-au învățat-o. În jurul

acestui cuib fericit munții își desfășură podoabele lor de o măreție sălbatecă, țancuri ascuțite ies vinete din întunecimile pădurilor de brazi și stau înșirate, ca niște străji de veci, pe granițile zării, la îngânarea pământului cu cerul. Deasupra tuturora, în fund, spre miazănoapte, își ridică Păpușa creștetu-i înalt, rotund ca o turlă de bise rică. De-acolo, din coapsele Păpușii, zbucnește Râușorul, șivoi puternic, care sparge meterezele de stânci ce-i stau în cale, soarbe izvoarele codrilor, și-n goana-i nebună strigă, se ceartă, se bate cu grămezile de bolovani ce vor să-i astupe matca învolburat și alb de spumă sosește-n Rucăr, și rucărenii, cum îl văd, îl pun la treabă: ei au porumb de măcinat, sumane de bătut, bușteni de retezat și de-nfeliat în scânduri, și Râușorul, sprinten și harnic, se înhamă la toate, pe toate le face cu drag, iar când își isprăvește de lucru, voios se duce de se culcă în patul larg al Dâmboviții, râul norocos care-a călăuzit pașii celui dintâi voievod al Munteniei și care străbate capitala unde s-a încoronat cel dintâi Rege al țării Românești.

Din Rucăr plecăm călări la Dâmbovicioara. Șoseaua se urcă-n cotituri mari, trăgănate, peste grebenii stâncoși ai Scărișoarii, având în stânga zidul de piatră al muntelui, în dreapta desfășurarea văilor, aci repezi, adânci, prăpăstioase, aci larg deschise în tăpșane regulate, acoperite unele de fâneață, altele de păduri răcoroase. De la Podul-Dâmboviții, lăsăm șoseaua și cârmim la stânga pe drumeagul pietros ce merge-n sus pe lângă hierăstraiele Dâmbovicioarei. Dar iată că în fața noastră se ridică un munte înalt și drept ca un zid năprasnic, de crezi c-aici e sfârșitul lumii. Ne-apropiem, și deodată, la o cotitură, ni se deschide, printre două stânci colțuroase, intrarea înlăuntrul muntelui, cheia adâncă și îngustă a Dâmbovicioarei. E răcoare, și vuietul apei răsună așa de tare, că nu-ți mai auzi glasul. De pe fundul acestei prăpăstii ne uităm cu groază-n sus la namilele de stânci aninate de pereții cheii ca niște dihănii ce stau la pândă, gata să se prăbușească peste noi.

Deasupra noastră se zărește un petecuț de cer sprijinit, ca un capac albastru, pe crestele ascuțite ale înaltelor ziduri ce ne îngrădesc în umbra lor veșnică. Pe sus vezi câte un brad ieșind strâmb și chircit din crăpătura unei stânci, mirat și el de fioroasa singurătate în care se găsește, întinzându-și cetenele-i triste, în așteptarea zadarnică a unei raze de soare. Mergem așa, în sus, pe matca întortocheată a râului, vreo jumătate de ceas, și deodată cheia se lărgește: în păretele din dreapta, deasupra unei prispe de piatră, se deschide gura neagră a „Peșterei”, în hăul căreia intrăm cu lumânări

aprinse. E un întuneric rece, umed, apăsător, din când în când auzi câte-un strop picurând din tavanul scund, și-n jocul slabei noastre lumini, pe păreții umezi și scofâlciți ai hrubei se-nșiră tot felul de vedenii urâte. Mă cred într-o lume din basme. Un glas bătrânesc pare că vine de departe, din adâncul beznei, și-mi spune: „În văgăunele acestea au trăit, fără foc, fără lumină, goi, slabi și-nfricoșați, cei dintâi oameni strămoșii voștri ai tuturora – din fundul acestor tainiți au izvorât încetul cu încetul miile de popoare ce-au împânzit pământul… Măsoară drumul pe care l-a străbătut, numără stepenele pe cari le-a suit omenirea de la sălbăticia și întunecimea acestor vizuini până la puterea și strălucirea ei de azi, și vezi din ce depărtată obârșie te tragi, și câtă muncă i-a trebuit vieții ca să se desfacă din noaptea ce-o învăluia la început și să iasă tot mai în larg, tot mai în lumină…” „Mai în larg, mai în lumină…” Înțelesul acestor cuvinte capătă aici o deosebită însemnare, și mereu mi le rostesc în gând, nerăbdător de a ieși mai curând din peșteră; mereu îmi revin pe buze, tot timpul cât scobor lunga strâmtoare a cheiei. Mi-e așa de dor de cer, de soare, de arbori – un vac de om mi se pare de când n-am mai văzut pământ întins și verde înaintea mea.

Târgoviștea — Ruinile

Dormim noaptea la Podul-Dâmboviții, un sat cuibărit în fundul unei văi adânci, închis din toate părțile, ca o căldare. Pe creasta zidului de stânci dinspre miazănoapte se văd rămășițele unui vechi castel. Nu se știe al cui a fost. Bătrânii spun c-așa l-au apucat. Mulți au căutat comori pe sub ziduri, căci mereu se zărea noaptea jucând o pară albastră, acolo, la „Ruina Pustie”, cum îi zic ei. Ceva mai în jos, dincoace de ruinile cetății lui Negru-vodă, pe malul drept al Dâmboviții, e satul Stoenești, unde s-a retras Mihai Viteazu, acum trei sute de ani aproape, să-și odihnească mica lui oaste în urma strălucitei biruinți de la Călugăreni.

De la Podul-Dâmboviții o luăm spre răsărit, pe cărări de turme, peste muscele; prin codri de brad și de fag suim din greu muntele Leaota, care se desface din culmea Bârsei și se lasă-n podișuri trăgănate până-n măgurile de var și de cărbune de la șotânga. Mânem la o stână pe vârful Leaotii. A doua zi ne scoborâm în valea Ialomicioarei, și pe la asfințitul soarelui sosim la Târgoviștea. Orașul e așternut în limpeziș, pe malul drept al Ialomiții. Un lung șir de coline, acoperite cu vii, îngrădesc zarea spre răsărit, iar în mijlocul acestor coline, pe vârful cel mai înalt, se vede ridicându-se falnică

dintre copaci Mânăstirea Dealului; întreagă, strălucitoare, stă mândră în fața orașului, ca și cum vremea ar fi adormit la pragul ei. Acolo, în tinda bisericei, într-o raclă de sticlă se păstrează capul lui Radu cel Mare, întemeietorul mânăstirei (acum patru sute de ani) și capul lui Mihai Viteazu, pe-a cărui frunte a strălucit, în fulgerarea unei clipe de noroc, cea mai glorioasă coroană la care-a țintit vreodată visul de mărire și de dreptate al neamului românesc.

Aici, în Târgoviștea, și-a așezat Mircea-vodă scaunul domniei cătră sfârșitul veacului al paisprezecelea, și, fiind lunca deschisă și fără apărare, a făcut șanțuri și ziduri tari împrejurul cetății, și 333 de ani a rămas aici capitala țării. În vremea asta orașul a fost adesea bântuit de oștile turcești, și cu toate nenorocirile cari l-au învăluit, a mers înainte, s-a rădicat și s-a îmbogățit mereu. Domni după domni l-au înfrumusețat și l-au dăruit cu mitropolie, cu biserici, cu tipografie; subt înțeleapta și blânda stăpânire a lui Matei Basarab, mulțimea norodului ajunsese la 60.000 de suflete.

Ce viață, ce zarvă trebuie să fi fost odinioară pe ulițile acestea, astăzi așa de liniștite, aproape triste! Aici bătea inima țării, cu toate grijile și bucuriile ei. Aici veneau negustorii din Veneția, din Genova și de la Țarigrad. Ei aduceau în acest „Damasc al României” scule și covoare scumpe, mătăsuri cusute cu fir de aur, haine și podoabe pentru mitropoliții și gospodarii țării, pentru domnițele și bogatele jupânese de pe vremuri. Și de-aici porneau, pe cele patru porți ale cetății, chervanele-ncărcate cu lână, cu miere, cu sare și cu zaherele, ce-mprăștiau vestea despre dărnicia și-mbelșugarea pământului nostru până-n cele mai depărtate schele ale Europei.

Acum Târgoviștea e un oraș de amintiri. Zidurile cetății s-au năruit, șanțurile s-au astupat, pe unde se-ntindeau palatele și edecurile Mitropoliei, astăzi e obor de vite, iar curțile domnești, mândrele curți de pe malul Ialomiții, înlăuntrul cărora s-a urzit o parte așa de însemnată din istoria patriei noastre, au rămas părăginite.

— Un morman de ruini înecate de bălării, bolți surpate, grămezi de moloz sprijinind câteva ziduri afumate, în cari se văd ca niște răni spărturile ferestrelor, lărgite de ploi. O singură odaie își mai păstrează cei patru păreți lăturalnici: din mijlocul ei se-nalță doi salcâmi. În toate părțile se-ntind desișuri mari de bozii și de urzici, de jur împrejur pământul crește, ca și cum ar vrea să năpădească și să înghită și aceste biete rămășiți din ceea ce-a fost odată fala și podoaba Târgoviștii. Ce păcat că nu ni s-a putut păstra măcar palatul acesta, ca o mărturie scumpă a vremilor trecute! Am fi venit

aici din toate unghiurile țării, am fi alergat aici, ca la o școală înălțătoare, să ascultăm șoapta zidurilor sfinte și să trăim o parte vie din istoria neamului nostru. Am fi pășit cucernici prin sălile largi și tăcute ale bătrânilor voievozi, ș-am fi putut zice: pe ușa asta a intrat marele Mircea când s-a întors biruitor de la Rovine, de la fereastra asta se uita cruntul Țepeș peste orașul lui domolit și spălat de fărădelegi; în jilțul acesta a stat viteazul Mihai, pe când în mintea lui cutezătoare se împânzea un vis măreț?

— O țară întinsă, puternică și glorioasă, toată suflarea românească subt un singur sceptru. Dar a bătut nemilos viforul vremii, mai aprig decât războaiele și decât focul, ș-a pustiit mândrele curți, ș-a surpat zidurile falnicului palat, în încăperile căruia n-a stat nici un domn fanariot. Numai biserica a rămas, cu sfinții ei zgâriați de sulițile turcilor, și înaltul turn al Chindiei, unde vegheau străjile și unde bătea meterhaneaua când s-așezau domnii la masă.

Doarme bătrâna Târgoviște, cetatea atâtor glorioase amintiri. Un moment de tresărire a avut pe la începutul veacului trecut, ș-a dat atuncea țării trei poeți însemnați, aproape în același timp: pe Eliade, pe Alexandrescu și pe Cârlova. Dar la sunetele harfei lor pietrele nu s-au mai mișcat, să reînvie cetatea moartă, ca-n bunele vremuri de demult la cântecele lui Orfeu.

Pe Ialomița — De la Târgoviște la Petroșița

Șoseaua care se râdică din Târgoviște spre munți merge pe stânga Ialomiții, de-a lungul văii ce se deschide ca o albie între două șiruri de dealuri din ce în ce mai înalte, din ce în ce mai repezi și mai împoncișate. E o dimineață senină și răcoroasă de pe la sfârșitul lui august. Trecem pe sub viile și livezile așternute pe costișa din dreapta. De sus, de pe măgura cea mai înaltă, ne privește Mânăstirea Dealului. Puțin mai în fund, pe un alt vârf de măgură, stă mânăstirea Golgota, întemeiată de Pătrașcu-vodă, tatăl lui Mihai Viteazu, iar mai jos, la curmătura dealului, ferită de privala lumii, e Viforâta, mânăstire de călugărițe.

Dulce miroase în aerul dimineții fânul de pe luncă, și-i așa liniște – nu se aude decât tropotul cailor pe drumul neted și uscat. În urma noastră, Târgoviștea s-afundă, se șterg una câte una turlele numeroaselor ei biserici. Un farmec deosebit dă acestei văi priveliștea căsuțelor albe ce se ivesc dintre pomii încărcați de rod; sate mari, îndestulate, își întind gospodăriile

de o parte și de alta a râului până-n negura munților. Printre ele trece calea ferată la băile Pucioasa. Iată Doiceștii, sat vechi, care-și are și el istoria și ruinele lui de întăriri și de palate: se spune din bătrâni c-aici se trimiteau doicile cu pruncii domnești când era război în țară. Mai încolo, după un crâng de aluniș, șotânga își dișterne livezile de pruni și ogoarele de porumb pe malul drept al Ialomiții, pe trăgănatele tăpșane ce-ascund în sânul lor bogate straturi de cărbune. Iată Lăculețele: în stânga, o fabrică mare pulberăria statului, în dreapta, pe măgura ce se-nalță chiar din marginea șoselii, sunt presărate vile frumoase, vesele, cu grădiniți în față, cu drumuri prunduite ce se deapănă pe sus, în rotocoale largi, de la ușă la ușă – ai zice că un oraș nou stă să răsară, împins de comorile dinlăuntrul pământului. De-aici încep Glodenii, satul norocos sub care gâlgâie izvoarele de păcură: o sută de guri sorb afară bogăția aceasta minunată, stoarsă din nămolul gras al vechilor mări, adunată picătură cu picătură în mii și mii de veacuri, gonită din cine știe ce depărtări, pe jgheaburi întunecoase, de uriașele frământări ale globului și strânsă aici, ca de o mână prevăzătoare, în tăinuitele cisterne ale adâncului. Un miros care nu e deloc plăcut ne vestește c-am intrat în Pucioasa, așezare frumoasă, într-o vale deschisă, pe râul Ialomița, de o parte și de alta dealuri ușor trăgănate, în fund, priveliștea munților acoperiți de codri; dincolo de râu, de subt o ruptură de mal, țâșnesc binefăcătoarele izvoare de pucioasă și de fier. Peste deal, spre apus, sunt băile de iod de la Vâlcana. Un izvor de pucioasă mai e și la Bezdead, cel mai întins și mai bogat sat din munții Dâmboviții. Acolo, în marginea de sus a satului, e un zid înalt de stânci foioase, numit – pentru ecoul răspicat și puternic pe care-l dă – „Malul-de-răsună”.

De la Moțăeni în sus valea începe să se strâmteze; șoseaua ține mereu șerpuirile Ialomiții, care de-aci încolo prinde-a lua glas: tot mai limpezi și mai repezi s-azvârl undele ei printre bolovani, îmbrâncind pe unii cu mânie, mângâind pe alții și puindu-le pe creștet rotunde coifuri de oțel. Intrăm pe la amiază în Petroșița, sat mare cu mai multe cătune frumos revărsate pe brâiele plaiului – de jur împrejur case albe, din ce în ce mai rare, se urcă pe coastele dealurilor, ca și cum s-ar fi luat la întrecere: care să privească mai de sus – în lungul apei, hierăstraie, mori, pive și dârste, zorite, se strigă unele pe altele până hăt, în capătul de sus al Moroenilor, de unde-ncepe înalta pustietate a munților, măreața și liniștita împărăție a Bucegilor.

Prin cheia Tătarului la schitul Peştera

De la Moroeni părăsim şoseaua, care, încovăindu-se pe sub poalele unui munte frumos cu nume urât, răzbate prin bezna codrilor de brad în valea Izvorului, la Sinaia, şi-naintăm pe jos, călăuziţi de-un pădurar, pe năprasnica spintecătură a Ialomiţii. Trecem anevoie peste prăbuşituri de stânci, chemând uneori şi braţele-n ajutor; urletul apei ne sileşte să vorbim tare.

— Nu ne-om rătăci, bade Stane, să-nnoptăm pe-aici?! Pădurarul se uită liniştit la noi şi zâmbeşte; apoi, ridicând mâna, ne-arată la stânga-n fund, printre cheliile munţilor, un ţugui mai depărtat, aurit de razele soarelui.

— Stă soarele pe Zănoaga… Avem destulă vreme. Acolo să vedeţi mândreţe. Sus detot, chiar pe vârful Zănoagei, s-aşterne-o pajişte frumoasă, care se cheamă „Podu-cu-florile”, că-i numai flori toată, şi la mijloc e un lac aşa cât faţa unei arii de mare, şi-i limpede, limpede apa, ca lacrima, iar împrejurul pajiştii, pe mărgini, sute de stânci înalte şi colţuroase stau înşirate, parcă-s puse s-o păzească. Povestesc bătrânii că s-au fost ascuns odată acolo nişte domniţe pe care le fugăreau tătarii, şi când le-au dat păgânii de urmă, ele s-au suit sărăcuţele pe stânci şi s-au azvârlit în prăpastie, undeau pierit…

Trecem printr-o rarişte de fagi şi ieşim la „Cheia Tătarului”. Aici Ialomiţa deschide vitejeşte porţile Bucegilor şi se aruncă peste sfărâmăturile stăvilarelor, prin adânca desfundătură a muntelui, ce răsună ca un gang uriaş, de vuietul nahlapilor. Păşim cu grijă printre stânci prăbuşite, subt îngusta fâşie de cer întinsă, trâmbă de lumin-albastră pe crestele celor două ziduri de piatră ce se ridică, drepte, înalte, năprasnice, de-o parte şi de alta.

Dar ce frumoasă şi veselă privelişte ni se deschide la ieşirea din cheie! Deodată valea se lărgeşte, desfăşurând în dreapta podişuri întinse, verzi, descoperite, pe legănarea cărora te uiţi ca pe valuri în sus, până-n cătarea Vârfului-cu-Dor, la stânga se-nalţă trăgănat muntele Padina, în crestătura căruia se vede-o căsuţă albă, singură-ntre stânci – vama de la Strunga; în fund, în faţa noastră, peste dungile de brădet ce se diştern pe vale ca nişte grădini, se ridică, vinete şi prăpăstioase, meterezele Obârşiei. Aerul dulce, răcoros, miroase-a pajişte şi-a pădure. Soarele scapătă după muchea Padinei. Valuri de umbră îneacă valea. Trecem pe lâng-un hierăstrău părăsit, peste grămezi de leaţuri şi de scânduri înnegrite de ploi. Nu se aude decât

șuietul potolit al apei, ce pare că stă s-adoarmă, culcată între răzoare de flori. Și toate ni se par sfinte în singurătatea și în măreția acestui cuprins. Înaintăm tăcuți, ca-ntr-un templu, în adânca liniște-a-nserării. Un călugăr ne iese-nainte și ne urcă pe-o potecuță tăiată-n brâul muntelui din stânga. Suntem la schitul „Peștera”.

Pe-un prag ridicat deasupra vâltorilor Ialomiții, o spărtură largă se deschide, boltindu-se în coasta stâncoasă a muntelui Bătrâna. La intrare, sub tavanul ei înalt, scobit ca un fund de corabie, e o bisericuță, pe de lături, pe lângă pereții umezi și-nnegriți de fum, câteva chilii scunde, întunecoase, adăpostesc vro doi-trei călugări, ale căror chipuri au împrumutat ceva din sălbătăcia pesterei. Un izvoraș limpede lunecă pe sub zidul din stânga. În fund tavanul se pleacă și pereții se apropie, ca și cum ar vrea să-ți închidă trecerea. Multă vreme nu s-a știut ce e mai departe. Mâna îndrăzneață și scotocitoare a omului a spart în sfârșit și încuietorile acestor tainiți. Acum vestita peșteră te lasă să intri în toate cămările ei, să străbați departe în fioroasele-i adâncuri, s-auzi șopotul izvoarelor ascunse și plescăitul răsunător al cascadei – o ploaie de pietre scumpe la lumina torțiilor – să vezi cele două lacuri ce dorm, limpezi, albastre, fără nici o-ncrețitură, sub mândre pologuri de piatră, din vârful cărora atârnă felurimi de ciucuri albi și lucii ca de marmură, și de-aici să te urci în marele dom al peșterii, subt uriașa boltă împodobită cu stalactite.

— În minunatul palat unde-au împărățit odinioară „urșii speluncilor”, ale căror oase zac, de cine știe câte mii de ani, risipite pe lângă păreți. În fund de tot este o altă încăpere largă – cea din urmă – care, pentru frumusețea și bogăția stalactitelor ei lungi și sclipitoare, s-ar putea numi „sala coloanelor de marmură”.

Pe Obârșia — La Omul — Pe Valea Cerbului

E frig; încă n-a răsărit soarele, și noi de mult urcăm pe coastele uscate și priporoase ale Obârșiei. Schitul a rămas departe-n urmă; la stânga, în jos, de-abia se mai zăresc, dincolo de spintecătura Ialomiții, câteva pete negre de codru, tot mai largă și mai adâncă se cască năprasnica vale de sub noi; în dreapta se-nalță surele metereze ale Bucegilor, turme de stane se-nșiră pe creste, pale de ceață se mișcă molatec pe dinaintea lor. Unde te-ntorci, nu vezi decât spinări goale de munți, întinsa domnie-a prăpăstiilor ș-a pustietăților de piatră.

— Nici un copac, nici un izvor, nici un petecuț de verdeață pe care să-ți odihnești privirea. De-asupra „Babelor” o lumină albă se-mprăștie pe cer, un pisc înalt s-aprinde de cealaltă parte, apoi altul.

— Perdeaua de ceață se rupe, șun snop de raze, lungi suliți luminoase, săgetează văile. Încă două ceasuri de urcuș, și suntem pe vârful cel mai înalt al Bucegilor, pe creștetul pleșuv al „Omului”.

Când te vezi aici, întâi te încearcă un fel de neastâmpăr, o dulce neliniște, parc-ai fi gata să zbori. E în cuprins ceva așa de măreț și de sărbătoresc, că uiți deodată și osteneală, și foame, și sete, și nu te mai înduri să stai jos – privești uimit în toate părțile, respiri din adânc aerul acesta proaspăt, răcoros, ce pare că miroase-a zăpadă, ochii tăi sorb cu nesaț depărtările, și nu știu ce sentiment de voioșie, de copilărească semeție te face să-ți ridici fruntea și să cauți falnic în jurul tău, ca și cum ai fi lucrat și tu la așezarea atâtor podoabe, ca și cum în clipa asta, anume pentru tine se-nalță-n slăvi de pretutindeni popoarele de munți…

Ne oprim la picioarele celor trei namile de stânci înfipte în creștetul Omului – cea din mijloc, privită mai de departe, are într-adevăr ceva din chipul omenesc. În spatele lor e o colibă de piatră, unde te poți adăposti pe vreme rea. De jur împrejur bolovani risipiți.

— Te-ai crede pe ruinile unei cetăți fantastice. Și-i liniște, nici o adiere de vânt, nici o pasăre în aer, soarele scânteie pe muchile Coștilei, ce-și sprijine spinarea de cei doi uriași bătrâni: Morarul, pe culmea căruia poți sta c-un picior în România și cu altul în Transilvania, și Caraimanul, cu țancuri ascuțite, pe brâiele cărora cresc friguroasele steluțe de munte – „Floarea reginei”. Și vârfuri multe, nenumărate, răsar din toate părțile, unele din altele, se pleacă și se-nalță în limpezișul zărilor, ca și cum ar da să spargă cu zimții lor bolta albastră a cerului. Printre ele privirile coboară pe stepene de codri în depărtările văilor; unde și unde se zăresc în pâlcuri locuințile omenești, stropituri albe pe fundul adâncului, unele sclipitoare ca niște cioburi de oglindă… Așa trebuie să vadă vulturii orașele noastre din mândra lor împărăție.

De pe Omul, „o tulim o țâră” – cum spune badea Stan – pe șeaua ce se-ndoaie spre Caraiman, și după ce scoborâm câteva sute de pași pe iarba lunecoasă, crescută-n fuioare, așa de potrivit numită „barba-caprii”, facem la stânga și intrăm în Valea Cerbului, în uriașa spintecătură a bucegilor, ce ține din străjile Obârșiei până jos, în matca Prahovei. Păreții crăpați, stâncoși, sunt așa de înalți și de repezi, poteca așa de îngustă și fără sprijin,

că uneori te oprești cu frică pe câte-un colțișor de piatră la mijlocul prăpastiei, te uiți în jos și parcă ți se taie picioarele când vezi câtă adâncime e sub tine. În fund, pe treptele de stânci, s-azvârle pârăul Cerbului în sărituri mari, ce recheamă în închipuirea poporului goana speriată a unui cerb. Din când în când te uiți înapoi și ți se pare că munții se pornesc și vin după tine. Și mergi prin prăpastia asta mai bine de trei ceasuri; iar cine-a pierdut cărarea poate să rătăcească și-o zi-ntreagă până să-i dea de capăt. Devale malurile se pleacă. Intrăm într-un codru de brazi. Acum pășim fără grijă pe cărarea largă, umbrită, brazde noi de mușchi ne îmbie să ne mai odihnim, izvoarele freamătă în toate părțile, ici-colo câte o rază piezișă de soare tremură prin cetini; de jos vine tot mai tare un sunet de clopot – neapropiem de Bușteni; încet, sufletele noastre încep să se reculeagă: priveliștea nemărginită din vârful Bucegilor, înălțimile acelea amețitoare, nenumăratele castele ce despicau zările cu turlele lor albe și neregulate, Valea Cerbului, cu fioroasa ei măreție, toate frumusețile și minunățiile pe care le-am văzut, acum, când ne revin în minte, pare că au ceva din farmecul lucrurilor visate.

Pe Valea Prahovei: Predeal, Azuga, Bușteni, Sinaia

Pe sub coastele Bucegilor, pe dinaintea celor mai înalte și mai frumoase vârfuri, se deschide de la miazănoapte spre miazăzi Valea Prahovei – pustietăți și întunecimi de codru acum două sute de ani – astăzi valea cea mai locuită și mai bogată din țară. Pornește de la hotar, din dâmbul Predealului, și se lasă-n cotituri trăgănate printre munți până dincolo de Câmpina, unde-și topește malurile în largul neteziș al șesului.

Cum intri din Transilvania, pe frumoasa șosea ce s-așterne pe vale, ai, în stânga, clădirile mari ale gării ș-ale vămii, în dreapta – o cascadă de vile ce se revarsă pe sub poalele codrilor în jos pe tăpșanul verde, întins ca un covor la soare. Aici e Predealul, sat mare, așezat în curmătura munților pe unul din cele mai înalte podișuri din marginea țării. De-aici țâșnesc de pe sub maluri izvoarele cari, mai la vale, se adună într-o singură albie și dau ființă Prahovii. Șoseaua se lasă pe sub Clăbucetul Taurului, pe lângă schitul Predeal, taie satul Azuga, căruia îi dau o înfățișare de oraș numeroasele fabrici ce-și înșiră înaltele coșuri, înnegrite de fum, de sub coasta muntelui Sorica până în matca Prahovei. Păduri nesfârșite se ridică de o parte și de alta. În lungul apei aleargă zgomotoasele trenuri, unele gâfâind la deal,

altele, repezite la vale, în goană amețitoare, desfundând munții și-nfiorând codrii cu șuierul mașinilor și cu uruitul asurzitor al roților.

Din Azuga șoseaua face o îndoitură largă spre dreapta, încunjură tunelul drumului-de-fier și dă în Bușteni. Aici valea se mai deschide. Poieni întinse, stropite cu flori, s-aștern între izvoare. Case frumoase, vesele – un adevărat orășel de munte – se răsfață la soare pe tăpșanul din stânga, în fund codru de brazi, iar din întunericul codrului se ridică, vinete și prăpăstioase, crestele Bucegilor, cu brâie albe de zăpadă și cu țancuri ascuțite, pe cari numai vulturii și norii le ating. De nicăiri nu se văd așa de bine și de aproape uriașii gemeni din fața Zamorii, stâncoșii Jepi ce stau ca două străji la meterezele Bucegilor. Sub poalele Jepilor, din deal de PoianaȚapului, e frumoasa cădere de apă, vestita Urlătoare, unde pârăul se aruncă de sus, de pe o prispă de piatră, și cade drept, de la o înălțime de 15 metri – un sul lucitor de cristal, ce se sparge cu zgomot în volbura de jos.

La șapte kilometri din Bușteni, tot pe partea dreaptă a Prahovei, e Sinaia – capitala de vară a țării. Acum două sute și mai bine de ani erau pustietăți pe aici. Muntele Molomoț (Furnica) era acoperit de păduri, un singur schituleț era ascuns într-un luminiș, pe brâul muntelui, unde pusniceau câțiva călugări. Povestea spune că-n noaptea de Sfântă Mărie îngrijitorul schitului, ieșind de la utrină, ar fi stat puțin să se odihnească pe culmea dealului sub care e astăzi mânăstirea Sinaia, și, fiind ostenit, ar fi ațipit, și un vis preafrumos i s-ar fi arătat în somn. I se părea că din vale cântări îngerești s-auzeau înălțându-se în slăvi, iar jos, pe o poieniță, se făcea parcă o „lumină mare ca ziua, și două cete de tineri îmbrăcați în alb, cu lumânări aprinse, cântau troparul adormirii, și cum au încetat cântările, s-a pus iarăși întunericul nopții”. Mai târziu, auzind despre asta spătarul Mihai Cantacuzino, și aducându-și aminte că, pe când se afla ascuns de prigonirile turcilor în muntele Sinai din Arabia, cugeta că, de se va mai întoarce cu zile în țară, să facă o biserică, a pus de-a zidit o mânăstire pe poienița aceea, din vale de schitul Molomoţ, și i-a zis Sinaia, „după asemănarea Sinăiei cei mari”. Și-a stat această mânăstire aproape două veacuri pitită în pustietatea codrului, până ce într-o zi, viind Domnitorul Carol I pe aici, și plăcându-i mult frumusețea locurilor, a hotărât să-și facă așezare de vară în valea asta liniștită și răcoroasă. Copacii s-au abătut, un falnic castel s-a ridicat deasupra Peleșului, ș-un oraș a răsărit, ca-n basme, pe coastele muntelui Furnica. Stau astăzi bătrânii, vechii cărăuși, care de pe la Orății până la „Slonul de piatră” de sub Zamora umblau cu chervanele numai prin

pustietăți, stau și se uită ca la o minune la atâta sodom de case, care de care mai mândre, cățărate pe brâiele muntelui, și parcă tot nu le vine să-și creadă ochilor… Iar noaptea, noaptea, când tot orașul strălucește la lumina lămpilor electrice, când cele mai frumoase stele parcă s-au coborât din cer ca să dea farmec văii aceștia, Sinaia pare o vedenie de prin alte lumi – Bucegii se-nalță și o privesc înmărmuriți – un mândru colț de rai aninat pe poalele lor, și-și zic și ei, de bună seamă, vorba bătrânească: „Omul sfințește locul”. Unde-i schivnicul de la Molomoț, să-și vază aievea visul lui de acum două sute de ani?

De jos, din marginea parcului, o luăm încet pe șoseaua ce urcă trăgănat la deal, trecem prin curtea mânăstirii și scoborâm pe valea Peleșului. Un tăpșan verde se ridică în fața noastră și sus, pe-o așezătură deschisă la soare, svelt și luminos iese din codru „Castelul Peleș” – podoabă uimitoare, de o măreție și de o frumusețe cum nici prin basme nu s-a pomenit. Răzoare de flori îl încunjoară, molcom îi cântă și-i sar împrejur izvoarele, și-i aruncă pietre scumpe, iar soarele, la asfințit, se oprește pe „Piatra Arsă” și lung, și cu drag se uită în vale la minunea asta, și parcă nu se îndură să mai plece.

— Așa, cătând spre castel, moșnegii Bucegilor au văzut într-o seară pe Regina noastră stând gânditoare la fereastră, și i-au trimes veste prin crainicul Peleș, c-ar vrea să stea de vorbă – mărire cu mărire – că multe au de spus și-s mii de ani de când așteaptă o minte să-i priceapă. Și le-a răspuns buna regină, că-i gata să-i asculte. Și s-au pornit atunci gureșul Peleș și „Vârful cu dor” și „Furnica”, și „Jepii” și „Omul” și toți munții, și toate izvoarele cuprinsului acestuia, și și-au spus tainele și păsurile lor, de la Adam Babadam și i-a ascultat Măria Sa, cu milă și cu dragoste, pe fiecare, iar din spusele lor o măiastră carte a izvodit, o carte plină de adâncuri, nepieritoare, ca și munții și izvoarele, care i-au povestit-o.

Câmpina. Valea Doftanei. Slănicul-Prahovei

De la Sinaia șoseaua se-ndoaie puțin pe vale, apoi cotește la stânga, trece Prahova și, amăgind dealul, se urcă tiptil pe brâiele-i încâlcite, dă stâncile la o parte, așterne pod înalt peste Orății și iese în luminișul de la Posada. De-aici se deschide cea mai largă și mai frumoasă vedere pe Valea Prahovei în jos. Se trag perdelile munților în lături, și-n depărtare, cât bate ochiul, vezi lunga șerpuire-a apei presărând pete de literare sub pseudonimul Carmen-Silva, printre care și volumul Poveștile Peleșului

argint din ce în ce mai mici, din ce în ce mai dese pe prundul alb, între malurile-i rupte, din ce în ce mai plecate, din ce în ce mai strâmte – o lumină dulce, odihnitoare, limpezește valea, dealurile sure se topesc în adâncimea zărilor. De pe la Orății șoseaua e tăiată-n munte, din marginea ei se prăbușesc în jos teancuri de lespezi uriașe, cărți răscolite, pe filele cărora a scris vremea istoria zbuciumată a pământului. Jos vâjâie Prahova, codrii clocotesc de zgomotul trenurilor. Pe la Comarnic valea se mai lărgește, șoseaua trece de partea cealaltă, pe dealul din stânga, străbate Breaza și se lasă trăgănat în jos, între malurile sparte și-nnegrite de păcură de sub podișul Câmpinei. De aici încolo Prahova iese-n larg, soarbe undele Teleajenului din jos de Ploiești, și la hotarul județului se toarnă-n Ialomița, care duce Dunării toate apele Bucegilor.

Părăsim șoseaua, urcăm dealul din stânga și intrăm în Câmpina – un orășel liniștit, așternut la pragul munților pe-o colină dezvălită, bogată-n izvoare de petrol. Aici trăiește într-o căsuță retrasă, departe de zgomotul lumii, cel mai mare artist al neamului nostru – pictorul Grigorescu. În ce lumină fermecătoare ni se arată frumusețile țării pe pânzele acestui maestru! Sub ceruri albastre, calde, pe-ntinse revărsări de plaiuri, pasc turme de oi; un cioban stă rezemat în bâtă pe o muche de deal; păduri ruginite de toamnă își scutură frunza, nori albi, ușori se mișcă pe deasupra lor; pe văi depărtate sclipesc râuri de argint; căsuțe albe, vesele, se ivesc dintre copaci; de pe coline coboară-ncet, alene, boi înjugați la care încărcate cu fân, într-un nor de praf trece pe drum o laie de țâgani; o țărancă-naltă, zveltă, pășește agale și toarce, ducând la păscut un cârd de viței… Și nu știu ce aer de bunătate, de liniște și de curată și înălțătoare iubire plutește în jurul acestei lumi ieșite din mâna artistului.

— O lume sănătoasă, în care toate trăiesc: un colțișor de pajiște, o tufă subțire și albă de mesteacăn, o gingașă floare de câmp, vii te privesc din tablou, îți surâd, îți vorbesc cu drag, și ce de lucruri frumoase-ți spun de țara ta!

Ieșim înseninați din casa maestrului, ca dintr-o biserică în care ne-am rugat. Ni-s plini încă ochii de atâta lumină, și când, după un ceas de urcuș prin pădure, coborâm în valea deschisă a Doftanii, ni se pare că luncile verzi, și casele albe de pe poalele măgurilor, și vitele ce pasc, și cârcima de la drum, și malurile rupte ce se depărtează în susul văii spre Teșila sunt podoabe desprinse de pe pânzele artistului.

În stânga Doftanei se arată, pe încheietura colinelor, satul Telega, cu bogata-i ocnă de sare, la gura căreia vine, peste dealul Câmpinei, o ramură de drum-de-fier. Mai în sus, spre miazănoapte, într-o frumoasă deschidere de șes, e vechea mânăstire Brebu, îngrădită cu ziduri înalte, ca o cetate. Aici a stat odată, îngrijată, și-a bătut mătănii pentru mântuirea țării milostiva domnița Elena, soția lui Matei Basarab, pe când domnul, în lupta de la Finta, roșea lunca și undele Ialomiței cu sângele vărsat în deșert al bieților români.

— Crâncen și nelegiuit război, care-a lăsat una din cele mai dureroase pagini din istoria neamului nostru. De la Brebu o retezăm călări peste culmea Negrașului, și după un drum greu de patru ceasuri, ne lăsăm, printre huceaguri, pe plaiul Vărbilăului, la Slănicul din Prahova. Satul e așezat pe vale, străbătut de apa Slănicului, în care se preling izvorașele ce mijesc de pe sub dealuri și lasă pe iarba uscată cărări albe de sare. În dreapta sunt băile, ceva mai sus sunt clădirile mari ale ocnei. Ne scoborâm „cu hârzobul" pe gura strâmtă și întunecoasă a ocnei: de jos vine răcoare ș-un năbușitor miros de petrol, apoi s-aud ciocanele zingănind din ce în ce mai tare, deodată o lumină albă, scânteietoare, ne-mpresoară din toate părțile – am ajuns. Suntem aievea pe alte tărâmuri, în unul din acele palate de cristal cu care ne minunau basmele copilăriei. În uriașele galerii deschise la o adâncime de aproape o sută de metri, sub lumina vie a lămpilor electrice, spărgătorii ce viermuiesc pe lângă pereții înalți și strălucitori ai bolților par niște pitici care se joacă. Nimic nu se mai aseamănă cu ce știm noi. Și sunetele sunt altfel aici. Izbesc ciocanele-ntețit în sticloasele ziduri, blocuri mari, tăiate regulat, se răstoarnă greoaie în cărucioare, bubuie adâncul tot de zgomotele muncii. Suntem în una din cele mai bogate saline din lume; sute de ani am putea îndestula pământul numai cu sarea de-aici. Ne ridicăm; c-un fior de neliniște simțim golul crescând sub noi, tot mai departe și mai înfundat auzim zingănitul topoarelor… Iată-ne iar la buna lumină a soarelui. Puțin mai la deal e ocna părăsită, hăul fioros și răsunător, în fundul căruia nu te poți uita. Alături se-nalță, cât o biserică, o stană albă de sare, răbufnită din sânul pământului.

— Scapără-n soare muchile-i lucii și străvezii, pe sus ploile au împodobit-o cu „arabescuri".

Valea Teleajenului

Prin frânturi de măguri, subt arșița soarelui, tăiem spre răsărit meleagurile pustii, scrijelate de izvoare sărate ce usucă iarba pe unde trec, și ne lăsăm pe surpătura Runcului în valea Teleajenului. Ne oprim puțin în Vălenii-de-Munte, orășel vechi de peste șase sute de ani, așternut, între izlazuri și livezi de pruni, pe râușorul Văleanca. Pe spintecătura asta se vede că și-au făcut vad gloatele tătarilor când s-au năpustit încoace, pentru că toate satele de pe Teleajen, până-n cheia Bratocii, păstrează amintiri – doine, legende, nume de locuri – de pe vremile acelea de groază. De-aici o luăm pe apa Teleajenului, pe lângă Drajna-de-sus, unde s-au descoperit de curând, pe culmea dealului Grădiștea, urmele unui însemnat lagăr roman, și după un drum de patru ceasuri, peste dealuri sparte de viiturile șuvoaielor, printre hârtoape prăpăstioase, ieșim la mânăstirea Suzana, așezată-ntr-o poiană frumoasă, pe-o frunte de dâmb, sub care se azvârl în Teleajen pârăul Stanca din dreapta și Epurașul din stânga, tăind pe braniștea văii o cruce de argint.

Toacă. Împodobite peste comanac, în lungi rase de șeiac, lin pășesc măicuțele spre biserica din mijlocul curții. De jur împrejur, pe marginile întinsului covor de iarbă, se înșiră chiliile – căsuțe albe, curate, gătite ca de sărbătoare, cu flori multe, dintre care se înalță mai mândre tomnaticele dumitrițe. Dulce, tânguitor, răsună în liniștea cuprinsului glasurile cântăreților de strană. În aer e un îmbătător miros de mintă și de dumbravnic. Și vorbe grăbite, neînțelese, bolborosesc pe sub pământ – e sfada apelor din vale.

De la Suzana-n sus drumul se leagănă între dealuri îmbrăcate-n codru, pe-ndoiturile Teleajenului. Unde și unde se desfac luminișuri verzi, răcorite de izvoare limpezi. Urcăm un tăpșan, și deodată, ca și cum s-ar fi tras repede o perdea, înaintea noastră se face larg, ș-o priveliște neașteptată ni se deschide. În fund un șir de munți îmbrățișează zarea; din desimea codrilor, ce-i învelesc pân’ la brâu, falnic își înalță grebenii colțuroși, albi, ca sideful, desfășurați în arc pe albastrul cerului; iar jos, în mijlocul acestei îngrădiri de codri și de munți, o încântătoare poiană s-așterne pe malul stâng al Teleajenului, pe ea sunt presărate câteva case de țară, mai la o parte-nspre pădure-i mânăstirea Cheia, dincolo, la sânul drumului, vama Bratocea. Descălecăm în pragul acestui rai, ascuns în pâlnia celor mai frumoși munți din șirul Tătarului. Deasupra noastră țancurile zimțuite ale Tigăilor, aprinse de cele din urmă raze ale soarelui, par o cunună de flăcări. Amurgul iese din codri. Pe vale e pace, răcoare, ș-un dulce miros de fâneață.

În Munții Buzăului. Siriu

De pe culmea Tătarului, unde se răzoresc hotarele noastre cu ale Ardealului, ne luăm rămas bun de la mândrețele ținutului Prahova și cătăm spre răsărit, peste clocotișul plaiurilor, la munții cei plini de comori – la Carpații blânzi și darnici ai Buzăului. În jurul nostru, în lumina limpede a zorilor, se înalță mii de catedrale. Soarele răsare din spatele Siriului. Turlele ascuțite prind a se rumeni. Sub noi ceața se risipește, pale fumurii plutesc pe creștetele codrilor, încep apele să se lămurească pe spintecătura văilor.

De-aici pornesc și se desfac în raze spinările rășchirate ale munților – ca printre degetele unui pumn uriaș țâșnesc din toate părțile râuri furioase ce trag în matca lor șuvițele despletite ale pâraielor ș-arunc-o plasă de argint peste podoabele Buzăului. În depărtare, cât gonesc ochii, se desfac podișuri verzi, plaiuri luminoase ce se lasă în cascade pe stepenele munților, către satele răzlețite pe văi, târle de oi se zăresc pe sub poalele codrilor, mori și hierăstraie de-a lungul apelor. Intrăm în trecătoarea de la curmătura Crasnei, scoborâm în valea Tătăruțului și ieșim la cărare bătută de turme în mândra pădure de molift așternută pe coastele muntelui Siriu; urcăm din ușor, pe sub bolți de cetini, printre înaltele ferigi iubitoare de umbră; calde, sfiicioase mângâieri de soare tremură pe trunchii arămii; în stânga se deschid luminișuri – din pragul lor cătăm în larg, spre miazăzi; departe în zări se deslușesc cătunele împrăștiate pe încheieturile măgurilor, întinsele obrații ale Chiojdului-din-Bâsca, sat mare de moșneni cuprinși, ale căror livezi și izlazuri pornesc din pajerea hotarului și merg una până hăt în pripoarele Nehoiului, aproape de apa Buzăului. După două ceasuri de suiș trăgănat ieșim deasupra, în înalta și luminoasa pustietate de pe „Fețele Siriului”. Ne odihnim la capătul podișului pe una din stâncele ce împrejmuiesc încântătorul lac al Siriului. Stă soarele la nămezi. Peste vrăjitul cuprins domnește o liniște dumnezeiască. Uimiți, ne uităm în apa lucie, în adâncul albastru al acestui crâmpei de cer încopcit în stânci, la picioarele noastre. Ș-o clipă trăim în basme. Aici spun ciobanii că vin vulturii, primăvara, de beau apă ca să-ntinerească, aici își învață puii să zboare, deasupra acestei oglinzi fermecate mijesc de somn, cu aripele-ntinse, trufașii regi ai înălțimilor.

Ne lăsăm în jos pe pârăul Mreaja, care-și trage izvorul din apele lacului, trecem prin locuri râpoase, peste grumaji de stânci, ca să dăm mai de-a dreptul, ceea ce-i pururea drumul cel mai lung, cum spune-așa de bine

înțeleptul nostru popor. Iată-ne în sfârșit pe frumoasa vale a Siriului, deschisă-ntre păduri de brad și plaiuri vesele, cu întinse fânețe ce-ți odihnesc ochii și te-mbată de mireasma florilor. Pe valea asta, aproape de apa Buzăului, ne-ntâlnim c-un tânăr învățat francez, care umblă să afle vacul și tainile pământului în cartea necercetată încă a munților noștri. Frumusețile naturii, ca și ale artei, împrietenesc pe oameni ușor. El vine tot din Prahova, pe altă vale însă, pe Bâsca Chiojdului, a văzut cam aceleași locuri pe care le-am văzut și noi, și de aci încolo facem o bună parte din drum împreună.

Meledic

După mai multe zile de călărie și de zdruncen, și nopți de nesomn pe la stâne, să stai răsturnat într-un jilț moale, pe-o limpede seară de vară, în liniștea solemnă a munților, subt un cer învăpăiat de stele, și s-asculți pe un străin deștept care a umblat și a văzut lume multă, să-l asculți vorbindu-ți cu uimire de țara ta, de frumusețile și de bogățiile ei, iată o fericire din acelea care-ți lasă-n viață dungi neșterse de lumină, cărări de-a lungul cărora îți porți cu drag aducerileaminte.

Suntem la Meledic, una din cele mai largi deschizături din Carpații Buzăului. Măgura pe care stăm – un vârf înalt de unde privim toată valea Meledicului și munții depărtați cari-o înconjoară – se cheamă „Gruiul Haiducilor”. Un mândru castel se ridică pe marginea lacului, flori ne-mpresoară, stelele tremură-n lac, lin clincătă pe vale apele Slănicului.

— Doamne, frumoasă țară mai aveți… Pământul d-voastră e într-adevăr o mamă care vă răsfață: el vă dă, aproape de-a gata – și asta nu este totdeauna un bine – vă dă cu mâna largă fructele cele mai gustoase, grânele cele mai căutate în Europa și vinuri despre cari noi, la Paris, vorbim ca de lucruri din povești. În alte părți va să muncești și s-asuzi din greu, să te lupți piept la piept cu pământul ca să smulgi și tu ceva din bogățiile lui, fără să mai vorbim de țările friguroase unde glia e săracă și unde oamenii sunt nevoiți să ceară mărilor hrana pe care nu le-o poate da pământul. Aici am văzut pășuni întinse rămase nepăscute, păduri nemărginite ce par a fi crescut numai pentru podoaba munților și adăpostul fiarelor, gorgane de sare și râuri de păcură ce de sine au izbucnit din adâncuri, nerăbdătoare, viind ele la d-voastră. Eu am rămas pe gânduri ieri, la Lopătari, când am văzut pe deal limbile acelea de flăcări, străvezii, tremurătoare în bătaia

soarelui – îmi închipuiam… Poți oare să nu visezi într-o țară ca a d-tale?… Îmi închipuiam că pe dealul acela al Smoleanului s-ar ridica un oraș care s-ar încălzi și s-ar lumina c-un gaz așa de curat, strecurat cu atâta grijă și împărțit cu atâta dărnicie de bunul d-voastră pământ, și că toți munții aceștia – frumoșii munți ai Buzăului, care au lacuri, și chihlimbar, și aur – și-ar deschide deodată ascunsele lor comori și le-ar revărsa asupra acelui oraș, asupra țării întregi… Ce noapte divină, și cum te îndeamnă la vorbă și la vedenii!… Spune drept dacă patria d-voastră – pe caremi închipui cât trebuie s-o iubiți – nu vă dă adesea visuri de acestea, dintr-o mie și una de nopți. În orice caz, mărturisește că sunteți un popor fericit.

— Ar trebui să fim. Îți spuneam însă ce istorie zbuciumată am avut, o luptă a fost aproape toată viața noastră, și un câmp de jaf și de măcel – pământul țării. Și azi găsesc plugarii noștri săgeți pe unde ară, și pinteni și zăbale ruginite, și oase de cai cu oase de viteji amestecate. Pe când d-voastră munceați în liniște, și ridicați altarele luminii apusene, noi păzeam – străji credincioase și neadormite la porțile Carpaților, noi ne luptam, sărmanii, neștiuți și neajutați de nimeni, și apăram cu sângele nostru sfânta și rodnica d-voastră pace… Gardă care moare – cum ziceți în mândra d-voastră limbă – moare, dar nu se predă. Noi am fost garda aceea! Vedeți dar că nu vă suntem tocmai străini, și că am pus și noi ceva – de departe – la lumina asta mare, spre care de-abia acum, de câțiva ani, putem să ne întoarcem fața și să ne adăpăm, la strălucirea ei, sufletele noastre așa de-nsetate, de veacuri însetate. Poporul nostru e încă sub spaima primejdiilor prin care a trecut. El nu-i strângător, pentru că a strâns de mii de ori, și de mii de ori a fost jăfuit; el nu-i încrezător în dreptatea și rânduiala omenească, pentru că mereu s-a încrezut, și mereu a fost înșelat, și de oameni, și de soartă. El e acum, bietul, ca un copil bătut, un copil bun, blând, înzestrat cu cele mai alese însușiri – comori ascunse dorm încă în sufletul lui, ca și în pământul pe care trăiește – și în ziua când, înseninat și trezit la adevărata viață, va fi chemat să și le arate, nu va fi popor pe lume mai cuminte, mai generos și mai de ispravă ca poporul românesc.

Muntele Penteleu. Mânăstirea Găvanu

Soarele e de trei suliți pe cer, spune moș Gheorghe, la noi sunt zece ore, și când am plecat, nu se zărea vârf de suliță. Departe a rămas în urma noastră valea Meledicului, cu băile ei, cu mândru-i castel și strălucitoarele-i

lacuri, vechea mânăstire și posomorâtele ruine ale Cetății lui Vintilă-vodă de pe malul Slănicului. Numai legendele, minunatele legende ale Meledicului, merg cu noi pe plaiuri. Le poartă moș Gheorghe în tolbă. Și cum le spune…!

— De unde le știi așa, moș Gheorghe, că d-ta nu ești de pe-aici…?

— Ei, apoi au mai venit ele pe la noi… Vorbește rar și așezat. Din când în când își dă puțin capul pe spate, surâde pe sub mustață, ș-atunci toată fața i se luminează.

Un trup mijlociu, vânos, sprinten la mișcări; piciorul strâns bine în opincă, ițari de dimie, o curelușă peste cămașa de cânepă, scurtă-n poale, strâmtă în mânici.

— Un chip uscățiv, fără vârstă, ars de soare, ochii vii, mustața roșcovană, tunsă puțin pe buze, chica retezată, și o căciulă cât toate zilele, pe care o dă moș Gheorghe – la anumite vorbe – când pe ochi, când pe ceafă, când pe-o ureche. E pândar în Jitia și-i zice lumea moș de când era mic, pentru că vorbea „în tâlcuri” și tot cu oamenii mari îi plăcea să stea. Are un frate în București, învățat, însurat, procopsit acolo: de zece ani n-a mai venit în satul lui și nu mai vrea să știe de cei care și-au luat mămăliga de la gură ca să-l dea la carte.

— S-a făcut boier… Săracu?!

— De ce sărac, moș Gheorghe, că zici c-a ajuns bine?

— Hm… Bine să-i dea Dumnezeu. Da’ eu știu o vorbă țărănească de-a noastră, și mi-i dragă, ș-o spun și la copii acasă: „Decât să-nting în unt și să mă uit în pământ, Mai bine să-nting în sare și să mă uit la soare!”

Frumos și-a dat căciula pe ceafă și s-a uitat în sus, iar mie mi s-a părut că văd în el – în scăpărarea acelei clipe – toată mândria neamului românesc.

Tăiem în lung înaltul dezvăliș de pe „Podul Calului”. În jurul nostru, ieșind din văi, codrii de brazi s-agață de stânci. Pe deasupra lor ochii scapără departe, în largul zărilor. Spre miazănoapte s-alungă șirul nesfârșit de măguri, ca valurile unei mări. Falnic și luminos se ridică-n fund blândul rege al atâtor înălțimi, vestitul Penteleu, cu cele mai grase pășuni, cu cele mai încântătoare și mai bogate plaiuri din tot cuprinsul Carpaților noștri. Din podișuri moi, trăgănate, pare că-l vezi cum crește, cum se desface-n sus, puternic și singur, lămurindu-și fruntea boltită pe albastrul cerului, împingându-și spinarea rotundă, gigantică, spre munții Ardealului. Din trunchiul lui pornesc, rășchirate, ca degetele unei mâini, cele cinci ramuri mari, descoperite: Cernatul, Miclăușul, Piciorul Caprii, Vâforâtul și

Zănoaga. Pete de umbră se poartă pe codri și pe luminișuri. Întunecat, în manta-i de brazi, se-nalță-n fața noastră muntele Cireșu.

Cărarea intră-n desiș. Răsună sub picior pământul uscat și vânăt ca cenușa. Tufe mărunte de afine se întind pe lângă arborii doborâți de bătrâneță.

— Mai avem mult, moș Gheorghe, pân' la Găvan?

— Mai e nițel. Așa, ca o fugă de iapă… Până crapă. Urcăm din greu tihăraiele umbrite ale Cireșului, maluri de sigă sparte de puhoaie, brazi de înălțimi uimitoare, fagi stufoși cu ramurile încărcate de jir, pe dâmburi deschise mesteacăni albi, cu frunza măruntă, ușoară – o ploaie de bănuți în aer; jos, în vale, s-aruncă vâjâind undele zbuciumate ale Jgheabului. Un cerb speriat trece-n goană pe dinaintea noastră, cu botul înainte, cu coarnele lăsate pe spate, ca o săgeată spintecă desișul, lung freamătă pădurea în lungul lui. O luăm pe hățașe la stânga și coborâm în Găvan. Descălecăm în curtea verde, tăcută, tristă a mânăstirii.

— Uf, că greu a mai fost, zic eu, șchiopătând puțin de osteneală.

Da' moș Gheorghe, care-a venit pe jos tot drumul, și cu merindele în spinare, clatină din cap, surâde pe sub mustață și mă privește lung.

— Asta-i curat vorba aia: „În loc să geamă boii, scârție caru”.

Mânăstirea este ascunsă într-o poieniță sub tăietura dreaptă, prăpăstioasă a muntelui Găvanu: o bisericuță de lemn în mijlocul curții, pe de lături câteva chilii vechi, unele-n ruină, în fund, un izvor, de la care pleacă în deal o cărăruie ce duce printre stânci la o cocioabă, adevărată vizuină, unde trăiește singur – de optzeci de ani singur în această pustietate – schimnicul Sofronie. Ne-a întrebat „cine mai domnește pe țară și ce mai e pe lume”. Acum un veac a fost cătană subt Ipsilante-vodă pe vremea pasvangiilor. Ne-a spus că, înainte de-a veni aici, a fost călugăr la „Poiana Mărului”. Ne-a vorbit cu dor de „curțile” și biserica de acolo, ș-a dat să plângă, dar ochii lui nu mai aveau lăcrămi – a oftat adânc și cu multă jale-a zis: „Cântă cucu la Poiana Mărului!”

În Râmnicu-Sărat

Din codrii Găvanelor ieșim pe-ntinsoare de plaiuri, spre răsărit, pe sub „Gropile de aur” din muntele Bisoca – Abrudul Buzăului – lăsăm în urmă sate, împrăștiate pe văi, și lacuri cu ostroave plutitoare, și izvoare sărate ce-aștern, pe unde trec, cărări de zăpadă, și, după vro trei ceasuri de umblet tot

pe locuri învălurate și pe sub frânturi de dealuri descoperite, cotim la stânga și dăm în măreața spintecătură a Râmnicului. Valea se deschide ca o carte, pe malurile-i revărsate, de-o uimitoare înălțime, se-nfig gospodării, căsuțe rare, fânețengrădite cu leațuri, fâșioare de livezi prinse pe clinuri înguste, gata parcă să se pornească și să curgă toate de râpă. Aici, la capătul Bisocei, e schitul Poiana Mărului, ascuns în mijlocul pădurii ce-mbracă până jos malul drept al Râmnicului. Ne scoborâm în adâncul prăpăstios al văii și trecem râul prin vad. Soarele asfințește. În fund, pe Bisoca, norii aprinși se farmă, bulgări de jăratic se-mprăștie pe cer – înaltul mal din fața noastră e rumenit ca de bătaia unei flăcări. Urcăm pe cărări piezișe pripoarele descoperite – umbra-nserării neajunge din urmă, și intrăm cu ea în satul Jitia. De aici încep să se ridice grebenii munților ce-ncununează partea dinspre miazănoapte a Râmnicului-Sărat.

A doua zi dimineață o luăm în sus, către strunga de zare ce se deschide printre „Piatra Vânătă” și țuguiul păduros al „Stejicului”. Ne lăsăm pe pârăul Cerbului – aceeași tăietură de maluri, același pământ scrupos, uscat, plesnit în toate părțile.

— Nu ți-e cald, moș Gheorghe, cu căciula aia mare…??

— Nu, că-s deprins. Și-mi mai țin răcoare țidulele de bir, pe care le păstrez în fund, și pacul de tutun… Că ziua mi-i geantă, și noaptea mi-i căpătăi, când dorm în țarnă, pe pământul gol. Iar când sunt singur, și mi-i urât, și-mi urlă capul de nevoi, îmi pun căciula lângă mine și stau cu ea de vorbă, cum ai sta d-ta c-un prieten… Hei, câte sfaturi bune n-am avut eu de la căciula asta!

Abatem la stânga și urcăm pe podișuri verzi, înecate de soare. Căsuțe albe, rari, încep să se ivească pe trâmba de fâneață ușor înclinată pe spatele rotund al muntelui. De sus, bisericuța de lemn privește în vale peste micile gospodării împrăștiate pe-ntinsul tăpșan. E satul Niculele, așternut în lumină, în zariște largă și-n miros de flori. Ieșim din sat și trecem pe lângă două stânci mari ce răsar, ca din senin, în mijlocul pajiștii. Sunt „Pietrele Fetei”. Moș Gheorghe nearată, spre stânga, vârful înalt și colțuros al muntelui…

— Iaca acolo ședeau și se jucau, odată, doi copii de uriaș – o fată și un băiat – și cătând încoace, pe plaiul Niculelor, au făcut rămășag între ei: care-o zvârli mai departe, ș-au luat fiecare câte-o stâncă din țancul muntelui, cum am lua noi o pietricică, ș-a aruncat întâi băiatul, și piatra lui… Uiteo lângă râpă, iar când a zvârlit fata, a zbârnâit stânca-n văzduh, ca

scăpată din prăpastie, și tocmai aici a căzut; ș-atunci băiatul, de necaz c-a rămas de rușine, s-a repezit de sus și numai o dată a izbit cu baltagu-n piatră ș-a despicat-o-n două, cum o vedeți, iar fata s-a pus pe un râs de-au clocotit văile și codrii până-n coclaurile Vrancii. Astea erau pe vremea „Jidovilor”, cari pășeau pe munți ca pe mușuroaie și uscau râurile dintr-o sorbitură… Ce lume-o fi fost pe-atunci, că cică tot așa un copil de uriaș, purtându-se pe meleagurile astea, a găsit într-o vale un sat de-ale noastre și l-a strâns cu case cu tot în poala cămășuții ș-a dat fuga la mă-sa, bucuros: „Uite, mamă, ce-am găsit eu”. Și mă-sa, plecându-se pe micile gângănii ce furnicau în poala țâncului, s-a uitat cu luareaminte și i-a spus: „Du-i la loc, dragul mamii, că ăștia-s oameni, și ei or să stăpânească pământul”.

Străbatem codrul de brazi așternut pe poalele muntelui Piatra și ieșim iarăși în luminiș. Ne ridicăm pe trepte largi de pajiște, valea se deschide din ce în ce mai mândră-n urma noastră, trecem un tăpșan, apoi altul, și iată-ne sus, pe vârful Muntiorului.

Aici suntem în pragul Moldovii. Din coapsa acestui munte zbucnesc, bolborosind, și se împing spre răsărit undele Milcovului, care pentru multă și amară vreme au curmat în două pământul țării și istoria neamului nostru. O dungă neagră așterne Milcovul peste trecutul patriei noastre. Numele lui recheamă atâtea amintiri dureroase: războaie crâncene între ștefan cel Mare și Radu cel Frumos, între Tomșa și Petru șchiopul, între Mihai Viteazul și Simion Movilă… Aproape patru veacuri de luptă vrăjmașă între frați! Și nu e apă pe albia acestui râu cât sânge și câte lăcrimi s-au vărsat pe malurile lui.

O iarbă subțire, culcată de vânturi, s-așterne ca un covor pe largul, înaltul creștet al Muntiorului. Privirile noastre, însetate de spațiu, zboară peste munții a trei ținuturi. Sute de piscuri răsar de pretutindeni, se desfac unele din altele, zimțuind zarea până în albastrul depărtărilor. Numai spre răsărit, în strunga ce se deschide pe lângă Zboina Frumoasă, s-astâmpără clocotul pământului, și măgurile se pleacă, dând goană vederii pe valea netedă, fumurie a Siretului.

În Vrancea

Ne lăsăm spre miazănoapte, pe plaiurile umbrite ale munților, în „Țara Vrancii”. Departe-naintea noastră se văd printre munți șerpuirile apelor, și-n lungul văilor albe, cu sclipiri de argint, se lămuresc satele ca-ntr-o

panoramă, presărate pe sub frânturi de codru. Soarele scapătă către asfințit, fuioare de nori izvorăsc din adâncuri, un vultur plutește, cu aripele-ntinse, în creștetul zării – pe coaste răsună tălăngi, și glasuri de ape, și doine din fluier. În tot cuprinsul e un farmec care ne spune c-am pășit pe pragul unei alte lumi. Descălecăm și tăiem pripoarele de-a dreptul; străbatem pădurea de brazi ce acopere poalele muntelui și, pe la aprinsul stelelor, ieșim în larg, pe valea Zăbalii, la satul Nereju.

Într-adevăr, Vrancea e o altă lume. De aici s-abat Carpații, împingându-și culmile spre miazănoapte. Din îndoitura lor se rup lungi șiruri de munți: Giurgiul, Alunișul, Lapoșul, Culmea Neagră, Soveja, Zăbrăuții, Lepșa, puternice brațe ce se desfac și prind în arcurile lor mândrul plai al Vrancii, îngrădindu-i codrii, satele și izvoarele ca-ntr-o cetate uriașă. O armată-n Vrancea s-ar bate c-o lume.

„Era o babă vădană, ș-avea șapte feciori…” Așa-și încep vrâncenii frumoasa lor legendă. „și cum sta bătrâna pe prispă și torcea, către un amurg de seară, iată că tresare de-un tropot venit de pe deal, un călăreț se oprește-n fața ei, trudit, cu calul în spume.

— Sunt ștefan, turcii ne-au călcat țara, viu din război, oastea mi-i spartă… Și-s singur.

— Dumnezeu te-a îndreptat, stăpâne, la ușa mea. Am șapte feciori, frumoși și voinici, și mi-s dragi ca lumina ochilor… ai tăi sunt, doamne.

În zori sunau din corn, pe munții Moldovii, cei șapte voinici. Curgeau plăieșii roiuri de pe sub poalele codrilor. Oaste nouă ieși ca din pământ. Ș-a pornit domnul cu ea, într-un ceas bun, și s-a lăsat pe neașteptate asupra turcilor, cari se credeau stăpâni pe țară. Atunci a văzut ștefan ce pot flăcăii Vrâncioaiei! Cădeau turbanele sub brațele lor ca spicele sub secere. De dimineață până-n noapte a ținut lupta, ș-atâta măcel a fost, ș-atâția păgâni au pierit, cât s-au cruntat apele de sângele lor. Iar când s-a întors marele voievod, biruitor, în cuibul lui de vultur, la Cetatea Neamțului, a chemat cu drag pe cei șapte voinici și le-a zis:

— Voi sunteți șapte frați, în Vrancea sunt șapte munți, ai voștri să fie de veci, și neam de neamul vostru să-i stăpânească-n pace…!

Și multă vreme răzeșii Vrancii bir n-au plătit, podvadă n-au făcut, singuri și-au fost stăpâni.”

Iar sus domnii fanarioți spuneau cu fală: „Niciodată droșca unui Grec n-a ridicat colbul de pe drumurile noastre!”

Închiși în munți, departe de zbuciumul orașelor, sănătoși, deștepți și harnici, vrâncenii sunt, cu adevărat, mândri mândri de noblețea lor militărească, de graiul și de portul lor românesc, de doinele și de legendele lor, de sculele, scoarțele și alesăturile ce fac podoaba casei și pe cari nu ți le-ar vinde pentru nimic în lume, mândri până și de numele plaiului lor, voinicesc și sonor ca un strigăt de trâmbiță. Și ce frumos s-au luptat vrâncenii în războiul de la ’77! Cu pieptul deschis se duceau la moarte. Ei țineau să arate lumii că în dorobanții Domnitorului Carol sunt sufletele vechilor plăieși ai lui ștefan cel Mare.

De dimineață ne scoală morile și fierăstraiele Nerejului. Încălecăm, s-o luăm în jos, pe Zăbala. Valea e-n ceață, munții fumegă. Înaintăm în pasul calului pe cotiturile apei, trecem prin satele Spulberul, Paltinul, împrăștiate de o parte și de alta pe poalele munților, și pe-aproape de nămiezi coborâm în Năruja, cea mai cuprinsă așezare de pe valea asta, așternută sub măguri de sare, la răscrucea apelor, unde s-aruncă pârăul Năruja în matca Zăbalii. E soare și liniște. Vitele rumegă pe prund. Gospodarii robotesc pe lângă casă, în așteptarea mămăligii. Numai drâstele și pivele toacă pe pârău.

Rupte și prăpăstioase se-nalță-n zări spinările munților. Pe unelocuri se văd ca niște răni urmele vechilor codri. Valea se pleacă. Apele spumegă, din ce în ce mai zorite, sfărâmânduse de stânci în bulgări de cristal. Sosim la gura Zăbalii, în satul Prisaca. De-aici o luăm la stânga, pe spintecătura noduroasă a Putnei. Alte priveliști încep, și toate parcă-s mai mărețe. Acum urcăm în susul apei. Din când în când munții se dau la o parte, ca să facă loc satelor. Ogoare și livezi s-aștern pe podișuri întinse. Se-mbracă ponoarele-n păduri. Trecem prin Bârsești, prin Tulnici – sate vesele, primitoare, în larg răspândite pe prispe de verdeață – și ne oprim în prăbușitura stâncilor de la „Săritoarea Putnei”. Aici munții s-apropie, se strâng, să zugrume râul în zidurile lor de piatră; și Putna se zbate, se smulge biruitoare din încleștarea lor; pe lespezi mari, culcate, coboară praguri-praguri, se toarnă toată-n copci adânci, și fierbe de mânie, și iar dau munții s-o prindă, și iar îi răpune; lung freamătă codrii de strigătele ei.

— Din când în când se lasă-n culcușuri largi, odihnitoare, și pare c-ațipește-o clipă pe căpătâiul stâncilor învinse.

Urcăm prin strâmtoare, cărarea-i teșoasă, caii trudiți, și valea se-neacă de umbră. Dormim noaptea la un conac de hierăstraie, pe Lepșa. A doua zi ne lăsăm, prin rariști de codru, pe albia șușiții, și pe la amiază sosim în Soveja, în dulcea Soveja, așternută pe o luminoasă deschidere de plai, în

mijlocul munților, între păduri de brad, la porțile Vrancii. Albe, curate, se saltă căsuțele dintre livezi, și toate-ți surâd și te cheamă cu drag. Un tăpșan acoperit cu molifți desparte cele două cătune: Rucărenii și Dragoslovenii. Pe-ncheieturile măgurilor, de pretutindeni, izvoare limpezi vin să s-arunce în matca șușiții. Pe sus, cărări ispititoare strătaie poienile și s-adâncesc în desișuri. În fund munții își rotunjesc gheburile tărcate de soare. Sub strașina Zboinii, deasupra pârâului Dragomira, dorm rămășițele vechii mânăstiri Soveja, unde Matei Basarab, domnul Munteniei, a zidit acum două veacuri și jumătate o biserică mare, „afară de hotarele țării lui, în locul moldovenesc al Vrancii”, pe când domnul Moldovii, Vasile Lupu, înălța în Târgoviștea biserica Stelea, voind astfel cei doi voievozi să sfințească pacea încheiată-ntre ei după atâta hainie și vărsare de sânge.

Înserează. Valea răsună de mugete. În aer e un miros răcoritor de brad și de fâneață. Și parcă n-ai mai intra-n casă, și parcă n-ai mai pleca de-aici…

În Munții Bacăului

De pe larga tăietură a șușiții, o luăm pe la Câmpuri în sus, pe pârăul Negru, urcăm spre miazănoapte, pe sub coastele Tihăraielor, prin păduri brăcuite, prin meleaguri pustii, scrijelate de rovine, și ieșim, după două ceasuri de suiș, pe culmea Tempei, de unde ne lăsăm, țiind matca Haloșului, la mânăstirea Cașin. De-aici începe lanțul frumoaselor sate de mocani, înșirate pe spintecătura Cașinului, până-n Trotuș. Vechea mânăstire s-a dărăpănat. Acum două sute cincizeci de ani se ridicau pe măgura asta, încunjurată de codri, curțile domnului Gheorghe ștefan, întărite cu ziduri, ca o cetate au bătut vijeliile vremii și le-au amestecat cu pământul. Din toată strălucirea de odinioară n-a mai rămas decât stema Moldovii săpată-n chenarul de marmură de la gârliciul tainiții, prin care-au ieșit într-o noapte domnul și curtenii de-au scăpat teferi sub pavăza codrului, pe când turcii, în gloată mare, trosnind din sinețe, spărgeau porțile cetății.

Ne scoborâm pe valea Cașinului în satul Onești, veche așezare de răzeși, pe-un șes așternut între dealuri, la răspântia celor mai sălbatice ape ce se prăbușesc din munții Bacăului. Aici soarbe Trotușul, din dreapta, undele Oituzului și ale Cașinului, din stânga, șioiul zbuciumat al Tazlăului și, târându-le peste bolovani, le scoate la luncă, unde le primește, în patu-i larg și nisipos. Siretul – Dunărea Moldovii. Pe-aici trece linia ferată care, urcând în sus pe strâmtoarea Trotușului, despică munții și răzbate-n Ardeal prin

strunga de la Palanca. Din vatra Oneștilor facem un ceas, cu trăsura, până-n Târgu-Ocna – un orășel drăguț, cuibărit pe apa Trotușului, între măguri acoperite cu vii și cu livezi. Lăsăm în dreapta gorganul vânăt, cu vestitele-i ocne, cari din timpurile cele mai îndepărtate și-au deschis țării nesfârșitele lor bogății de sare, ș-o luăm către apus, pe drumul uscat și colburos al Slănicului. Soarele se apropie de codri. În urma noastră, cu fața spre lunca Trotușului, rămâne, singuratică, înfiptă-ntr-un mal, casa bătrânească a nemuritorului Negri. Ne uităm cu respect la zidurile acelea albe ce de-abia se văd dintre copaci – acolo a trăit, acolo a visat, acolo a muncit pentru binele și fericirea noastră blândul preot al Unirei, omul pentru care iubirea de țară și de neam a fost o adevărată religie. Treptat, zarea se închide. Drumul îngust șerpuiește pe sub stânci, pe marginea Slănicului, ale cărui unde repezi vâjâie clăbucite de pietre. Sosim, după un ceas, la vechiul „Cerdac” – două căsuțe, între care s-așterne, peste volbura apei, un umbrar de scânduri, mâzgălit de iscălituri. De-aicincolo se mai lărgește puțin: începe satul; mergem încă vrun ceas printre casele rare, înșirate de-a lungul pârâului, cotim la stânga, pe după o perdea de fagi, urcăm un dâmb, și deodată înaintea noastră se descopăr, luminoase-n rama lor de codru, Băile Slănic – Sinaia Moldovii.

Aici valea se-nchide din toate părțile: o horă de munți o prind la mijloc, și apele colcotă grămădite ca-ntr-o pâlnie. Pe fundul văii, de-o parte și de alta a Slănicului, se înalță oteluri mari, vile atrăgătoare răsar dintre copaci, drumuri albe, netede se-ndoaie molatic peste tăpșanele verzi, cărări pietruite se cațără pe brâiele măgurilor, pe sub bolți de ramuri; chioșcuri neașteptate-ți ies în cale; de sus te strigă vârfurile munților Cerbul, Puful, să-ți arate poienele lor înflorite, și largile lor priveliști, peste clocotișul codrilor, înspre Poiana Sărată de la trecătoarea Oituzului și-nspre Poarta Vânturilor de la Nemira-Mare. Zbucnesc din stânci izvoarele binefăcătoare, descoperite acum o sută de ani de serdarul Mihalachi Spiridon, care vâna cerbi și urși pe unde ne primblăm noi azi în cântecul muzicei. Înaintăm, pe lângă băi, pe șoseaua ce șerpuiește spre graniță. Tot mai tare s-aude-naintea noastră vuietul apei. Suntem la cascadă. O punte s-așterne peste Slănic?

— De pe ea ne uităm, pe după o perdea de brazi, la valul sclipitor ce se aruncă de pe pragul unei stânci și cade plescăind pe-o lespede lată de piatră. Soarele aprinde curcubeie în norul de pulbere ce se ridică, împrăștiind în aer o răcoare dulce.

— Pădurea răsună ca de-o fanfară.

Din Slănic pornim de dimineață pe cărăruia de codru ce suie-n pripoarele munților spre miazănoapte, trecem pe la obârșia izvoarelor sărate, peste vârtoapele sălbatice ale Nemirei și ne lăsăm, după cinci ore de umblet prin pustietăți, în cătunul Poiana de pe pârăul Uzului. De-aici ținem spre răsărit șleaul apei și ieșim, pe la Dărmănești, în mândra și bogata vale a Trotușului – Prahova Bacăului. Gonit din steiurile Solului, din Transilvania, Trotușul sparge pe la Palanca meterezele Tarcăului și, dând stâncile la o parte, deschide văi largi și roditoare pe poalele munților și le împodobește cu sate, cu fabrici, cu minunate castele și parcuri, așterne drumde-fier, desfundă izvoare de păcură, mine de cărbuni și cariere de piatră, mișcă sute de herăstraie, cară plutele devale și, strângând pâraiele codrilor, se lasă voios la luncă, unde, tolănit pe nisip, ascultă fluierele doinașilor și-și joacă solzii de argint în razele soarelui.

Ne urcăm la Comănești, sat mare, frumos așezat între munți, pe tăpșane deschise, ușor înclinat spre apa Trotușului. Vuiește valea de zgomotul morilor ș-al herăstraielor. În toate părțile e mișcare, zarvă – freamătul muncii. Sute de brațe harnice desfundă comorile pământului. Din când în când auzi, ca niște vaiete prelungi, strigătele acelea de glasuri unite cu care obicinuiesc muncitorii a se îndemna la ridicarea greutăților mari; tăcut privește de pe podișul din stânga mărețul castel, care-și întinde-n fund, spre codri, parcu-i întunecos, cu drumuri tăinuite, cu bărci pe lacuri, cu punți peste cascade și cu boschete de portocali.

Pe-nserate sosim la Moinești, cea mai bogată schelă de petrol din Moldova. A doua zi luăm în sus calea Tăzlăului Sărat și, după trei ceasuri de urcuș printre stânci, cârmim la stânga, pe sub Runcu Stânelor, străbatem codrii de brazi ce se lasă ca niște plete pe umerii Goșmanului și intrăm în sălbatica, prăpăstioasa spintecătură a Tarcăului.

În Munții Neamțului

Ne lăsăm în jos pe la schitul Tarcău, pitit într-o poieniță la gura Bolohănișului; păduri nestrăbătute atârnă pe laturile stâncoase ale văii. Un nor se oprește deasupra noastră; din creștetul cerului soarele-l săgetează și-l sparge; și alți nori se ridică, tot mai posomorâți, de prin văgăunile munților; în aer se face răcoare, frunzele încep să tremure, un pod dentuneric s-așterne în văzduh, și câteva minute nu se aude decât foșnetul pădurii; deodată, ca un șarpe de foc se zvârcolește în nori, ș-un tunet groaznic

zguduie cuprinsul; ne uităm îngrijați în urmă, ploaia vine perdea spre noi, și toată valea se umple de ropot. Într-o clipă potopul ne-ajunge, fulger după fulger spintecă tăria, și tunetele se-ntețesc. Ne-adăpostim subt un fag – în credința poporului nostru fagul e un copac sfânt, apărat de trăsnet. Urlă Tarcăul în vale, umflat de puhoaie; din ce în ce mai tare s-aud grohotind bolovanii târâți în valurile-i posomorâte, și ploaia cade, cade vijelioasă, neostoită, răpăitoare ca o grindină, de crezi că se dărapănă munții. Peste vrun ceas se răzbună, bolta se limpezește, pădurilencropite de soare încep să aburească. Ne lăsăm la conacul hierăstrăielor, de unde se-ntinde, pe malul drept al Tarcăului, o linie ferată pentru căratul lemnelor în vale. Jos, pârăul s-azvârle învolburat pe scările de lespezi. De-o parte și de alta se-nalță pripoare îmbrăcate-n codru; încet picură ploaia de pe ramuri, rari licăriri de soare tremură-n frunzișul umed, șopârlele gonite din culcușurile lor de năvala apei tânjesc pe lângă drum. O strungă luminoasă se deschide-n fața noastră?

— Ieșim în valea Bistriții.

A doua zi plecăm cu trăsura de la Gura-Tarcăului în sus, pe frumoasa șosea ce se așterne ca o prispă lată de-a lungul Bistriții, pe sub poalele codrilor. Multe râuri s-aruncă din strâmtorile Carpaților în roditoarele noastre câmpii, niciunul însă nu deschide în băteliștea munților o vale mai luminosă și mai fermecătoare ca Bistrița Moldovii. Ea întrunește-n întinsa-i domnie sălbătăcia Jiului, măreția Oltului și bogățiile Prahovei. Călătorii străini cari-au străbătut-o pe plute, din Dorna până-n Piatra, o pun, cu drept cuvânt, printre cele mai frumoase ape din lume. În vechime curgea pe prund de aur și purta numele de „Aurar”. Drum larg despică printre măguri valurile-i repezi, și falnic îi e mersul. Se-nalță codrii s-o privească, sprințare-i sar pâraiele-n cale, plutașii îi cântă doine, satele huzuresc pe mândrele-i maluri: pădurile au căprioare, izvoarele păstrăvi, și Bistrița – lostriți. Trecem Bicazul, Buhalnița, Hangul, și de la Răpciuni, lăsăm șoseaua s-apucăm la stânga, pe pârăul Schitului, pe lângă jgheabul de scânduri, prin care-o lungă șuviță de apă cară ghile și dulapi din herăstraiele munților în schela Bistriții. Urcăm un tăpșan întunecat de brazi și ieșim în luminiș, în larga fâneață de pe poalele Ceahlăului, la schitul Durău. Toaca răsună limpede în pacea cuprinsului. Soarele scapătă spre asfințit. Pete de aur se aprind pe coamele codrilor. Șuietele izvoarelor s-aud bolborosind, ca niște glasuri pe sub pământ. Măreț, fantastic se ridică-n fața noastră, ca un dom uriaș, Pionul?

— Bătrânul rege al Carpaților Moldovii.

Pornim, șir lung de călăreți, pe cărarea ce taie la deal poiana schitului. Turlele Ceahlăului stau îmbrobodite-n ceață. Și-i liniște, o liniște sfântă, care face să te crezi pe alt tărâm. Miresme dulci plutesc în aerul răcoros al dimineții. De pe zarea colnicului o luăm la stânga și intrăm în pădure. Cale de-un ceas, până la „Fântâna Măcărescului”, urcușul e trăgănat, și strunga ce spintecă desișul pare-o alee. Din deal de fântână se dezvălește din codru un tăpșan verde, de pe care privirile scapă în zariște largă – vezi în depărtare șerpuirile Bistriții, și satele împrăștiete pe poalele măgurilor; la apus, „Pietrele Roșii” par ruinile unui castel, la miazănoapte, munții Călimanului își rotunjesc spinările goale, fumurii, pe bolta albastră a cerului. Deasupra noastră, Ceahlăul iese din neguri, soarele pune hlămizi de argint pe umerii stâncilor. Cărarea urcă-n cotituri prin beznă de codru, brazi lungi, doborâți de bătrânețe, zac pe pat de cetină, acoperiți de mușchi; unii, în picioare, putreziți, întind brațe negre, schiloade, cerșind parcă ajutor de la tovarășii care îi încunjoară voinici, zvelți, plini de viață. De pe Curmătura Arșiții se deschide iarăși priveliște largă spre munți. Jos, sub brădișul atârnat de țancuri, se vede schitul Durăului, cuibărit ca în fundul unei prăpăstii. Înaintăm pe podișul descoperit, lăsând în stânga turma de stane albe – „Caprele”, c-o mogâldeață mai răsărită-n mijlocul lor – „Ciobanul”, și din dreapta, „Scaunele” – o stâncă-naltă, singuratică, tăiată-n muchi regulate. Din nou ne adâncim în pădure, caii mărunți și inimoși se grapșină pe scări de bolovani, ne plecăm pe sub scobitura „Malului pestriț”, un părete zidit din pietre rotunde, albe, vinete, roșietice; înaintea noastră lumina începe să se cearnă prin rariștea de brazi, mai urcăm un pripor, și iată-ne sus, pe zarea Ceahlăului. Din jnepenii culcați de vânturi se înalță de pretutindeni stânci uriașe, ale căror forme ciudate au toate nume și înțelesuri potrivite în închipuirea poporului: Dochia, Tabăra Vulturilor, Turnu Sihastrului, Căciula Dorobanțului, Masa Ciobanului, de unde ai cea mai frumoasă vedere pe Valea Bistriții, Gardul Stânelor, ridicat pe pragul unei prăpăstii înfiorătoare, și-n mijlocul acestei salbe de stânci senalță Panaghia, un sul măreț de piatră, scrijelat de ploi, înfipt ca un corn în creștetul pleșuv al Ceahlăului. Soarele e la nămiezi. În depărtări, o pulbere albastră plutește peste talazuri de codri. Spre răsărit, în limpezișul cerului, se vede luna ca o secere de argint. Trecem, printre jnepeni, lunga tarniță ce-ndoaie culmea de la Toacă până-n măgura Lespezilor și ne lăsăm la Fântâna Rece. Aici ne odihnim pe mușuroaiele de iarbă din preajma șipotului, a

cărui apă te taie la dinți, atâta-i de rece. În fața noastră se deschide în coasta muntelui o adâncă spintecătură, care se aseamănă foarte mult cu Valea Cerbului din Bucegi. De-aici încolo nu mai e cărare; lumea, de obicei, se întoarce la Durău tot pe unde a venit. Pe noi însă ne momește farmecul necunoscutului și, deși niciunul din țăranii cu care am venit nu se-nduplecă să ne întovărășească, trimitem caii îndărăt și încercăm, într-un noroc, o nouă scoborâre de pe Ceahlău. E ora două după prânz. Cerul e senin, și în tot cuprinsul e o lumină și o tăcere ca-n vis. Mergem înainte pe podina descoperită ce ține zarea din movila de lespezi, pe la spatele cișmelei, și ne lăsăm pe vale în codrul brăcuit de sub Piciorul șchiopului. Printre copaci trântiți, printre hârtoape și bolovani, scoborâm mereu, ca-n adâncul unei prăpăstii. Pe ferestruiele ce se deschid în coperișul de ramuri ne uităm în sus la stanele albe de pe vârful Ceahlăului: ele-s călăuza noastră. Peste două ceasuri începem s-auzim, tot mai deslușit, tot mai aproape, freamătul sălbatecelor ape. Treptat, valea se-ngustează. Din stânga se repede pe crăpătura unui zid de piatră un izvoraș, lungă șuviță de argint, ce cade făcându-se pulbere la picioarele noastre. Dar de unde vine-atâta vuiet?… Ne-ntoarcem privirile la dreapta și rămânem uimiți. O pânză lată de apă, albă ca laptele, desfășurându-se ca de pe un sul, s-aruncă de la o înălțime amețitoare într-o copcă de piatră, care o prinde la vreo zece metri mai sus de albie, ș-apoi o toarnă-n jos, răsfirând-o ca o coadă de păun, peste pieptul rotund al unei stânci. De la Duruitoarea ne lăsăm pe matca pârăului, și după două ceasuri ieșim, printr-o rariște de mesteacăni, în cărarea bătută ce taie poienile Slatinei. Pe-nnoptate sosim la Durău, unde lumea-ncepuse a se neliniști de întârzierea noastră.

A doua zi ne scoborâm în Răpciuni și ținem în sus drumul de șleau ce se așterne pe malul drept al Bistriții până la gura Bistricioarei; de-aici ispititoarea șosea cârmește pe brâul unei măguri și străbate, pe la vama Prisăcani, dincolo, în valea Mureșului, iar noi apucăm drumeacul spart de puhoaie ce duce în Vatra Călugărenilor, trecem podul de la Gura-Largului, și spunem Bistriții: „La revedere…” Acum, înaintea noastră se deschide o vale pietroasă, pustie – de o parte și de alta dealuri descoperite, uscate, din coastele cărora ies pe unelocuri lespezi foioase, teancuri de plăci negre și bulgări de cărbune; un pârăuaș curge risipit, tăcut, printre bolovanii arși de soare. Pe la nămiezi ajungem la înfundătura văii, în codrul de brazi și de fagi ce-mbracă de sus până jos muntele Pătru-Vodă, pe care-a stat de s-a odihnit, într-o zi de cumplită-nvăluire-a sorții, semețul Rareș, biruitorul de

la Feldioara. În șerpuiri largi, pe sub bolți de ramuri, șoseaua senalță trăgănat pe brâiele munților. Din zare ne uităm în urmă și vedem, ca-ntr-o panoramă, toată măreața zidire a Ceahlăului, lămurindu-și coroana-i de stânci pe albastrul cerului. Coborâm în Plotun: câteva căsuțe presărate pe-ncheietura măgurilor de-a lungul pârăului ce se azvârle din Pătru-Vodă, desfundându-și calea printre rupturi de lespezi; ici-colo, câteun petecuț de fâneață așternut, ca un lăvicer, pe sub poalele brădetului; drumul se lasă-n hopuri pe malul înalt al Plotunului. Pe la toacă sosim în Pipirig. E duminică. Tot satu-i strâns la horă, în bătătura cârcimei de pe prund. Tineretul joacă de răpăie pământul. Bătrânii cinstesc pe prispă. Nevestele stau mai la o parte, tăinind de-ale lor. Încet, soarele scapătă în dosul Cotnărelului. În fund, pe Luciori, și în fața satului, pe rotunzișul pleșuv al Bompei, treptat se micșorează, până se șterg, cele din urmă pale de lumină. Hora se sparge. În pâlcuri, mulțimea se-mparte pe cărări; tot mai deasă-i umbra pe vale, tot mai rari și mai depărtate răsună în dulcea liniște a-nserării chiotele flăcăilor. Vin vacile la muls, cu mugete lungi își strigă vițeii. Încep să s-aprindă luminile pe la case, și stelele pe cer.

Drumul se-ndoaie pe la capătul muntelui Bompa, pe pârăul Pipirigului, hrănit de undele Dolilor ș-ale Plotunului, străbate printre stâncile de la Dumesnic într-o luncă deschisă, din ce în ce mai largă; fânețe bogate și ogoare de porumb s-aștern între cele două dealuri acoperite de păduri de fag. Mergem ca vrun ceas pe valea aceasta fermecătoare și, lăsând drumul neted, apucăm la dreapta pe matca pietroasă a unui pârăuaș, ș-ajungem într-o înfundătură de codru, la mânăstirea Secu, zidită acum patru sute de ani de vornicul Nestor Ureche. Un călugăr bătrân ne poartă prin sălile mari, tăcute ale arhondaricului, prin tainițile întunecoase și turnurile de apărare cu ferestrui înguste, ne-arată vechile odoare bisericești, frumosul „aer” cusut de Mitrofana, soția lui Nestor Ureche, candele, potiruri și cruci de argint împodobite cu pietre scumpe, ne spune prin câte valuri cumplite a trecut locașul acesta pe vremuri, de câte ori a fost bântuit de turci, de tătari, de leși, care dărâmau zidurile și răscoleau și cenușa din vatră, căutând bogății ascunse, dezbrăcând icoanele, răpind tot ce era de preț, arzând ce nu puteau lua… În una din chiliile acestei mânăstiri a murit, acum vro zece ani, cel din urmă călău, Gavril Buzatu, care, pentru ispășirea păcatelor lui, a venit pe jos de la Iași și s-a făcut călugăr.

De la Secu ne-ntoarcem pe aceeași rovină în drumul pe care-l lăsasem, suim un tăpșan și intrăm într-o frumoasă pădure de stejari: o ploaie de

lumină argintie se cerne printre frunze, falnici și drepți se înalță trunchii seculari, despletindu-și în sus podoaba lor de ramuri, bolți largi, tăcute, stropite de soare, fac să te crezi înlăuntrul unui templu măreț. Abatem la stânga. Din marginea dumbrăvii se deschide ca o poartă, și în fund, printre crăngi, se văd strălucitoare turlele bisericilor de la Mânăstirea Neamțului. Scoborâm pe lângă cișmea în valea-mpestrițată de flori, culcată-ntre păduri de brad; o bună fugă de cal, și iată-ne sub lungile cerdacuri ale celei mai bogate așezări de monahi din tot cuprinsul țării. Mânăstirea asta ține minte de demult: ea era veche când a venit ștefan cel Mare de-a zidit Biserica Înălțării Domnului, după ce-a învins pe craiul Albert ș-a pus pe poloni să are și să semene ghindă în țelina îngrășată cu sângele lor. Și domni după domni au înzestrat-o. De avuțiile-i de odinioară vorbesc bătrânii ca de lucruri de pe alte lumi: se-ntindeau moșiile și codrii mânăstirii din zările Grințieșului până în cele mai depărtate ținuturi ale Basarabiei, cirezile și hergheliile umblau slobode pe imașuri, ca în vremile de sălbătăcie, și galbenii se măsurau cu banița la răzătoare… Curgeau din când în când puhoaiele păgâne, îi spărgeau zidurile, o prădau ș-o pustiiau, și, cum se potolea urgia, se ridicau toate la loc: biserici, școli, spitale, fabrici, tipografie, biblioteci – un centru de lumină, de muncă și de bogăție, iată ce-a fost în Moldova Mânăstirea Neamțului aproape cinci sute de ani. Azi e liniște peste tot. Dorm largile-i încăperi, îngrădite-n ziduri de cetate, dorm căsuțele albe presărate pe tăpșanul deschis între păduri de brad, cum doarme dus și lacul de pe luncă, acoperit de mătreață verde.

Dăm iar în șoseaua ce trece prin dumbrava de stejari și, de la Coverga, ne lăsăm la dreapta pe valea Nemțișorului în satul Vânători și ne oprim pe prundul Ozanei, sub malul râpos, înalt, pe fruntea căruia stă, ca o coroană, fantastica ruină a Cetății Neamțului. Urcăm pe jos, prin strâmtoarea uscată, spartă de puhoaie, cărarea ce taie păretele din stânga, și-ntrun sfert de oră suntem deasupra, la „porțile cetății”. Se văd încă urmele șanțului de apărare ce ocolea zidurile pe dinafară. Între cei patru stâlpi de la intrare se-ntindea ziua, peste șanț, un pod „de piele de bivol”, noaptea se strângea, și rămânea castelul încins c-un brâu de apă. Deasupra porții și pe la colțuri se ridicau turnuri înalte, cu ferestrui înguste, pe care cătau în vale ochii și sinețele străjerilor. Trufașa clădire-și rânduia-ncăperile în patru aripi mari, lăsând între ele o curte, în mijlocul curții o bisericuță, din altarul căreia pornea pe sub pământ tainița scăpării, o hrubă boltită, ce răspundea departe, afară din cetate. Puternic înfipt în creștetul unui grind stâncos, având în spate

întunecime de codru, în față prăpastie sub metereze-nalte, și vedere largă pe toată valea, cuibul acesta de vulturi, cum îl numesc legendele, a înfruntat adesea c-o mână de voinici oștiri năvălitoare, și-n șase veacuri de nepătată mândrie, o singură dată și-a deschis porțile fără de luptă, ș-atuncea nu unui cuceritor străin, ci falnicului domn al tuturor românilor – Mihai Viteazu. Pustii și sparte de vremi, se mai înalță câteva ziduri peste mormanul de ruini prăbușite-n curtea cetății, pe ai cărei păreți au strălucit odinioară armurile grele ale cavalerilor din Malta.

Închid ochii și revăd cetatea-ntreagă. O pagină sfântă mi se lămurește, ca și cum toate câte-au fost s-ar smulge pentr-o clipă din umbrele trecutului ș-ar îmbrăca din nou viața de atunci. E noapte, și-i liniște. Deodată, pe vale s-aude un tropot de cal. În turn străjerul sună din corn. Bate cineva la poartă. De sus se deschide-o fereastră și întreabă doamnangrijată: „Cine-i?” „Sunt eu, răspunde-un glas ostenit, sunt eu, ștefan, singur, rănit, învins…” Tresare sărmana doamnă; i se frânge inima de durere și de milă, că-i fiul ei cel care-i vorbește; ci cugetă că-i româncă și fiul ei e cel mai slăvit voievod al țării, și, năbușindu-și plânsul ce stă s-o podidească, îl roagă frumos să plece-ndărăt, să buciume-n munți, să-și strângă plăieșii și s-arate dușmanului cum știu să moară, când nu pot birui, stăpânii și apărătorii pământului acestuia. Ce popor are în istoria lui o pildă mai mare și mai înălțătoare de jertfă și de iubire de patrie?… Îmbărbătat, se-ntoarce ștefan să-și reînchege oastea-i sfărâmată. Nici ostenit nu se mai simte, nici rana nu-l mai doare. Din nou se strâng arcașii în jurul viteazului, și, pe când turcii își socotesc pleanul, ca un stol de vulturi se lasă asupra lor, un vaiet de moarte înfioară valea, și cerul se întunecă tot de atâta grozăvie.

E a șaptea noapte de când domnițile se roagă-n genunchi, le picură lăcrimile pe covor, și chipurile lor par umbre sub slaba licărire-a candelei. Se roagă neadormite, mama pentru fecior, soția pentru soţ, și amândouă pentru țară. Și iată că de pe luncă un freamăt se ridică în tăcerea nopții. Tot mai aproape, tot mai lămurit s-aud sunete de corn și cântece de biruință, și tunete de glasuri s-aud strigând: „Trăiască ștefan!” Ca de-un vis frumos se-nviorează domnițile, și scoală pruncii din somn, și-și umplu mâinile cu flori, ș-aleargă la poartă, și plâng de bucurie primind în brațele lor fragede pe marele ștefan, lumina, mândria, odorul sufletului lor. Cu ce drag îl strâng la piept, și cum se uită la fața lui senină, în ochii lui mari și frumoși, și cum nu se-ncred că-l văd, și, neputând spune-o vorbă, îi sărută fruntea, mâinile, colbul de pe haine. Târziu se sting luminile-n castel. E liniște-acum, și

fericire-n tot cuprinsul. Șoptesc încă domnițile-n iatac, mărită pare lumina candelei de subt icoane. În odaia de alături doarme ostenit biruitorul, temutul ștefan, gloria Moldovii.

Ce de lucruri n-ar ști să povestească de-ar avea grai ruinile acestea! Când te gândești c-a fost atâta viaţ-aici… Inimi care s-au iubit, ochi care-au plâns, viteji care și-au vărsat sângele pe zidurile acestea! La porțile acestei cetăți s-a strâns norodul răzvrătit, cerând lui Lăpușneanu capul lui Moțoc. Pe meterezele ei au stat dârzi în fața lui Sobiețchi cei 19 plăieși, luptând c-o oaste-ntreagă, prețuindu-și fiecare glonț, ochind în căpetenii și făcând pe poloni să creadă că-i o armată-n cetate.

Din drumul ce se desparte la dreapta-nspre Agapia, ne uităm în urmă la zidurile cetății, măreață până și-n ruina ei, și, de la depărtarea asta, în forma pe care i-a cioplit-o vremea, ni se pare că vedem coroana lui ștefan cel Mare.

Mânăstirea Agapia e vârâtă-n munți, pitită-ntr-un ungher de văi, așa că n-o vezi decât când intri-n ea. Dinspre miazănoapte o păzește de crivăț o măgură-naltă, descoperită -„Muncelul cu Flori”; la apus se ridică zid întunecat de codru, și-n față iarăși pădure de brazi, străbătută de cărări ce te scot în luminișuri neașteptate – „Poiana Mitropolitului”, „Poiana Stariții”, iar mai sus prin bungete de fagi, deasupra opcinei înalte, în fermecătoarea priveliște de pe „Ciungi”, de unde vezi jos mânăstirea Văraticului, în dreapta băile Bălțătești, în stânga Cetatea și Târgu-Neamțului, în față larga, nemărginita vale-a Moldovii.

Stă soarele pe strunga de la „Cruce”. Din cerdacul arhondaricului îmi răcoresc privirea pe ierbulița verde ce-acopere curtea pătrată, îngrădită de toate părțile de încăperile albe, curate, tăcute ale mânăstirii. Din mijlocul curții senalță strălucitoare „biserica cea mare”, zugrăvită pe dinlăuntru de maestrul nostru Grigorescu.

E liniște, ca-n vis. De-odat’ aud ca un semnal, un sunet clar, puternic, muzical: mă uit jos – în ușa bisericii văd o măicuță bătrână, scundă, în mâna-i stângă cumpănește toaca ușoară la înălțimea umărului, în dreapta ține-un ciocănaș de lemn.

— A lovit o dată și stă, pare că așteaptă s-adoarmă răsunetul celei dintâi bătăi, apoi pășește încet pe lângă zidul bisericii, bătând în toacă, la început câteva lovituri tari, hotărâte, răzlețe, apoi treptat depărtarea dintre ele se micșorează, până ce nu mai auzi decât o ploaie de sunete mărunte, dulci,

cadențate, ca șoapta pripită a unei rugăciuni, și parcă se duc, se topesc, și iar vin aproape, iar se despart, tot mai rare, tot mai puternice.

— Ecouri lungi auiesc prin coridoare, prin sălile boltite ale chiliilor, întreaga mânăstire răsună ca o vioară. Iar eu, în taina care mă-mpresoară, simt cum toate loviturile acestea bat în sufletul meu și-mi redeșteaptă, ca dintr-o lume depărtată, dulcea și sfânta evlavie a copilăriei.

În Munții Sucevii

Pe la-ngânarea zorilor ieșim din cotlonul mânăstirii, pe poarta pârăului Agapia, în largul luncii aburite de brumă, trecem prin Târgu-Neamțului, printre dughenile ce-ncep a-și ridica obloanele, deschizând ochi somnoroși în ulița pustie, urcăm dealul Oglinzilor, din zarea căruia vedem la stânga „Băile Oglinzi”, sub poalele codrului, și dăm pe la satul Boroaia în frumoasa și îmbelșugata vale a Moldovii. În dreapta noastră, legendarul râu, care-a chemat pe Dragoș descălecătorul din poghiazurile Maramureșului să-i urzeasc-o țară nouă, se-ndoaie liniștit pe sub dealul învârstat de lanuri, tăindu-și printre fânețe și huceaguri o albie cu mult mai lată decât îi trebuie. În stânga, pe marginile luncii, în falduri largi își lasă Carpații găteala lor de codri. Suntem în Suceava, în cel din urmă ținut de munte al țării. Cerul e de un albastru limpede, străveziu, câțiva noruleți, prigoriți de razele soarelui, se frâng încet în bulgări de rubin și se topesc. Șoseaua, netedă și albă, abate printr-o alee de sălcii, trece podul Moldovii și urcă trăgănat dealul Spătăreștilor, de unde se lasă-n Fălticeni; iar noi ținem înainte drumul Bogdăneștilor, pe sub poalele munților, dăm pe la Mânăstirea Râșca, pusă subt o sprinceană de braniște, la marginea șesului, întemeiată de episcopul Macarie al Romanului în zilele lui Petru Rareș, care-a înzestrat-o c-o biserică și cu opt chilii. Ne oprim la Baia, sat harnic și bogat, oraș de frunte pe vremea lui Dragoș-vodă, pământ frământat în sânge: plugarii de azi răstoarnă brazda peste mormintele a zece mii de unguri și povestesc lucruri înălțătoare, auzite din bătrâni. S-a sculat craiul Ungariei, Matei Corvin, care nu mai putea dormi de vâlva lui ștefan cel Mare, și, ridicându-și toată oastea, a răzbătut încoace prin pasul Oituzului, prădând satele în cale; s-a oprit șapte zile la Roman, apoi i-a dat foc ș-a purces spre Suceava. Înserând pe valea asta și fiind vreme de iarnă și vifor, s-a tras cu oastea la adăpost ș-a tăbărât în Baia, să stea până s-o mai lumina de sus. Iar domnul nostru, care-l aștepta la porțile Sucevei, văzând zăbava craiului, n-a mai stat la gânduri, ci

iute și-a luat o mână de sprintenași și, gonind dealurile, s-a lăsat, în puterea nopții, ca o vijelie, în lagărul ungurilor, și-atâta i-a izbit de năprasnic și fără de veste, încât toată falnica oștire a lui Mateiaș, învălmășită de spaima întunericului și de grindina săgeților ce-o împroșcau de pretutindeni, a fost în mai puțin de-un ceas sfărâmată și pusă pe fugă. Cic-a fost așa măcel, că urla valea de vaiete, armele scăpărau fulgere-n beznă, pâlcuri întregi se abăteau stropșite-n picioarele cailor, și oriîncotro fugeau bieții unguri, tot de ștefan dădeau. Praful s-a ales până-n ziuă din oastea cea grozavă. Iar trufașul rege, care venise să cucerească Moldova, de-abia a scăpat, rănit de-o săgeată și dus pe targă prin cărările munților. Pentru amintirea acelei biruinți, ștefan a ridicat în Baia Biserica Albă – la ruinele ei, țăranii cu dare de mână, păzitori unei sfinte datine strămoșești, duc în toți anii, în ziua de Sfântu Gheorghe, mâncări, băuturi, în vase nouă, împodobite cu flori, și fac praznice pentru săraci. Ce oameni aleși, și ce gospodării frumoase sunt prin părțile astea ale Sucevei! Pe lunca Moldovii și pe vâlcelele șomuzului sparte de iazuri se-nșiră ca o salbă în jurul Fălticenilor mândrețe de sate, așezări de moșneni, care păstrează cu sfințenie portul, legendele și bunele obiceiuri ale vremurilor de demult: Baia, Bogata, cu urmele vechilor mine de aur desfundate de romani, Sasca, Rădășenii, cu vestitile-i livezi de meri, Brădățelul, cu minunata-i pădure, în care doarme un lac albastru, încunjurat de brazi, izvoare zgomotoase se prăbușesc printre stânci – o bucățică de munte, ruptă din Carpați și răsădită aici, ca de-o putere dumnezeiască, să stea podoaba satului… Și pe toate văile astea găsești amintiri prețioase din trecutul neamului nostru, biserici vechi, durate de Alexandru cel Bun, de ștefan cel Mare, de Petru Rareș…

Suntem la Cornul-Luncii, în pragul ținutului Suceava – și al țării. Netedă și albă ca marmura se întinde înaintea noastră șoseaua care merge la Dorna… Frântură de rai, scumpă inimii noastre, cântată de poeți, țărână sfântă în care se odihnesc vasele celui mai glorios Voievod al Moldovei, nespus de duios freamătă izvoarele tale – și ce dulce-i umbra codrilor tăi!… Tu ești într-adevăr una din cele mai frumoase țări de pe pământ.

— Dar numele tău ne doare să-l rostim și străbătându-ți fermecătoarele drumuri – ochii noștri nu-ți pot privi podoabele decât printr-o perdea de lacrimi.

Pe plută de la Dorna la Piatra

— Dă-i drumu! Comandă moș Vasile de la cârmă, și Toader, desprinzând gânjul din pociumb, sprinten s-aruncă pe plută, își face cruce și-nfige și el lopata-n valuri. Un dulce fior ne străbate, codrii fug îndărăt, pe obraz simțim, ca o adiere de vânt, suflarea răcoroasă a mișcării. Nici nu știm când s-a șters, în urma noastră, Dorna cea mândră, cu schela de la Gura-Arinului. Departe, înainte, răsar din neguri de brădet „Pietrele Doamnei”, turle de castele, scânteietoare în lumina rumănă a dimineții; înalt și întunecat, malul din dreapta ne astupă vederea. Cu pălăria dată pe ceafă, cu brațele încordate pe coada lungă a lopeții, adus puțin de spate sub cojocelu-i fără mâneci, moș Vasile, cârmaci vestit, pe care-l cunoaște Bistrița de patruzeci de ani, cumpănește pluta în dunga nahlapilor, strigând lui Toader, „dălcăușul” (care poartă cârma dindărăt): „La pădure! Când e s-abată la dreapta; „La câmp!” când e să ție spre stânga. Iar la cotituri ne vestește locurile pe unde trecem, și strigătul lui, răsunător în pustiul apei, pare că poruncește schimbarea priveliștilor.

— Colțu Ortoaia! Deodată perdeaua de codru se dă la o parte: căsuțe vesele se ivesc pe podișul din dreapta, zăvoaie și ceiruri străbătute de cărări; spumegând, cu vuiet spărgându-se de bolovani, undele Ortoaiei s-azvârl în Bistrița, pe mal vedem femei torcând, înalte, zvelte, cu fața luminoasă, ca într-un tablou de Grigorescu, catrințe negre, strânse pe șolduri, cămăși cusute cu arnici, pe cap broboade albe.

Ușor alunecăm la stânga și scăpătăm în genunea de sub „piatra Zmâculesei”. Plutașii lasă „condeiele” din mâini și privesc pe dealuri, nepăsători; apa e lină, adâncă, tăcută; câteva minute înaintăm încet, așa de încet, că nici nu simțim că mergem. Dar iată că malul din dreapta purcede spre noi, râul se deșteaptă, cârmaciul însfacă vâsla ș-o împlântă pieptiș în propta torentului…

— Osoiu! Ș-în foșnet de valuri trecem ca o săgeată prin lunca de arini, fuge tăpșanul cu satu-n spinare, fug oștile de arbori și stâncile speriate – o goană nebună, fantastică, amețitoare. Ca pe fus, munții se învârtesc, macină izvoare și le toarnă în Bistrița. În vremea asta plutașii luptă: în mișcarea brațelor lor, în toată voiniceasca și puternica încordare a picioarelor ș-a trupului lor vânjos au ceva din măreția statuielor antice ale gladiatorilor romani. Apa se domolește… Vâslașii își dau binețuri cu oamenii de pe mal, se întreabă de-ale lor, iar bolțile pădurilor parcă vorbesc și ele…

— Gura Sunătorii! Sunând din unde s-aruncă pârâul pe praguri de stânci, o clipă se vede deasupra-i sătucul risipit pe poalele Palmeșului, ș-o

nouă priveliște ni se deschide înainte. Pietrosul înalt, cu gheburile-i de cămilă, pare că stă în drum să ne-aștepte.

— De ce i-or fi țancurile așa roșcate, moș Vasile?

— Acolo sus, în frig, sunt numa târși uscați de vânturi, și-i cetina lor așa.

În șerpuiri largi se îndoaie strălucitorul râu printre munții întunecați de codru. Ă…î Din jos de Călinești, o lungă dâră de grohotiș, năruit din coastele Pietrosului, împinge Bistrița, strâmtând-o, înghesuind-o în malul din stânga. Înaintea noastră, la cotul Căpriții, apa se iuțește și se învolburează, iar jocul valurilor albe, de departe, îți pare-un cârd de gâște care bat din aripi; peste clocotul lor repede alunecă pluta, hartuindu-se ca o sanie. Scăpătăm iar într-o genune – oglindă-n care vezi copacii cu vârful în jos. Moș Vasile bate cu muchea toporului în cuiele de la jug, apoi înfige tăiușul în grindă, își leapădă cojocelul, scuipă-n palme și apucă lopata.

— Colțu Acrii! Ca printr-un farmec tabloul se schimbă, se trag pădurile-n lături, ș-un minunat decor de stânci se înalță-n fața noastră. Mugește Bistrița toată, năpustindu-și valurile-n năprasnicile ziduri, și dă să le spargă, din ce în ce mai-nverșunată, dar stâncile se joacă cu ea, o resping, o cheamă, o răsucesc în loc, buimăcită se-ncolăcește ca un șarpe, și, după un sfert de ceas, se pomenește bătând, din spate, în același zid de care s-a izbit întâi, ca și cum ar cerca, lovindu-l din amândouă părțile, să-l desfunde mai curând și să deschidă cale dreaptă valurilor viitoare. Sus, deasupra noastră, își tremură frunzulița câțiva mesteacăni subțiri, crescuți pe vârfurile stâncilor. Din cotul Colbului intrăm în strâmtoarea fioroasă de la Chei – gherdapurile Bistriții. În huietul valurilor, luptând din răsputeri, moș Vasile mai găsește timp să-mi strige numele locurilor… „Scara”: din fruntea unei scăfârlii de piatră un brad își întinde ramurile-n jos ca niște brațe, de ele s-atârnă plutașii și scapă când li se sparg plutele de stânci. În păretele din stânga, „Coiful” își vârfuiește turla-i vânătă pe gangul unei văgăuni. Sus, pe Zănoaga din dreapta, arde „comoara de argint” a Bogolinului, un țugui ascuțit ce luminează ca o flacără albă, și de subt el, dintr-o spintecătură de stânci, s-aruncă-n jos, înspumată, frumoasa cascadă numită „Moara Dracului”. Și toate minunățiile acestea trec pe dinaintea noastră cu repeziciunea lucrurilor văzute-n vis. Ieșim din prăbușiturile Cheilor. Bistrița se odihnește. Moș Vasile își șterge fruntea de sudoare. Toată figura lui e luminată de mulțumirea omului care-a luptat cu moartea ș-a biruit-o. Stă soarele-n răscruce. Lunecăm în liniște printre păduri, pe sus se desfac poiene verzi, rariști de mesteacăni albi ca făcliile. La cârjoiul Dohotăriei

malul din dreapta se pleacă dezvălind prispe largi de pajiște sub poalele brădișului atârnat de coastele Pietrosului. În urmă, peste norodul de măguri, în trei arcuri mari, își taie spinările pe cer Munții Călimanului, cari-ncheie Carpații Moldovii.

— Balta Fagului! Un grind întunecos s-abate la dreapta, și iată-ne-n lumină. Suliți de aur tremură pe pânza lată, lucie, a râului. Vâjâind vine pe-o râpă stâncoasă Pârăul Arămii.

— Hotar, pe stânga.

Bistriții, între codrii Bucovinei ș-ai noștri. Trecem vâltoarea de la gura Piscului și strunga ostroavelor de la Cojoci, de unde se ridică un drumeac spre schitul Rarău, și de-acolo, prin pădure, spre minunatul podiș înflorit de la Pietrele Doamnei – trei turle ascuțite înfipte sus, în creasta cea mai înaltă a muntelui Rarău, pe care-a stat și s-a adăpostit odinioară voievodul Rareș, cu domnița lui, Elena. Un deal rotund, îmbrăcat în brazi, se culcă-n fața apei. Bistrița, cuminte, îl ocolește, făcând un cot larg în dreapta pe sub coama vânătă, zimțuită a Pietrosului, se lasă molcom, strângându-și undele-ntre două ziduri de codru, și iese-n luminiș la cotul Lițului.

— Căldarea! O horă de măguri dezvelite prind Bistrița la mijloc. O clipă râul doarme tolănit la soare, în miros de fâneață. Încet, încet, ne soarbe brădișul din fund, cotim în umbră pe la gura Pârăului Rău, apa scade răsfirându-se-n larg pe matca-i bolovănoasă, grinzile-ncep să joace sub noi, se hârșcâie pe colții stâncilor, și stăm. Foșnesc valurile de jur împrejur, un clocot e râul.

— Am pus-o de mămăligă, zice moș Vasile, scărpinându-se în cap… Dă păru, Toadere, să săltăm grinzile…

Dar iată c-o plută ne-ajunge din urmă. Dălcăușul își scoate iute cârma, să nu i-o rupă. Fără să vrem, închidem ochii. Un trosnet ș-o zguduitură puternică. Am pornit. Pluta care ne-a izbit rămâne înțepenită pe-aceleași stânci.

— Dâmbul Colacului! Un munte-nvălit se-nalță stog în fața noastră, Bistrița se îndoaie frumos pe sub codri, încovrigându-se în jurul lui ca un șarpe ce vrea să-și muște coada. Zarea se-nchide, se întunecă din toate părțile. Numai în urma noastră se rupe-o strungă în negura de cetini: prin ea se văd în fund, măreț încondeiate pe albastrul cerului, Pietrele Doamnei, încinse de soare.

— La Cruce! Intrăm într-o genune largă. Munții se descopăr. Privirile se odihnesc pe-nalte poiene scăldate-n lumină. Din stânga, de sub Tarnița

golașă, vine spumegând Pârăul Crucii, din dreapta, Bărnărelul – sclipitoare fâșie de argint. Trecem pe sub podul de lemn ce leagă cele două maluri, pe care stau presărate căsuțele unui sat. Lunecăm pe sub dealul Ursului și iar năvălesc măguri din toate părțile, se mușuroiesc în jurul nostru greoaie și mătăhăloase. Din clocotișul lor se-nalță la dreapta mândrul Barnar, în stânga, Bâtca lui Târsână. Pâraie repezi s-azvârl cu vuiet în Bistrița. Stânci mari, fioroase, își scot gâturile din întunericul codrilor și s-apleacă în jos ca niște cămile ce vor să bea apă.

— Balta Câinelui! Râul face-un vârtej spre stânga, ș-amuțindu-și valurile, ce rotesc în ochiuri, adoarme subt un mal înalt de piatră. Pluta pare că stă locului, atât de-ncet se mișcă. Moș Vasile mai bocănește-n chingi, cearcă tăria cârmei și spune lui Toader să bage de seamă la cot. În mișcările, în vorba și pe figura lui se vede reculegerea, grija omului care va să stea în fața unei primejdii mari și care-și adună toate puterile pentr-o luptă hotărâtoare. Și-n adânca, fioroasa tăcere a cuprinsului, ne uităm la munții îmbrăcați în codru, la soare, la cerul albastru, ca și cum am căuta un semn, o prevestire de sus a soartei care neașteaptă. Alunecăm din ce în ce mai repede. Scârțâie vâslele-n juguri. Un grind înalt, țuguiat stă drept înaintea noastră, din spatele lui se ridică două țancuri vinete, ascuțite. Tot mai aproape, tot mai puternic s-aude într-acolo mugetul apei.

— Toancele! Pluta izbește-ntr-un peș dunga șuvoiului și, repezindu-se-n hart, șterge din fugă tarașii apărători de sub „Piatra lui Toader”, trece săgeată prin cotul arcuit spre stânga și intră voinicește în groaznica strâmtoare de la Toance. Un popor de stânci se ridică din fundul râului clocotitor și sfâșie-n zdrențe toată pânza apei. Ca-n bolți răsună urletul valurilor între înaltele maluri de piatră. De pretutindeni, și tot mai multe și mai amenințătoare, se năpustesc dihăniile-n calea noastră. Moș Vasile pare că le-mbrâncește-n lături cu lopata, așa de voinicește, așa de falnic își taie strungă printre ele, și-n amețitoarea iuțeală cu care trecem colții și pragurile strâmtorii, bătrânul și meșterul cârmaci pare-o făptură din basme, un năzdrăvan care a luat pluta-n tălpi și zboară cu ea peste stânci. Gonim la stânga. Deodată valurile tac, se-ntinde Bistrița-ntre codri. Își întoarce moș Vasile fața-i luminată, se uită-n urmă la țancurile Toancelor și, prujind a râs, clatină din cap.

— Hm! Dihăniile naibii… Să ne răpuie, și mai multe nu. Lunecă pluta ușor pe la gura Căpriții, în stânga se înalță Holda descoperită, în dreapta cade perdeaua de brazi până-n marginea apei. În urma noastră soarele se

lasă pe zarea Barnarului. Lungi cărări de văpaie tremură pe trâmba de oțel a Bistriții. Pale de umbră se lățesc pe măguri; focuri clipesc în depărtări. Dălcăușul își aprinde luleaua și-ngână-ncetișor o doină haiducească…

„Sub poale de codru verde.
Mititel foc mi se vede,
Mititel și potolit,
Tot de voinici ocolit…”

Ieșim în larg. Cârmaciul împlântă adânc lopata-n valuri: se-ntoarce pluta-n loc și prinde la mal, în vatra Broștenilor.

A doua zi plecăm pân-a nu răsări soarele. Trecem pe sub pod și scăpătăm în arcul ce se îndoaie la stânga. Pe sus tivește poalele Hărăoaiei șoseaua care duce, peste muntele Scărișoara, la Fălticeni. De-o parte și de alta a râului se întinde mândra așezare a satului Broșteni. De-aci încolo Bistrița se îmblânzește. De trei ori și-au ridicat Carpații falangele de stânci împotriva ei, de trei ori puternicele-i valuri au trecut biruitoare, în sunete de fanfară, peste prăbușiturile uriașelor zăgazuri. Falnică s-așterne acum între bogatele-i maluri, împodobite de sate. De pretutindeni vin apele văilor să i se închine. Tot mai largă și mai liniștită se lasă devale. Printre păduri tace, ca s-asculte cântecul privighetorilor. În luminișuri cheamă casele fruntașilor la prund și, noaptea pe lună, le spune povești.

Din jos de Cărpiniș, Bistrița-și taie calea dreaptă până-n livezile Mădeiului. Soarele răsare punând cununi de aur pe creștetele codrilor. În urma noastră, pe măgurile depărtate, se văd bungetele de brădet înnegrind zarea ca o arătură proaspătă. Priveliști fermecătoare, care nu se pot spune cu vorbe, se deschid de pretutindeni, și fug, alunecă fantastic îndărătul nostru, și altele vin, și cele care vin ni se par și mai fermecătoare. De pe plută, din goană, ochii noștri beau cu nesaț frumusețile acestea, care curg și nu se mai sfârșesc, și ne pare rău că nu le putem lua, să le ducem cu noi și să le arătăm lumii, așa cum le vedem acum, în lumina, în măreția și-n liniștea asta dumnezeiască, și să spunem celor care nu le cunosc și nu ne știu: „Iată țara noastră…!” Atunci ar înțelege deodată – ca bătrânii de pe zidurile Troiei la vederea frumoasei Elena – de ce s-au dat atâtea lupte ș-atâta sânge s-a vărsat pentru „bucățica asta de pământ”.

Pe o largă deschizătură în munții din dreapta își așterne Borca mândrele-i gospodării. Din fund aleargă pârăul, sărind peste înalte zăgazuri de stânci,

s-aducă Bistriții stăpâne prinosu-i de unde. În stânga se-ntinde Sabasa între două dealuri descoperite, o linie ferată cară buștenii din codru. Pe maluri sunt schele de plute, ș-un pod peste râu. Din vale de Fărcașa, între Bâtca Frumosului și Runcu Popeștilor, Bistrița o rătează de fugă, aruncă pluta peste praguri, plesnind-o de apă, și astfel, în jocuri și cântece de valuri, intră în ținutul Neamțului; leit în zale de oțel zorește Dreptul pe sub coastele Zahornii: zburlindu-și coama-i de argint s-azvârle Calul peste scările Cernegurii, și-i ies în cale la hotar. Se bat nahlapii de grinzi, în tact scârțâie cârma de la spate; ca o suveică alunecă pluta pe sub bolți de mesteacăni. Pe malul drept, în vatra Călugărenilor, se-nalță o namilă de stâncă – „Piatra Teiului”. Cic-a vrut dracu odată să iezească Bistrița și, rupând un hărtan din Ceahlău, l-a luat de-a fedeleșu și s-a pogorât cu el în puterea nopții, dar pe vale l-a prins cântarea cocoșilor ș-a zbughit-o Aghiuță, lăsând stana-n bătătură, de s-au crucit oamenii când au văzut-o a doua zi. Cotim la dreapta pe sub podul de la Gura Largului, și deodată ni se deschide înainte minunata priveliște a Ceahlăului. Singur și posomorât, trufaș stăpânitor peste-un popor de munți, ce par pe lângă dânsul mușuroaie, înălțându-și creștetu-n cer, scărmănând norii în raghila de stânci înfipte pe fruntea-i pleșuvă, mândrul uriaș farmecă râul cu puterea măreției lui și-l face să-și uite drumul și dorul de câmpie. De pe la nămiezi până-n scăpătatul soarelui ne poartă Bistrița tot pe lângă el – pleacă ea uneori, hotărâtă să nu se mai întoarcă, și iar se răzgândește, și vine mai aproape, aciură vrăjită pe sub poalele lui, rotindu-se-n loc, scuturându-și platoșa-i strălucitoare, aci suspinând din adânc, aci privindu-l lung, strigându-l, dând freamăt pădurilor cu glasu-i de valuri. Într-un târziu își ia de seamă și pleacă dinți de fier și prin care se trage cânepa sau inul melițat ca să se aleagă partea cea mai fină. Mânioasă, vorbește singură, se bate de maluri, urlând s-aruncă toată, cât îi de lată, peste înaltele praguri de la Bicaz și de la Lunca Strâmbului. Nălucesc pe tăpșane căsuțele satelor, prin văi herăstraie, din întunecimi de codru răsar mărețe vechile mânăstiri: Pângărații, Bisericanii, castel fantastic pe vârful unei măguri, și mai în vale, Bistrița, după o perdea de plopi. Înainte, Bâtca Doamnei s-abate la stânga și ne-arată orașul?

— Cel mai frumos oraș de munte al Moldovii – culcat între două străji înalte: Pietricica și Cozla.

La asfințitul soarelui suntem în Piatra. Pământul umblă cu noi. Ceahlăul, ridicându-și falnic fruntea peste grinduri, ne privește încă din negurile depărtării.

Valea Prutului

Din cel din urmă arc al Carpaților, de sub poalele Călimanului, se lasă pe coasta despre răsărit a țării, un lung șir de coline, care marg – ridicându-se și culcându-se ca valurile unei mări – până la cătările Dunării. Pe la căpătâiul acestor dealuri, frumoasele și roditoarele dealuri ale Moldovei – se îndoaie Prutul în șerpuiri mari, așternut ca de pe întinsul unei stepe. Izvorât de departe, din Carpații Galiției, râul vine tulbure la hotarele noastre, sparge măgurile Mamorniței și-și împinge apa-i gălbuie, lină, fără nici o încrețitură, în lunca largă, ce se desface de la Cotul Boianului de jos.

Tăcut, posomorât, mâncându-și mereu malurile-i nisipoa-se, uneori părăsindu-le și căutându-și o albie nouă pe lăsăturile șesurilor, curgând, mai în toată lungimea lui, în câmp deschis, între maluri joase, rupte, pustii, arareori umbrite de câte-un zăvoiu de sălcii, de câte un petecuț de dumbravă.

— Prutul n-are nimic din frumusețea râurilor ce înveselesc pământul țării noastre. Întotdeauna apele mari – „drumuri care merg singure” – au atras așezările oamenilor pe țărmurile lor. Pe ele se înșiră toată strălucirea și toată istoria lumii. Prutul e râul pe-ale cărui țărmuri n-a înflorit nici un oraș și, din câte scaldă pământul românesc, e singurul, pentru care blândele doine ale poporului n-au găsit nici o vorbă de bine. Îi tristă și la vedere apa lui lată, molâie, veșnic întunecată, triste sunt și amintirile pe care ni le deșteaptă, triste sunt și văile pe care le străbate, și puținele așezări ce-i caută-n cale, retrase mai toate pe dâlme, de frica revărsărilor. Pe-aici s-au răpezit pustiitoare puhoaiele de barbari asupra Europei, pe-aici au străbătut Hunii în câmpiile Panonei, spulberând vetrele din văile Carpaților, lăsând siliștile albite de oase, ca un potop năprasnic gonind din calea lor sfărmăturile noroadelor, și împrăștiindu-le pe vârfurile cele mai înalte ale munților. De sute de ori au năvălit prin vadurile Prutului oardele Tătarilor flămânde de prăzi… În șuierul crivățului ce culcă în valuri pădurea de papură crescută pe râu, grănicerul nostru ascultă noaptea zăngănit de arme și vaiete de moarte. Știe el bine, că dincolo e o bucată rășluită din trupul Moldovei, știe că cei care trăiesc și plâng acolo sunt frații lui, și cu toate astea – privind uitit pe apa Prutului?

— Își năbușe dorul și-un cântec amar și plin de blesteme îi scapă de pe buze: „Prutule, râu blestemat,: Face-te-ai adânc și lat,: Mal cu mal nu se zărească,: Glas cu glas nu se lovească,: Ochi cu ochi nu se-ntâlnească.:

Dușmanii țării, de-or trece,: La cel mal să mi se-nece,: Iar tu-n valurile tale: Să-i tot duci, să-i duci la vale.

Lăsăm în urma noastră Herța, unde s-a născut nemuritorul Asachi, Darabaii, Rădăuții, târgușoare ridicate pe dealuri, de-a lungul râului, și-ajungem pe înnoptate, în ștefănești, cea mai veche și mai de frunte așezare de pe Prut, întemeiată de ștefan cel Mare, ca să stea strajă oștilor ce se purtau mereu pe valea asta, între Dunăre și Hotin. Orășelul e așternut pe poalele unui deal acoperit de vii și de livezi. O măgură stâncoasă își împinge coastele-i vinete până în marginea râului, care mai în jos scapă din albie, prin stufișul de sălcii, și presară bălți și viroage pe șesul întins și neted al Bașeului. De la ștefănești drumul se-ndoaie peste frumoasele dealuri culcate între valea Jijiei și valea Prutului. Păduri de stejar îmbracă tăpșanele, de jur împrejur se văd în depărtări, peste sclipitoarele oglinzi ale iazurilor, întinderi nemărginite de holde și de fânețe, legănate în ondulații dulci, largi, odihnitoare. La Tabăra Mânăstirii, în apropiere de Bivolari, rămășițele vechilor tăbii ale Eteriștilor ne amintesc cele din urmă zile de groază și de durere, prin care-a fost să mai treacă mult încercata noastră țară.

Ne lăsăm pe coama descoperită a unei coline. Din dreapta Jijia, îmbucând apele Meletinului, scaldă ogoarele ce se răzoresc pe luncă. În stânga Prutul șerpuiește în desișuri de trestie și de lozii. Către apus, în fund, se rotunjesc pe poalele cerului ramurile rășchirate ale dealului Catelina ce-și ridică trunchiul din mijlocul vestitelor podgorii ale Cotnarilor. Străbatem târgușorul Sculeni, așternut pe malul plecat al Prutului, în fața Sculenilor din Basarabia, trecem pe sub zidurile castelului de la Stânca, așezat în mijlocul unui parc întunecos pe creștetul unei măguri, și pe la toacă sosim în Ungheni. Un pod de fier leagă cele două țărmuri ale Prutului, și cele două căi ferate: a României și-a Rusiei. De aici luăm trenul – și peste un ceas suntem în Iași. Frumosul oraș, care-a fost, timp de trei veacuri, capitala Moldovii, sentinde pe coastele revărsate spre miazăzi ale dealurilor „Copoul” și „șorogarii”. În spate, un arc de măguri acoperite de codru se înalță din lunca Prutului și-l apără de crivăț. În față, peste valea Bahluiului ș-a Nicolinii, se ridică un alt șir de măguri, unele-mpodobite cu vii și cu grădini, altele dezvălite, odihnind vederea pe pajiștea lor verde, întinsă, luminoasă. Pe costișele lor răsar vechile mânăstiri: Cetățuia, Galata, Frumoasa, Bârnova, cu ruini de palate, sub zidurile cărora dorm atâtea amintiri de glorie și de suferință din învăluitul și mult zbuciumatul trecut al

Iașilor. Cuprins cu ochii de sus, de pe Răpedea, orașul îți înfățișează una din cele mai frumoase priveliști. Biserici, case, străzi curg toate devale, nălbind, cu minunata lor cascadă, revărsarea celor două dealuri, din creștet până-n poale. Ce păcat că nu-i, în locul Bahluiului, o apă mai mare!… Să treacă Bistrița peaici, n-ar fi pe lume-o așezare de oraș mai mândră și mai fermecătoare. Încep umbrele să se lungească. Soarele-și împrăștie cele din urmă raze pe turlele bisericilor. Mă cobor încet pe strada largă, liniștită, ce spintecă orașul din zarea Copoului până în valea Socolii. Trec pe lângă grădina publică, așternută-n stânga pe podișul măgurii, și pe lângă mărețul palat al universității, de-o parte și de alta, în mijlocul curților cu parcuri în fund, se-nalță case mari, bătrânești, a căror vechime și strămoșască simplitate îți duc gândurile departe, în lumea care-a strălucit odinioară, la viața povestită prin cronici. Parcă te aștepți să vezi ieșind, pe balcoanelembrăcate-n iederă, chipuri de voievozi cu barbă albă, domnițe palide, visătoare, în rochii lungi de matasă, și logofeți, și vornici, cârmuitorii țării de pe vremuri. În vale, lângă mitropolie, se ridică, reînnoită de curând, biserica sfinților Trei Ierarhi, durată de Vasile Lupu. Zidită toată-n piatră, cu zveltele-i turle, în minunata-i horbotă de sculpturi, amintește mândra podoabă a Curții-de-Argeș.

Mă opresc în fața statuii lui ștefan cel Mare. Soarele-a asfințit. Încep să se aprindă felinarele. Treptat, zgomotele orașului se depărtează, se sting. În evlavia acestei liniști, falnicul voievod, călare, cu coroana pe cap și sceptrul întins, cum trage frâul cu stânga s-apasă picioru-n scară, desfăcându-și pieptul de sub manta-i de bronz, pare că s-a oprit dinaintea palatului, în răstimpul a două bătălii, să cuvânteze sfetnicilor țării. În ținuta, pe chipul și-n gestul lui e mândria gravă a domnului, care cumpănește-n mână-i soarta unui neam, și seninătatea biruitorului, care-a stat în lupte mari ș-a răpus vrăjmași ce îngrozeau lumea cu vâlva puterii lor. Privirea lui arată dusă, adâncită departe, dincolo de hotarele Moldovii.

Din Iași ne lăsăm iar în valea Prutului. E o dimineață rece, umedă, fără soare și fără cer. Drumul se încovoaie pe îmbinările colnicelor, ce iese, printre bălțile Jijiei, la satul Țuțora, unde acum trei veacuri și jumătate boierii Moldoveni, răsvrătiți împotriva lui ștefan al VII, domn crud și asupritor, au năvălit într-o noapte asupra lui și l-au ucis în cort. Pe atunci era aici pod stătător peste Prut, și vad de oști, și cea mai deschisă trecătoare între Moldova de jos și Basarabia.

— Într-amurg sosim la Stănilești, satul istoric, care a văzut sfărâmându-se în câteva ceasuri uriașul plan al lui Petru cel Mare, visătorul unei împărății împânzite din pustietățile Volgei până în fermecătoarele maluri ale Bosforului. Încă două zile de întinsoare pe lunca scrijălată de vigoare a Prutului, și ieșim în larg, în fața Brateșului, unul din cele mai mari și mai frumoase lacuri ale României. Prutul face un țăncuș adânc în pământul nostru, apoi se-ndoaie la stânga, înconjură lacul, și se descarcă în Dunăre sub dumbrava de sălcii de lângă târgușorul Reni. Încet se desfac în ceață coșuri de fabrici, turnuri de biserici, catarguri de corăbii.

— Puternic și strălucitor orașul Galați răsare, se înalță din valurile fluviului rege.

Țara. Poporul

Dunărea, Marea, Carpații și Prutul – iată cele patru hotare cari-ngrădesc pământul Țării Românești. Am fost trăit, pe vremuri, în granițí mai largi. S-au fost învârtit, pe vremuri, paloșele sclipitoare ale Voievozilor noștri și peste Carpați și peste Prut. Dar s-au vărsat încoace înecuri de potop, neamuri pe neamuri s-au împins – noroade, ce nu le mai încăpea lumea, au curs mereu peste noi și-a trebuit – ca să putem trăi – să ne mai strângem țara, și de la miazănoapte și de la răsărit.

Aduși în Dacia de împăratul Traian, rămași aici, în urma celei mai vajnice lupte ce-au văzut timpurile vechi, am păstrat în sângele nostru vitejia acelor două popoare mari din care ne tragem, și nu o dată, în zbuciumul atâtor veacuri, ne-am arătat urmașii vrednici și ai legionarilor biruitori, care au vânzolit lumea și-au abătut codrii, ca să răzbată în cetatea lui Decebal, și ai uriașilor învinși, care – ne mai putându-se apară – și-au dat o moarte așa de măreață și de tragică în flăcările Sarmisegetuzei. De-atunci au trecut aproape două mii de ani. Multe războaie am avut și multe nenorociri ne-au călcat în vremea asta. Vijelii cumplite-au trecut peste noi, la toate-am ținut piept, și nu ne-am dat, ș-aici am stat. Ca trestia ne-am îndoit sub vânt, dar nu ne-am rupt.

Și-am rămas stăpâni pe moșioara noastră. Știe numai bunul Dumnezeu cu cât sânge ne-am plătit noi pământul acesta, scump tuturor românilor, scump pentru frumusețile și bogățiile lui, scump pentru faptele mărețe și înălțătoare care s-au petrecut pe el.

Odihnească-n pace gloriosul ștefan, că n-au fost spuse în deșert cuvintele mândre și-nțelepte pe care ni le-a lăsat cu limbă de moarte: „Dacă dușmanul vostru ar cere legăminte rușinoase de la voi, atunci mai bine muriți prin sabia lui decât să fiți privitori împilării și ticăloșiei țării voastre. Domnul părinților voștri, însă, se va îndura de lăcrimile slugilor sale și va ridica dintre voi pe cineva carele va așeza iarăși pe urmașii voștri în voinicia și puterea de mai înainte”.

Din strașina munților ce-nalță marginea țării de la Severin până la Dorohoi, râuri frumoase, dătătoare de viață, și nenumărate pâraie se despletesc, în cărări de argint, peste-ntinsele șesuri ale Valahiei și printre dealurile blânde ale Moldovii. Singură câmpia Ialomiței s-așterne tăcută, netedă, uscată – vast ostrov însetat, în mijlocul atâtor ape ce-mpodobesc pământul României. Doarme sub șuierul vânturilor deșertul larg, nemărginit

al Bărăganului. De mii de ani visează râuri limpezi și lacuri sclipitoare: în zilele senine de vară visu-i se răsfrânge-n undele aerului și-ngână peste lanurile și bălăriile uscate ale pustiului acele ape vrăjite, amăgitoare ale „mirajelor”, așa de frumos numite de popor „apa morților”.

Călătorii străini care-au străbătut văile României pe drumuri hrintuite, în căruțele de poștă de-acum patruzeci de ani, cu greu ar mai cunoaște astăzi locurile pe unde-au umblat. Li s-ar părea că altă țară s-a pus între Carpați și Mare. Și-ntr-adevăr, o țară nouă s-a ridicat de-atunci în răsăritul Europii. Moșia lui Mircea ș-a lui ștefan, libera și mândra Românie de azi nemaicrescând în lături, a trebiut să crească-n sus, și saltă zi cu zi – o saltă puterea tinereții și setea de lumină! Din hotar în hotar, în lung și-n lat, o prind acum, ca-ntr-o rețea, șosele netede, pietruite, și linii ferate, înșirând pe firele lor orașele-nfloritoare și sutele de fabrici ce scot la lumină bogățiile țării.

Astăzi, capitala noastră, care-a stat pitită prin munți atâtea veacuri, sporește – sigură și puternică – în mijlocul câmpiei dunărene, ridicând palat lângă palat, pe unde-și păștea odinioară turmele legendarul Bucur. Și largi își deschid acum porțile altarele luminii – treptat poporul se înviorează, se deșteaptă, la o viață de pace și de muncă roditoare.

În fața scundelor și sărăcăcioaselor chilii, unde-acum optzeci de ani dascălul Lazăr punea în mâna copiilor cea dintâi carte românească, se-nalță falnic palatul universității, iar pe locul acela sfânt s-au așezat trei statui: Eliade, Mihai Viteazu, Gheorghe Lazăr – poetul, eroul și apostolul.

Două mari bulevarde taie-n cruciș orașul. Dâmbovița se minunează de strălucirea și mândreța-n care se desfac malurile ei, ascunse până mai dăunăzi sub rădiuri de sălcii.

De-aici, din mijlocul capitalei zgomotoase, îmi întorn gândurile pe unde am umblat. Multe din locurile frumoase pe care le-am văzut îmi revin acum, învăluite în farmecul depărtării, și parcă mă dojenesc, unele că n-am spus destul, altele că n-am spus nimic de ele. Multe vor fi iarăși pe care nu le-am văzut încă. Dar ceea ce se ridică mai luminos și mai sfânt în mijlocul amintirilor mele, podoaba cea mai aleasă și mai mândră-ntre podoabele țării, este poporul românesc. În sufletu-i larg, nespus de duios, lămurit în focul atâtor suferinți, am găsit izvorul curat al frumoaselor lui cântece și înțelesul istoric al trăiniciei și stăruinții noastre pe acest pământ. În marea lui putere de muncă, de luptă și de răbdare, în mintea lui trează și-n inima lui caldă am găsit sprijinul speranțelor noastre și dezlegarea înaltei chemări

a neamului nostru. Îl urmăresc cu gândul de-a lungul veacurilor, îl văd cu pieptul dezvălit în zloată și-n bătălii, muncind ca să plătească dările țării, luptând ca să-și apere pământul, căzând și ridicându-se iar, murind în șes și renăscând în munți, pururea tânăr, pururea mândru, cu toate nevoile ce-au dat să-l răpuie, și mă-ntreb: ce popor a avut pe lume o soartă mai aprigă și mai zbuciumată, ce neam de oameni a stat mai viteaz și mai întreg în fața atâtor dureri!

Unde-ar fi ajuns el astăzi dac-ar fi fost lăsat în pace…!

„O lacrimă-i tremură-n glas, și graiul lui e un suspin”, zice Michelet vorbind de poporul român.

În adevăr, suferințile acestea au pus o blândeță divină pe figura țăranului nostru. Inima lui e plină de milă pentru cei nenorociți, și limba lui e dulce și plină de mângâieri.

Câtă gingășie e în cântecul cu care-și adorm țărancele copiii: „Nani, nani, puișor”

Și cu ce vorbe sfâșietoare, adânci ca și durerea din care-au izvorât, își petrec morții la groapă: „Dragile mamei sprincene, Cum o să fiți buruiene!

Dragii mamii ochișori, Cum o să vă faceți flori…!”

Într-o țară așa de frumoasă, c-un trecut așa de glorios, în mijlocul unui popor atât de deștept, cum să nu fie o adevărată religie iubirea de patrie, și cum să nu-ți ridici fruntea, ca falnicii strămoși de odinioară, mândru că poți spune: „Sunt român!”

Sfârșit